

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ETNOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SPOLEČENSKÁ ČINNOST SOFIE
PODLIPSKÉ

Radka Oudová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

Praha 2011

CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE

FACULTY OF ARTS

DEPARTMENT OF ETHNOLOGY

BACHELOR THESIS

SOCIAL ACTIVITIES OF SOFIE PODLIPSKÁ

Radka Oudová

Supervisor: Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

Prague 2011

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí práce Doc. PhDr. Ireně Štěpánové, CSc. za poskytnuté rady a cenné připomínky při realizaci zadaného tématu. Také děkuji pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze za příjemnou spolupráci. Za ochotu a vstřícnost bych rovněž ráda poděkovala PhDr. Mileně Secké, CSc. z Náprstkova muzea v Praze. V neposlední řadě děkuji svým rodičům za trpělivost a poskytnutí studijního zázemí.

V Praze dne:

Radka Oudová

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je na základě dobových archivních pramenů dokreslit a nastínit společenské působení Sofie Podlipské. V práci je nejprve představen život Sofie Podlipské, následuje kapitola zaměřující se na publikační a překladatelskou sféru působení Sofie Podlipské. Hlavní část práce se pak zabývá spolkovou a přednáškovou činností v několika vybraných ženských institucích.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sofie Podlipská, devatenácté století, ženská emancipace, feminismus, česká společnost, ženské spolky, časopisy.

ABSTRACT

The aim of this thesis is based on historical and archival documents to describe social life of Sofie Podlipská. In the first part of this thesis is described the life of Sofie Podlipská. The further part is focused on her publications and translations. In the main part of the bachelor thesis I am concentrated on her work in associations and lecture activities in some representative woman institutions.

KEYWORDS

Sofie Podlipská, nineteenth century, woman emancipation, feminism, Czech society, women's associations, journals.

„U sil uměleckých, které při výtečném nadání dostoupily výše tak vzácné, bývá takřka zbytečno, hádati se o to, kdo přednější. Tane nám na mysli známý výrok Goethův, který na planá hádání, zda Shiller či Goethe jest prvním, odpověděl: „Bud'te rádi, že máte dva takové chlapíky“. I my bud'me rádi, že mezi dámami našimi máme i Světlou i Podlipskou, že máme dvě, jichž vážíme si stejnou měrou.“

Květy 1868.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. PRAMENY A LITERATURA	10
3. SOFIE PODLIPSKÁ	14
3.1. Rodina	14
3.2. Dětství (1833 – 1848)	17
3.3. Vzdělání	19
3.4. Dospívání (1848 – 1858)	22
3.4.1. Mladistvá přátelství	23
3.4.2. Vlastní deníky a zápisky	24
3.4.3. Zájmy	26
3.5. Manželství s Dr. Josefem Podlipským (1858 – 1867)	28
3.5.1. Doba literárního vystoupení	30
3.6. Vdovství (1867 – 1897)	31
4. PUBLIKAČNÍ A PŘEKLADATELSKÁ ČINNOST	35
5. VEŘEJNÁ ČINNOST SOFIE PODLIPSKÉ	42
5.1. Spolková činnost	43
5.1.1. Tělocvičný spolek paní a dívek pražských	44
5.1.2. Ženský výrobní spolek český	46
5.1.3. Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.....	48
5.2. Přednášková činnost	52
5.2.1. Americký klub dam	52
5.2.2. Ostatní přednášková činnost	59
5.3. Ženská bibliotéka	60
6. ZÁVĚR	63

BIBLIOGRAFIE

JMENNÝ REJSTŘÍK

PŘÍLOHA

1. ÚVOD

Sofie Podlipská (1833 – 1897), vrstevnice májovské generace, tvůrkyně povídek a románů inspirovaných údělem žen a rodinným životem soudobé měšťanské společnosti, ale také představitelka ženské emancipace druhé poloviny 19. století, byla jednou z významných osobností, jejíž jméno je v rámci školních osnov zmiňováno pouze okrajově nebo v souvislostech se slavnějšími příbuznými či přáteli. Znamějššími současnicemi zastíněná Sofie Podlipská, zakladatelka povídek pro dospívající dívky, autorka loutkových her, překladatelka z francouzštiny, ale převážně výrazná postava ženského hnutí je pro většinu dnešní společnosti neznámá či zapomenutá.

Sofie Podlipská byla osobností působící v mnoha oblastech, ale protože jsem si vědoma svého omezeného poznání a jsem limitována rozsahem práce, zúžila jsem svůj pohled a své bádání na oblast spisovatelčina veřejného působení a společenského přínosu. V tomto směru jsem se držela několika kritérií. Zejména jsem se zaměřila na spolky a instituce, v nichž byla úloha Sofie Podlipské více než významná. Dalším kritériem byla společenská důležitost těchto zařízení, jejich členská základna, ale také pevné postavení ve společenském životě, jejich význam charitativní i osvětový. Posledním, neméně důležitým kritériem, bylo vybrat spolky zaměřující se výhradně na ženy a jejich vzdělávání. Z těchto důvodů se můj zájem omezil na spolky, jakými jsou Americký klub dam, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských nebo Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Pouze okrajově se zmiňuji o dalších institucích, jako byl kupříkladu spolek Domácnost.

Z hlediska struktury je práce na téma Společenská činnost Sofie Podlipské rozdělena do čtyř základních částí.

V úvodní kapitole nazvané Prameny a literatura uvádím zdroje svého zkoumání a jejich analýzu. Zaměřila jsem se na dobový tisk, ale převážně na archivní prameny. Pracovala jsem s dokumenty osobní povahy, zvláště s deníkovými záznamy, korespondencí a jinými rukopisy.

Další kapitola je kapitolou nejrozsáhlejší, v jednotlivých částech a oddílech líčí životní osudy Sofie Podlipské od raného dětství přes dospívání, etapu manželství a období vdovství. Pomáhá získat představu o tom, jak rodinné prostředí a výchova ovlivnily názory a postoje sledované osobnosti.

Následující kapitola, Publikační a překladatelská činnost, je věnována rozsáhlé autorčině tvůrčí aktivitě. Tato část práce podává svědectví o bohaté produkci novel a

románů, dalších drobnějších literárních prací, překladatelské činnosti či zpracování dramát. Kapitola je zpracována chronologicky, tedy data jsou zde řazena z pohledu času tak, jak autorka tvořila a publikovala.

V další části práce je představena spolková a přednášková činnost Sofie Podlipské. V této, již poslední kapitole, která je zároveň kapitolou hlavní a vyústěním celé práce, je upřena pozornost k aktivitám jednak spolčovacím, které byly zpočátku ženám spíše jen tolerovány a teprve postupně se stávaly součástí běžného životního stylu, a jednak k aktivitám přednáškovým, kde spisovatelka vedle publikační a překladatelské činnosti působila jako lektorka v řadě spolků. V mnoha z nich se stala předsedkyní, v některých přijala jiné významné funkce, vynikala schopností mluvit na veřejnosti, „byla dobrou přednašečkou a řečnicí“. Tato část práce by zasluhovala z mé strany více pozornosti, jsem však limitována rozsahem práce. Materiál získaný v rámci mého zkoumání a nevyužitý v této práci, ponechávám pro zpracování rozsáhlejšího textu, jakým bude diplomová práce.

Bakalářská práce se metodologicky opírá o standardní postupy historických věd a je z největší části postavena na heuristice. Využívána je také biografická metoda. Monografie o osobnostech jsou vždy mezioborové a v případě Sofie Podlipské se nabízí především literárně historický přístup. Ten je v práci úmyslně ponechán jen jako okrajový, protože v centru zájmu jsou spisovatelčiny společenské, osvětové a kulturní aktivity. Práce vychází z údajů získaných z dobového tisku, ale převahu pramenné základny tvoří archivní materiál. Vše je podřízeno snaze ukázat, jak činnou osobností ve společenském životě Sofie Podlipská byla.

Ke své práci o osobnosti jsem využila ego-dokumenty, zejména dochované deníkové záznamy, autobiografie, v menší míře i korespondenci. Pisatel prostřednictvím ego-dokumentů podává svědectví o společnosti, čase či svých blízkých. Studium pramenů osobní povahy vedle autentičnosti a možnosti průniku do individuální i skupinové dobové psychologie a každodennosti s sebou ale nese řadu nevýhod. Je třeba, aby badatel k danému pramenu přistupoval kriticky a pramen konfrontoval s dalšími dobovými reáliemi a kontexty. Dalším nebezpečím v průběhu zkoumání těchto dokumentů je skluz k obdivu, malá odolnost před charismatem zkoumané osobnosti což byl problém, který se mě dotkl a s kterým jsem se snažila vyrovnat.

2. PRAMENY A LITERATURA

V prvotní fázi mého bádání a seznamování se s osobností, mi nejvíce napomohla publikace Jeleny Holečkové - Heidenreichové¹ *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*, která vyšla v Topičově edici v roce 1940. Autorka knihy, profesorka zpěvu na Akademii múzických umění v Praze, se zaměřila na vylíčení života Sofie Podlipské na základě archivních pramenů, zvláště korespondence a deníků. Holečková – Heidenreichová o Sofii Podlipské píše uceleně, ale příliš nadšeně a s úctou. Kritika osobnosti se objevuje velmi sporadicky.

Odlišnou optikou se na Sofii Podlipskou dívají literárněvědné publikace². Samotná spisovatelčina beletristická díla, jako byl román *Peregrinus*³ či *Osud a nadání* se v této práci stala pouhým okrajovým pramenem, sloužícím k rekonstrukci autorčiných názorů a pohledů na život.

Poměrně nejčastěji je jméno Sofie Podlipské zmiňováno ve starší odborné literatuře, jak už bylo uvedeno, v souvislostech se slavnějšími příbuznými nebo přáteli, a to ve statích či monografiích o Karolině Světlé, Boženě Němcové nebo Jaroslavu Vrchlickém. Knižně vydaná korespondence mezi Sofií Podlipskou a Vrchlickým vyvolala mnoho časopiseckých ohlasů, z nichž nejrozsáhlejším byl článek Arne Nováka otištěný ve *Venkově*⁴ v roce 1917, přinášející nový pohled na osobnost Sofie Podlipské.

Neocenitelnými pro mě byly odborné publikace týkající se dobové problematiky a ženského hnutí, které mi pomohly k dokreslení obrazu české společnosti 19. století. Na vylíčení poměrů předbřeznové Prahy se zaměřuje kniha Naděždy Melnikové – Papouškové z roku 1935 *Praha před sto lety*, ale také mírně idylická kniha Maryši Radoňové – Šárecké *Ozářené krby: Vlastenecké rodiny české* z roku 1945, přibližující intimní atmosféru významných vlasteneckých rodin. V roce 1996 vychází kniha Pavly Vošahlíkové *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, a v roce 1999, pro mě velmi inspirující knihy Pavly Horské *Naše prababičky feministky* a Mileny Lenderové *K hříchu i k modlitbě*, rovněž z roku 1999. V roce 2009 vydala Milena Lenderová a kol. knihu *Z dějin české každodennosti*, která mi napomohla sžít se s atmosférou a poměry

¹ Jelena Holečková – Heidenreichová (1899 – 1980), byla hlavním povoláním pěvkyní a hudební teoretičkou. Její starší sestra Darja byla provdána za JUDr. Jaroslava Podlipského, vnuka Sofie Podlipské.

² Neocenitelným pomocníkem se mi stala kniha Jana Máchala *O českém románu novodobém*, ale také *Lexikon české literatury III.*

³ Do postavy básníka Peregrina Mikuly vkládá Sofie Podlipská své vlastní životní boje. Podle Jeleny Holečkové – Heidenreichové zcela pravdivě. Avšak umělecky přetvořené románové rodinné vztahy jsou poněkud dramatičtější.

doby. Pro poznání dobového způsobu myšlení je velmi originální *Český sen* Vladimíra Macury, který je inspirativní i pro způsob interpretace pramenů.

O Sofii Podlipské dále existuje řada tištěných autobiografických pramenů a pramenů z pera Karoliny Světlé, které se k životu její sestry přímo vztahují. Dále také paměti nebo vzpomínky jiných osob, příležitostné články či recenze.

Dalším typem pramenů, které jsem k rekonstrukci života a společenské činnosti sledované osobnosti využila, byly vlastní práce Sofie Podlipské. V dobovém tisku se objevuje řada filantropických, didaktických či jiných spisů, úvah, přednášek a statí. Vydány byly i části korespondence se sestrou Johanou, Boženou Němcovou, s Jaroslavem Vrchlickým nebo s Josefinou Brdlíkovou.

Pro poznání období autorčina dětství, dospívání a vzdělání byly nejdůležitějšími prameny *Povídka o mně* z roku 1883 a rozsáhlejší *Upomínky* Karoliny Světlé, sepsané v roce 1874, podávající detailnější informace o dětství obou sester. Sofie Podlipská v leccems svou sestru jen doplňuje. *Upomínky* i *Povídka o mně* končí rokem 1848. *Několik črtů životopisných* z roku 1886, poslední autobiografie Sofie Podlipské, podává poněkud stručněji popis dětství, ale převážně manželství. Malý náhled do života Sofie Podlipské poskytují vzpomínky Karoliny Světlé *Z literárního soukromí I., II.* z roku 1880.

Dalším informačním zdrojem z poněkud jiné oblasti působení Sofie Podlipské mi poskytly i dvě diplomové práce. První z nich s názvem *Sofie Podlipská* vznikla na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a byla obhájena Annou Grigarovou v roce 2000. Druhá práce s názvem *Ženská témata v korespondenci Sofie Podlipské* byla obhájena Markétou Švecovou na Katedře historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice v roce 2010.

Nejvýznamnějšími prameny, které dovolují nahlédnout do soukromí sledované osobnosti, a které zároveň pomáhají k jejímu poznání, jsou pozůstalosti. Písemnou pozůstalost Sofie Podlipské získávalo Národní muzeum a později Památník národního písemnictví v Praze postupně po určitých částech zhruba od třicátých let 20. století. Největší část byla Národnímu muzeu odkázána především v padesátých letech. Do té doby byla uložena v soukromém archivu Gabriela Čápa - Horčápského⁵. Dnes je z velké části pozůstalost Sofie Podlipské uložena v Literárním archivu Památníku

⁴ Článek byl později vložen do souboru statí *Krajané a sousedé*. Praha 1922, str. 36.

národního písemnictví (dále jen LA PNP)⁶. Pozůstalost obsahuje celkem dvacet archivních kartonů pod přírůstkovým číslem 15/50, uložených v depozitáři LA PNP. Obsah kartonů není bohužel zpracován, pouze z části uspořádán. Čtyři kartony obsahují korespondenci, pět kartonů rukopisy, tři kartony tisk a další tři kartony tzv. dodatky. Osobní archivní fond Sofie Podlipské zahrnuje období od roku 1840⁷ až po rok 1996, kdy byl ve Svobodném slovu otištěn článek o Sofii Podlipské.

Ke své práci o Sofii Podlipské a při cestě k bádání na spisovatelčině společenském poli jsem převážně využila ego – dokumentů⁸, které tvoří protiváhu diplomatickým pramenům, jejichž vznik souvisí s úřední činností. Nejen pro historiky a etnografy jsou prameny osobní povahy důležitým zdrojem informací. Příklon k studiu mentalit a každodennosti pomáhá badatelům objasnit, jak žili obyčejní lidé či jak prožívali napjaté politické situace.

V počátcích mé práce jsem se zaměřila na korespondenci z fondů Sofie Podlipské⁹, ale také na fond Gabriela Čápa, v němž jsou uloženy dopisy Sofie Podlipské s Čáповými. Rodinné korespondenci jsem se věnovala velmi ojedinele.

V následujících čtyřech kartonech jsou uloženy rukopisy tištěných, mnohdy i nevydaných přednášek, studií, statí či literárních děl. Pokud jde o vlastní rukopisy, jsou rozděleny na poezii, prózu, drama a aforismy. Největší část tvoří próza. Zachoval se tu např. rukopis tří knih románu *Přemysl Otakar II.* nebo rukopis románu *Lidské včely*. Odborné práce, proslovy jsou vyčleněny do zvláštního oddílu. Svůj oddíl zde mají i deníkové záznamy Sofie Podlipské. První rukopisný deník s názvem *Upomínka na roky 1854 - 1861* obsahuje celkem tři sešity¹⁰, báseň „*Kdo na mé dítě promluví....*“, ale také obrázky od Františka Šlechty. Součástí oddílu jsou i výňatky z *Denníku všedního života běhu*, který si Sofie Podlipská vedla od roku 1887 až do své smrti¹¹. Výňatky z deníku z části uspořádala Anežka Čermáková – Sluková¹², originál deníku se nedochoval. Zachovaly se zde deníky, které Sofie Podlipská psala svým dětem, aby zaznamenala

⁵ Gabriel Imanuel Čáp – Horčápský (1873 – 1954), vlastním jménem Gabriel Čáp, byl hospodářským úředníkem, horlivým sběratelem a osvětovým pracovníkem. Byl bratrem spisovatelky Růženy Svobodové a manželem vnučky Sofie Podlipské Milady Čáповé – Vrchlické.

⁶ Z LA PNP na Starých Hradech mi byl materiál ochotně dopraven do Prahy.

⁷ Dopis je umístěn v oddíle korespondence cizí.

⁸ Pokud budu citovat korespondenci Sofie Podlipské, a to i editovanou, zachovám z důvodu autentičnosti původní verzi, bez oprav gramatiky a interpunkce.

⁹ V prvních třech kartonech jsou uloženy převážně přijaté dopisy od rodiny, přátel, nakladatelů nebo spolupracovníků. Ve čtvrtém je převážně korespondence odeslaná Sofií Podlipskou různým spolkům či jiným institucím.

¹⁰ První sešit zahrnuje rok 1854, druhý roky 1855 – 1856, třetí 1858 – 1861.

¹¹ Útržky z deníku byly časopisecky vydány ve Zvonu v roce 1919, zahrnující rok 1890 a v Ženském světě v roce 1920, zahrnující roky 1887 – 1897.

jejich pokroky, jde o *Prokopův denník* a *Ludmilčin denník*. Součástí oddílu jsou i jakési básnické deníky s názvem *Básnické pokusy 1856 – 1868*. V básních označených datem zachycuje své dojmy a úvahy.

Další tři kartony obsahují tiskem vydané práce Sofie Podlipské. Najdeme zde několik studií, např. *Z mých studií o George Sandové* otištěné v *Ženských listech* nebo studii *O nadání* rovněž vydanou v *Ženských listech* v roce 1877, i v článcích věnovaných její osobě jako byl *Můj životopis* otištěný v již jmenovaných *Ženských listech* v roce 1914. Soustředila jsem se především, nikoliv však výhradně, na *Ženské listy*.

Poslední tři kartony představují pro badatele „nejtvrdší oříšek“. V neuspořádané formě jsou zde uloženy všechny druhy již zmiňované pozůstalosti Sofie Podlipské, ale i dokumenty týkající se jejího manžela či manžela vnučky Milady, Gabriela Čápa. Avšak pro poznání osobnosti Sofie Podlipské patří tyto kartony k těm nejvýznamnějším. Vedle osobního deníku zahrnujícího roky 1855 – 1857 je zde uložena i řada úvah, přijatá i odeslaná korespondence, zvláště dopisy s Annou Bayerovou.

Kromě písemných materiálů Sofie Podlipské zachovaných v jejím osobním fondu se písemnosti Podlipské nacházejí i v jiných fondech LA PNP, např. v osobním fondu Jaroslava Vrchlického, Anny Bayerové, Josefíny Brdlíkové, Augustina Hemerky či Klementiny Kalašové.

Materiál, s kterým jsem měla možnost pracovat, byl nesmírně zajímavý, v případě korespondence i poutavý, mnohdy vyžadující hlubší paleografické znalosti. Zachovalé dokumenty jsou různorodých povah, v některých případech se zachovaly pouze torzovité zprávy. Přesto prameny umožňují alespoň částečnou rekonstrukci společenské aktivity Sofie Podlipské.

¹² Anežka Čermáková – Sluková (životopisná data se nepodařilo vyhledat) byla vnučkou Milady Čáповé – Vrchlické. Obě tyto ženy se podílely na uspořádání pozůstalosti Sofie Podlipské.

3. SOFIE PODLIPSKÁ

Emancipační české ženské hnutí mělo plno pozoruhodných osobností počínaje „buditelkami“ z prvních desetiletí 19. století, následováno Boženou Němcovou a Karolinou Světlou, později i Eliškou Krásnohorskou, po celý život bojující s těžkou nemocí. Osobně jsem se však rozhodla zaměřit svůj zájem na postavu, která si zaslouží pozornost. Na ženu patřící mezi první vzdělané a samostatně činné české ženy a představitelku novodobé české kultury - na Sofii Podlipskou¹³.

Byla to žena narozená do doby, kdy každá snaha měla národní význam. Vlastenecké cítění, samostatné myšlení a schopnost společensky působit dávaly Sofii Podlipské možnost pracovat a pomáhat, a tak dotvářet národní kulturu nejen v „ženských“ oblastech. Doba plná předsudků, jednostranné domácí výchovy a celkového potlačování ženské bytosti vedla tuto ženu k aktivitám na pozvednutí ženské úlohy ve společnosti, a to nejen v tradiční filantropii, ale také ve smyslu národní emancipace.

3.1. Rodina

Eustach Jakub Rott, otec Sofie Podlipské, pocházel dle dostupných pramenů z velmi starého rodu¹⁴, který se z rodinného podání dokonce účastnil královských zemských sněmů. „*Vždyť chodila ještě prý za Karla IV. jedna větev Rottů z Rottenbergů na zemské sněmy*“¹⁵. Původně pražští měšťané po prohře na Bílé hoře z konfesních důvodů odcházejí a usazují se v Českém Brodě, kde se věnují nejrůznějším řemeslům. Sofiin praděk byl posledním předkem společným s druhou větví rodu, z níž vzešli významní podnikatelé a obchodníci. Ačkoliv se už v 19. století Rottové hlásí k oficiální katolické víře, převážně muži stále ještě skrývali svou náklonnost k českým bratřím. Zajímavá je mimo jiné i otázka zápisu příjmení Rottů. Sofie Podlipská uvádí, že se její předkové v minulosti psali s jedním „té“, a že prvním, kdo se začal podepisovat

¹³ Sofie Podlipská se ve svých mladších letech často podepisovala českou podobou jména Žofie. Já se v práci přidržím jména Sofie. Podpis a oslovení Žofie ponechám jen v citacích, kde bylo primárně uvedeno.

¹⁴ Rodinná tradice se váže již k 14. století., avšak doložen je rod až z přelomu 16. - 17. století. (Miškovský J.: Rodinná kronika Rottovská: Praha 1930. Str. 11.)

¹⁵ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 77.

s dvojitým „té“, byl její otec¹⁶.

Eustach Jakub Rott se narodil v Českém Brodě v roce 1795. Jako mladý muž odešel studovat do Prahy, ale rodinné finanční potíže ho zavedly k významnému obchodníkovi Krinerovi, u něhož se vyučil a pracoval jako knihvedoucí, a kde získal vedle obchodních dovedností také kulturní a společenský rozhled. Eustach Rott se později osamostatnil a stal se řádným pražským měšťanem. V roce 1829 se oženil s Annou Vogelovou, dcerou obchodníka s papírem, poději semeny, a jehož se stal společníkem.

Líčení domácího ovzduší u Rottů v Poštovské ulici¹⁷, uvedení řady faktů, jmen, dat i rodinné historie až k pradědovi Vogelovi ze Švabachu u Mohuče je zachyceno v *Povídce o mně*. Nastiňuje zde dědův osud od jeho příchodu do Čech po napoleonských válkách, přes svatbu s českou dívkou na Svaté Hoře, založení papírnického obchodu v Karlově ulici na Starém městě pražském, až po vstoupení Sofiina otce Eustacha Rotta do rodinné firmy a následný sňatek s Vogelovou dcerou Annou. Dům v Poštovské ulici se stal oběma sestrám, Johaně a Sofii, pramenem inspirace bohatých zážitků a dojmů z dětství a následného dospívání. Popis domu „U tří králů“ nalezneme kupříkladu v Upomínkách Karoliny Světlé. *„Dolní část staré Poštovské ulice v Praze nebyla vždy tak nudně hřmotná a smutně zatemnělá, jako teď. Na místě oné vysoké, jednotvárné, k západu hradby těsně k sobě přiléhajících budov činžovních táhla se řada starobylých domů s prostrannými dvory, špičatými lomenicemi a vysokými střechami, plnými vikýřův a vroubenými nemotornými žlaby s pestře natřenými okapy daleko do ulice čouhajícimi“*¹⁸.

Sofiina babička, velmi svérázná a rozhodná Vogelova žena, *“(…)která kromě výbuchu hněvu nic zlého nikomu neučinila.“*¹⁹, vládla v domě v čase, kdy se narodily obě Rottovy dcery. *„Její nálada byla veselá, svěží, humoristická, jestliže jí nic nedomrzelo. Stalo-li neb řekl – li se něco, co jí nebylo milé, bývala bouřlivá a hněvala se dlouho.“*²⁰ Byla ženou zakládající si na statutu pražské měšťanky, ovšem ve svém nitru zůstávala tou venkovskou ženou z Příbramska. Po boku svého druha se nikdy nenaučila dobře německy. Paradoxem však je, že byla nejhrošlivější zastánkyní přísné

¹⁶ Miškovský v Rodinné kronice Rottovské: *„Ovšem příjmení „Rott“ psáno bylo způsobem rozmanitým: Roth, Rott, Rodt, Rot. Kolik písařů, tolikový pravopis. Později v matrikách psáno jest „Rott“, jak se rodina posud sama píše...“*. (Miškovský J.: Rodinná kronika Rottovská: Praha 1930. Str. 11.)

¹⁷ Dnes ulice Karoliny Světlé. Dům U tří králů v Poštovské ulici vlastnili Vogelovi od roku 1825. Před Sofiiným narozením koupil Eustach Rott sousední dům U bílého preclíku a stěny mezi domy byly zbořeny. Z rodin se stala jedna domácnost.

¹⁸ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 17.

¹⁹ Podlipská S.: Můj životopis, Ženský svět, 1914. Str. 217.

²⁰ Podlipská S.: Můj životopis, Ženský svět, 1914. Str. 217.

německé výchovy obou sester v rodině. „Její vychování na Svaté Hoře vypěstovalo v ní zvláštní, avšak tenkrát velmi běžné náhledy o národě našem, v němž neviděla nikterak národ se znamenitě výše vzdělanosti, nýbrž národ nedospělý...Musím to přec jen konečně na naši babičku povědět, že u ní byl Němec neskonale chytřejší než Čech, že patřila velmi nedůvěřivě a i posmívavě na naše národní snahy, a že jí nebylo ani dost málo po chuti, kterak jsme smýšlely a si počínaly a že sestře mé a mně nesčíslněkrát řekla: Vy Češi toho asi vyvedete“²¹.

Její manžel byl pravým opakem, byl vážným a laskavým člověkem, ale také nejvyšší autoritou v rodině. „Dědeček se naučil velmi brzo a dobře po česku mluvit, káraje každého, kdož podle tehdejšího ohavného obyčeje hovor český spotvořenými německými slovy proplítvával“²². Sofie Podlipská byla v době dětství jeho miláčkem, zřejmě pro tichou a klidnou povahu. O vzájemných dobrých vztazích mezi ním a Sofií svědčí i postava dědečka v románu Peregrinus, jehož povahové vlastnosti se pravděpodobně shodují se skutečnou rodinnou postavou.

O tom, že manželství Vogelových nebylo šťastné, informuje Sofie Podlipská v Mém životopise: „Nic nebylo by rušilo mír jeho starých let, kdyby nebyl trpěl bouřlivými výjevy své ženy. S ní souhlasil pořád méně a nemohl se vpraviti v její povahu. Neřekl jí nikdy příkrého slova, ale byl k ní chladný a odmítavý“²³. I ze vzpomínek sestry Johany je patrné, že si prarodiče nerozuměli: „Především ale by si byl přál míti v choti své přítelku, družku svých myšlenek, s níž by byl mohl vyměnit svoje úsudky o zjevech literárních a uměleckých“²⁴. Manželský nesoulad rodičů Sofie Podlipská rovněž líčí o něco dramatičtěji v románě *Peregrinus*.

Anna Vogelová²⁵, matka Sofie Podlipské, se do vzpomínek obou dcer dostává velmi sporadicky. Pro silné matčiny předsudky, odpovídající dobovým názorům na vzdělání žen, kdy bylo potlačeno její nadání, zvláště v oblasti hudby²⁶: „Ba byla více ještě k politování, než rodiče její, neb bylo v ní mnohé skvělé nadání, které zůstalo pro babiččiny předsudky nevyvinuté“²⁷. „Zůstal tedy onen poklad v prsou jejích pohřbený,

²¹ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 82.

²² Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 55.

²³ Podlipská S.: Můj životopis, Ženský svět, 1914. Str. 164.

²⁴ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 58.

²⁵ Anna Vogelová se narodila v roce 1811 a byla jedinou dcerou Vogelových.

²⁶ V Mém životopise Sofie Podlipská zmiňuje, že matka trpěla dosti despotickou babiččinou vládou. Matčino nadání a lásku k divadlu popisuje rovněž v románu *Peregrinus*, kde matku líčí jako velmi slabou a neschopnou vést domácnost, díky čemuž vznikají konflikty mezi ní a manželovou matkou. Holečková – Heidenreichová v románu pozoruje jistou spojitost s realitou. „...nebyly to rodinné styky radostné...“ píše Sofie Podlipská (Podlipská S.: Můj životopis, Ženský svět, 1914. Str. 215).

²⁷ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 62.

potěšuje jen nás děti, když nám za soumraku někdy zazpívala“²⁸. Milovala divadlo, které s manželem a dětmi často navštěvovala, zůstala však i horlivou a pečlivou hospodyní. „Byla pravým typem předbřeznové měšťanky silně patricijského rázu, v jejíž duši však pokradmu pučelo i semínko romantismu“²⁹. Na rozdíl od matky, věnují obě dcery více pozornosti svému otci. Vzpomínky jsou plné obdivu a nadšení. Jednalo se pravděpodobně o člověka všestranně zajímavého – v celkovém rozhledu, názorech i společenských stycích. Pro své vlastnosti byl velmi vážen a stal se důvěrníkem mnoha zámožných rodin. Obě sestry vyzdvihují, že je otec učil úctě k lidem, i když jsou jiné společenské kategorie³⁰.

Prvním společným potomkem Anny a Eustacha Rottových byla dcera Johana³¹, pozdější Karolina Světlá, která se narodila v únoru 1830. O pouhý rok později se narodil syn Karel, který však po několika měsících zemřel. Náhradou za ztracené dítě bylo manželům Rottovým narození dcery Sofie, která spatřila světlo světa 15. května 1833. V roce 1837 se pak narodil poslední potomek, syn Jindřich.

3.2. Dětství (1833-1848)

O dětství a mládí Sofie Podlipské se dozvídáme z vlastních literárních deníků a zápisků³², ve kterých popisovala své dětství a mládí. *Povídku o mně*, která stejně jako *Upomínky* Karoliny Světlé končí rokem 1848, si vyžádal František A. Zeman, redaktor „Budečské zahrady“³³ s cílem zábavného poučení dětí³⁴. Sofie Podlipská se snažila být v popisu rodinného zázemí či vypravování o rodičích, učitelích a přátelích realistická, tím svým způsobem předběhla svou dobu, neboť realismus v české próze nastupuje až na přelomu osmdesátých až devadesátých let.

V devadesátých letech se opět vrací ke svému mládí a sepisuje další autobiografické práce. Na sepsání svého života pomýšlela již v sedmdesátých letech, což dokládají její poznámkové sešity, v nichž je patrná příprava k samotnému

²⁸ Světlá K.: *Upomínky*, Praha 1931. Str. 62.

²⁹ Krásnohorská E.: *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sofii Podlipskou*. Osvěta 1919. Str. 93.

³⁰ Již vdaná Johana vzpomíná, jak byla otcem napomenuta, když nesebrala žebračce, oblečena do společenských šatů, chléb spadlý do bláta.

³¹ Starší sestra Johanna dostala jméno podle sv. Jana, neboť právě v den tohoto svátku byli oddáni jejich rodiče.

³² Sofie Podlipská: *Povídka o mně*, Několik črtů životopisných, *Můj životopis*.

³³ Knižnice pro mládež založená roku 1848 bratry Množislavem a Štěpánem Bačkorovými. *Povídka* byla v knižnici vydána v roce 1879.

životopisu. „*Nejen ten, jehož díla jej s veřejností seznámily, má právo a povinnost svůj životopis sepsati, ale každý, kdo pracoval a trpěl a se snažil v kterémkoli života oboru. Třeba by nebyl jeho životopis přijmut do kruhů veřejných, může být uschován v domácím archivu, který by měla každá pořádaná rodina strádati. Z těchto archivů mohli by pak spisovatelé vážiti důležitá fakta, doklady a poučení*“³⁵.

S vážnějšími literárními úmysly píše o něco později *Můj životopis*, jehož prvních osm kapitol bylo otisknuto v Ženském světě v roce 1914, zdůrazňujíc lásku k domovu i vědomí, že v těchto stěnách vyrostla její povaha a vlohy. O Rottových, pocházejících z Českého Brodu, ze staré české rodiny, v níž se udržovaly evangelické tradice, nám mnohem více prozradila sestra Karolina Světlá v *Několika arších z rodinné kroniky*.

Jak už bylo výše zmíněno, Sofie Podlipská se narodila 15. května 1833, den před sv. Janem Nepomuckým, a právě proto ji matka mnohokrát nazývala „můj poutníčku“³⁶. Výročí narozenin znamenalo vždy rodinné svátky, propojené s největší pražskou poutí k zemskému patronovi.

V dětství byla Sofie Podlipská často nemocná, což mělo pravděpodobně silný vliv na její citovost, ovlivnivší její literární činnost. „*Byla jsem slabé a churavé dítě. Mnohý lékař tvrdil, že patnáctého roku nedožiji.... Bylo mi osm roků, když mě znova po jedné těžké nemoci učili choditi jako malé dítě.... Péče mé matky byla vzorná, věnovala mi nesmírnou práci. Kromě toho, sama jsouc otužena a statečna, dodávala mi zmužilosti, abych se slabosti nepoddávala*“³⁷. Na churavění sestry vzpomíná i Karolina Světlá: „*Sestra moje stonala, matka zůstala u ní. Často sestra za mládí svého stonávala, zápasíc neustále s chorobnou jakousi slabostí, pro kterou někdy celé měsíce školu navštěvovat nemohla. Přemohla onen trapný stav teprve co dívka dospělá pilným, vytrvalým v každém počasí plováním*“³⁸. Zážitky z častého churavění se promítly i do osudu románového hrdiny Peregrinuse Mikuly, který byl rovněž slabým dítětem: „*Narodiv se byl jsem dítě tak slabounké, že pochybovali o mém živobytí.*“³⁹.

Častá nepřítomnost ve škole ji vedla k četbě převážně legend o svatých

³⁴ Další dílo *Několik črtů životopisných* z roku 1886 pojednává poněkud stručněji mládí, ale převážně o době manželství.

³⁵ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková, Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

³⁶ Sofie Podlipská přišla svět ve dnech svatojanské pouti, kdy se do Prahy sjelo mnoho poutníku. Od toho pochází označení „můj poutníčku“. V tomto oslavení je i klíč k názvu románu Peregrinus (lat. poutník). V příběhu jde o skutečné jméno a nositel mu přikládá význam poutníka životem.

³⁷ Podlipská S.: Povídka o mně, Praha 1898. Str. 24.

³⁸ Světlá K.: Upomínky, Praha 1931. Str. 151.

³⁹ Podlipská S.: Peregrinus, Praha 1881. Str. 4.

mučednicích a rozvíjení tak pohádkových a fantastických představ. „*Jindy bavilo mne vymýšlet nějaké báje nebo povídky zcela tiše. To činila jsem od nejtěplejšího dětství. Bylo mi to vrozeno a nemohla jsem se zbavit toho zaměstnání svého ducha, ani kdybych byla chtěla*“⁴⁰. Sofie žila ve svém vlastním světě, ve světě lyrických úvah a nálad, které nasbírala v době svého churavění. Možná, že právě doba nemoci byla nejdůležitější etapou Sofiina utváření na poli nejen literárním. Ovšem toto nebylo pro svou dobu až tak netypické.

Už od dětství se v Sofii probouzel pozitivní pohled na život a na svět. Možná právě proto, že disponovala takovými vlastnostmi, se stala pro určitý okruh žen z měšťanských vlasteneckých rodin, které byly o jednu až dvě generace mladší než ona⁴¹, vzorem. Byla druhou chůvou svého bratra. „*Chtěla jsem jej okamžitě chovati, a když mi toho nedovolili, alespoň jsem prala jeho prádlo.*“⁴². V babičce viděla dokonalý vzor hospodyně a výborné kuchařky. Pravděpodobně chtěla být jako ona.

Rottova rodina měla velmi slušné hmotné zabezpečení, přesto nepatřila mezi nejbohatší pražské rody⁴³. Jejich životní úroveň byla jistě nadprůměrná.

3.3. Vzdělání

Z *Upomínek* Karoliny Světlé se dozvídáme, více než ze Sofiiniých zápisků, o období dětských her a později o soukromé francouzské škole Mlle Jeanette⁴⁴, kterou se svou sestrou společně přibližně od pěti let navštěvovaly, a která rozhodně nebyla takovou idylou. Daleko hůře na tuto školu vzpomíná Karolina Světlá, u níž se začaly projevovat schizofrenní stavy, které se vystupňovaly v době úmrtí dcerky: „*Z dobrého dítěte, z něhož dosud každý dosud měl radost, stal se ve škole jen odnárodňující*

⁴⁰ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁴¹ Takovou ženou byla například Anna Lauermannová – Mikschová, která ve svých vzpomínkách a denících vzpomíná mimo jiné i na Sofii Podlipskou: „*Tenkrát jsme se hroutily v respektu hlavně před třemi jmény, před jmény Karoliny Světlé, Elišky Krásnohorské a v menším objemu i před jménem Žofie Podlipské. Žofie Podlipská byla nejméně feministkou z trojice žen, byla oddanou kněžkou všemohoucí přírody, leč i ona, jako obě druhé, žádala na ženě něhu, spojenou s ethickou silou, žádala ženu, která vycházejíc ze středu rodiny, promítala by zušlechtěnou harmonii do lidské společnosti....Paní Podlipská je dáma, je už stará, ale ještě taková, že je na ní hned vidět spisovatelku, mluví vzdělaně a je vlastně hezká, taková nějaká velkolepá*“ (Lauermannová – Mikschová A.: Lidé minulých dob, Praha 1940. Str. 40).

⁴² Podlipská S.: Povídka o mně, Praha 1898. Str. 43.

⁴³ Lokalita, ve které žili, nebyla nikterak reprezentativní, ale Karolina Světlá ji líčí více než romanticky v *Upomínkách*.

⁴⁴ Ústav se nacházel v Železné ulici

znenáhla tvor plachý, zarytý, později dívka hloubavá...“⁴⁵. Již v dětském věku si Johanka uvědomovala nedostatky dívčího školství: „*Francouzský jazyk vedle hry na piano byltě v oné době, v době to dětství mého, u dívky z kruhu mého za nejpřednější učební předmět považován a v ústavech se vedle ženských prací jen jazyku tomu věnovala pozornost, literární předměty měly důležitost velmi podřízenou.*“⁴⁶. Sofie Podlipská se ústavu ve svých vzpomínkách věnuje daleko méně, převážně z důvodu častého churavění pro ni škola nebyla takovým utrpením. O školních dojmech píše ale v Peregrinovi: „*Pamatuji tu školní dobu jako nekonečně dlouhou a zdoluhavou. Začal jsem vášnivě čísti, ovšem věci, které byly po mé chuti. Také bájil jsem sám pro sebe dlouhé pohádky plné ideálu a světla, jež tvořily křiklavý kontrast se skutečností...*“⁴⁷

Po úpadku školy přešly sestry do ústavu slečen Gadslikových. Ovšem kolem přestupu do jiného ústavu koluje řada nejasností⁴⁸.

Upomínky doplňuje Sofiina *Povídka o mně*, která nezamlčuje osobní jména tak, jak to činila Karolina Světlá. Pro celkové poznání rodinného prostředí jsou Upomínky daleko více vypovídající. Karolina Světlá se nebojí kritizovat své učitele a soudobou úroveň soukromých škol pro zámožné dívky. *Povídka o mně* více zaznamenává jména, knihy, z nichž se učí. Jmenuje ústav slečen Gadslikových nebo Františka Tesaře, prvního učitele češtiny obou sester⁴⁹. Sofie Podlipská psala svou povídku pro děti, proto zde nenajdeme kritiku ani obecné názory jako v Upomínkách, které se tímto stávají nevýslovně zajímavými.

Ačkoliv tehdejší společenské požadavky bránily vyššímu vzdělávání dívek, obě sestry měly to štěstí, že u Rottů byla pro vyšší vzdělávání více než úrodná půda, proto už po dosažení třináctého roku, přestala Sofie Podlipská navštěvovat školu a do Rottova domu docházeli domácí učitelé. O podrobnostech učení doma i ve škole informuje spisek z roku 1886 *Několik črtů životopisných*. Sama Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách uvádí, že se v té době začala učit sama. „*Učila se ze všech možných knih, pokoušela se i v hudbě a kreslení, posléze zůstala svou láskou zcela věrna literatuře. Zařídila si podle pevného rozvrhu svůj samostatný učební běh. Učila se sama i*

⁴⁵ Světlá, K. *Upomínky*, Praha 1931. Str. 160-161.

⁴⁶ Světlá, K. *Upomínky*, Praha 1931. Str. 183.

⁴⁷ Podlipská, S. *Peregrinus*, 1881. Str. 94.

⁴⁸ Jeden důvod udává Karolina Světlá v *Upomínkách*, kdy profesor Herrmann objevil nebezpečné literární nadání u mladé Johany. (Světlá, K. *Upomínky*, Praha 1931. Str. 82.)

⁴⁹ „*Obávám se, že jsme ho snad unavovaly dokonce svými nekonečnými úlohami, o kterých jsme celé večery pracovaly... Chvěly jsme se vždy nedočkavostí, kdykoli měl přijít.*“ (Podlipská S.: *Několik črtů životopisných*, in: *Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*, Praha 1886. Str. X).

počátkům ruštiny a cvičila se pilně v literatuře četbou⁵⁰. Jak sama později uvádí, mezníkem pro ni stal i revoluční rok 1848, který popisuje v Povídce o mně. „Viděla jsem kolem sebe odehráti kus vážných dějin tohoto století“⁵¹. Tyto její pocity a nálady se výrazně odrážejí v díle *Peregrinus*.

Jak bylo již uvedeno, obě sestry se začaly velmi brzy učit češtině. Karolína Světlá své základy získala o něco dříve, proto svou sestru učila. První Sofiinou četbou byly nápisy na rozích ulic, tehdy psané ještě švabachem pod nápisy německými. „Jediná česká kniha v domě byl babiččin Nebeklíč, který děti odpuzoval příšernými obrázky“⁵². Eustach Rott dcerám pravděpodobně v roce 1846 zjednal učitele češtiny, ačkoliv v rodinném i společenském životě u Rottů převažovala němčina. Otcovo postavení vedlo rodinu do obchodnických, vznešeně měšťanských kruhů a ke stykům s německými rodinami jako byli Breitfeldovi⁵³. Nejužší styky udržovali Rottovi s bývalým otcovým zaměstnavatelem, panem Krinerem. Jeho choť doma vytvořila jakýsi salon a dokonce se stala Johaninou kmotrou. Její sestra pak byla kmotrou Sofie Podlipské, proto zde dívky měly domácí právo⁵⁴. V *Několika črtech životopisných* se Sofie Podlipská zmiňuje i o dalších rodinách, které jejich rodina navštěvovala, jako byli Burianovi, Krenovi, Kursovi. Většinou se jednalo o národnostně neuvědomělé či poněmčené rodiny⁵⁵.

Názory Vogelových a Rottových na vzdělání obou sester byly, jak se jeví ve vzpomínkách, poněkud rozporuplné, ale vcelku se nelišily od tehdejšího všeobecného mínění.

Dva roky po opuštění ústavu slečen Gadslikových působila Sofie Podlipská jako učednice v závodu paní Boučkové, věnující se šití bílého prádla. Není zcela jasné, kdy ústav opustila, ale „když mi bylo asi třináct roků“⁵⁶, přestala do školy docházet. V těchto letech se začíná ustalovat Sofiino myšlení. Čte knihy, navštěvuje Obořiště na

⁵⁰ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁵¹ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁵² LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁵³ „Sasíci“, jak se o nich v Úpomínkách zmiňuje Karolína Světlá. Kromě hovorů se zde tančilo nebo hrálo divadlo.

⁵⁴ Rodiny se z důvodu rozdílných názorů roku 1848 rozešly.

⁵⁵ Krinerovi a Breitfeldovi byli ryzí Němci, k českému národu přímo nepřátelští. Obě dívky, u nich a ve škole získaly první národnostní uvědomění.

⁵⁶ Podlipská S.: Povídka o mně, Praha 1898. Str. 51.

Příbramsku, k němuž měla přes babičku Vogelovou vytvořený vztah⁵⁷. „*Když jsem jednou asi třináctiletá slyšela skřivánka z jara poprvé zpívati nad mladým osením, napsala jsem o tom svou první nejapnou, ale hluboce cítěnou báseň. Bylat' psána česky, neboť tehdy jsem se již začala česky učit*“⁵⁸.

Než se Sofie Podlipská skutečně stala spisovatelkou, uplynulo takřka deset let. Jak se sama zmiňuje, stal se pro ni rok 1848 mezníkem, který změnil její smýšlení od základů. Neaplikovala spíše výrazný rok 1848 do kontextu změn ve svém životě jen proto, že to byl přelomový rok celé Evropy? O tak silný převrat v jejím životě se stěží mohlo jednat, když už dva roky před tím psala české básně.

3.4. Dospívání (1848 – 1858)

Revoluční rok 1848, který nejen na poli politickém, společenském a kulturním znamenal obrovský přelom, byl rovněž důležitým symbolem v Sofiině životě. Nikdy hluboce neponěmčená rodina Rottů se stala součástí vlastenecké společnosti a hlásila se k aktivnímu češství. K tomuto zlomu přispěla nejen dědečkova smrt, ale také zájmy děvčat a také Petr Mužák, učitel hudby obou sester. Z důvodu otcových společenských známostí⁵⁹, Sofie Podlipská navazuje osobní styky s významnými personami vlastenecké společnosti. Seznamuje se s předními osobnostmi literárního, společenského i kulturního života. Poznává Boženu Němcovou, Honoratu z Wiśniowských – Zapovou, Františka Ladislava Riegra, Viléma Dušana Lambla. Tehdy patnáctiletá Sofie Podlipská si k roku 1848 poznamenává: „*Onen rok změnil mou povahu a mé smýšlení tak mohutně, že jsem si připadala být jinou osobou.*“⁶⁰. Revoluční rok těžko mohl tak razantně změnit její povahu, avšak mohl jí pomoci posílit či objevit něco, co už v povaze měla zakotvené.

Informace o Sofiině vzdělání v době dospívání můžeme s opatrností a kritikou rekonstruovat z románu *Peregrinus*, jehož hlavní hrdina četl kupříkladu spisy Voltairovy, Rousseauovy, Lockeovy, četl Máchu či Platonovu Republiku. Dá se předpokládat, že tento napůl autobiografický román odráží realitu Sofiiny touhy po

⁵⁷ Obořiště nazývá „*domovem mého ducha, který se tu narodil*“ (Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, Praha 1886. Str. VII.) O tom, že pro ni Obořiště mělo velký význam, svědčí časté zmínky v autobiografických pracích.

⁵⁸ Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, Praha 1886. Str. IX.

⁵⁹ Otec navštěvoval Burešovu kavárnu. Obě dcery vzpomínaly na slavný sjezd na Žofíně 10. června, kde poprvé spatřily Josefa Kajetána Tyla, Honoratu z Wiśniowských – Zapovou nebo Karla Sabinu.

⁶⁰ Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, Praha 1886. Str. XIII.

vzdělání. Pokud tomu tak opravdu bylo, nelze pochybovat o její inteligenci⁶¹.

3.4.1. Mladistvá přátelství

K etapě dospívání rovněž patří několik zmínek o počátcích přátelství, jež ovlivnila osobnost Sofie Podlipské, i její tvorbu. S vyvolenými osobami ji poutalo převážně společné prožívání uměleckých dojmů či filozofické přemítání. Mezi takové osoby patřila Božena Němcová, přítelkyně obou sester Rottových. „*Svedla nás touha po lásce, touha, by nám bylo rozuměno. Tvůj cit uvázl jinde, ale žárlivost nás nerozdvojila*“⁶². Vztahy trvaly od roku 1850, kdy je seznámil prof. Mužák⁶³, avšak tehdy Božena Němcová pohlížela na Sofii Podlipskou jako na dítě, proto si více cenila Johany. Boženin temperament a vášně projevů lásky Sofii Podlipskou více než strhoval. Listy psané Sofii jsou plné dojmů, událostí všedního života, jsou nadměru důvěrné.

Společné výlety⁶⁴ a přátelé, vzájemná účast pro každé citové hnutí, četba, nadšení pro George Sandovou a jiné podobné podněty byly obsahem jejich styků. Ačkoliv je v dopisech zjevná oboustranná náklonnost a úcta, přátelství mělo nemalou trhlinu. Příčinou Sofiina trápení byla pravděpodobně rozmarná láska mezi Boženou Němcovou a Dr. Vilémem Dušanem Lamblem, která ukončila Sofiino zasnoubení s ním⁶⁵. Nepochybně byl právě toto důvod k rozluce tak silného přátelství⁶⁶.

Hluboko do citového života Sofie Podlipské, zasáhla o tři roky starší sestra Johana, spjata s významnými chvílemi jejího dětství⁶⁷. Nikdy se netajíc obdivem k sestře, svěřovala se jí, milovala její fantazii už při dětských hrách. Na společné cesty ze školy i na vzájemná básnická snění vzpomíná i Karolina Světlá: „*Na štěstí počala*

⁶¹ V této době poznává v Karlových Varech, v doprovodu otce, Ernsta Bossého, s nímž v němčině po dobu deseti let vede korespondenci. Holečková – Heidenreichová píše, že v ní není nic, co by do budoucna Sofii mohlo ovlivnit.

⁶² J. Holečková: *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Str. 58.

⁶³ Více se sblížily prostřednictvím Franty Šumavského a jeho sestry, u nichž Božena Němcová v Praze žila.

⁶⁴ Roku 1853 spolu navštívily Drážďany později i Zaháň a Česko-saské Švýcarsko. (J. Holečková: *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Str. 62)

⁶⁵ Snad i povzdech z listu Jaroslavu Vrchlickému ve vzpomínkách na mládí roku 1876. „*...kdy oželela první lásky nemilosrdný, skoro surový náraz*“ patří této příhodě. (LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Výpisky a komentáře, b.č.)

⁶⁶ V osobních fondech Sofie Podlipské a Dušana Lambly není vzájemná korespondence. Pouze korespondence mezi Sofii Podlipskou a Annou Cardovou – Lamblovou.

⁶⁷ *Vzpomínám na dětství* věnovala Sofie Podlipská ve svém životopise kapitulu *Má sestra Johana za svého dětství*.

sestra moje více a více mi rozuměti,....mohla jsem se jí svěřiti.“⁶⁸.

Od raného dětství byl zřejmý rozdíl jejich povah, přesto se po celý život doplňovaly. Prudká Johanina povaha se nikdy neslučovala s klidnější Sofiinou povahou, zděděnou po otci. Z dětinských her a fantazií se vyvinul přátelský a pevný svazek, který je možné vysledovat z jejich vzájemné korespondence. Jedná se většinou o listy z prázdnin nebo jiných cest, ale bohužel většina těchto dokumentů je ztracena⁶⁹. Karolina Světlá nešetří v dopisech výlevů lásky a obdivu k sestře. „*Ach Žofie, Ty nevíš, jak Tě miluji, Tys podnětem mého žití, jen Ty mě se životem smiřuješ svou dobrotou, ušlechtilostí a láskou ke každému*“....⁷⁰.

V období dospívání navázala Sofie Podlipská kontakty s Ketinkou Hemerkovou, provdanou Selingerovou⁷¹, a se zmíněným Ernstem Bossé, jejichž dopisování bylo po deseti letech přerušeno. Stejně napjatý vztah jako k Boženě Němcové panoval mezi Sofií, Karolinou a Honoratou Zapovou⁷², ačkoliv o sobě veřejně pěly jen chválu.

3.4.2. Vlastní deníky a zápisky

Během svého dětství a dospívání si Sofie Podlipská vedla deníky, nezapisujíc denně, ale jen zřídka. „*Vždy na Sylvestra si věnuje úvahu o tom, co dělala v minulém roce, jak žila, a vzpomíná na své drahé, pronáší jim přání. Pak v předvečer nebo v den svých narozenin provádí vždy písemnou zpověď sama u sebe. Rozebírá svou povahu, své city, umělecké schopnosti, zpovídá se do nejhlubší upřímnosti samy k sobě*“⁷³. Je zde mírně řečeno naivní a neliterární. Píše o vznešenějších věcech. Vypouští zmínky o plesích či zábavách, a pokud se zmíní, tak jen v krátkosti. Tento typ zábavy a společnosti pravděpodobně vnitřně nepřijímá, ale snáší ho. Zdá se být pravým opakem své sestry, která ve svých dětských letech hlásala „*(...)nikdy hodná nebudu*“⁷⁴.

Začtu-li se do jejích *Upomínek na roky 1853 – 1856 a 1856 - 1857*, nemohu se zbavit domněnky, že postrádala svobodu slova, že byla plná síly pro tvorbu, ale nechtěla

⁶⁸ Světlá K.: *Upomínky*, Praha 1931. Str. 184.

⁶⁹ Část listů byla otištěna pro *Ženské listy* (1900-1905) zásluhou Anežky Čermákové-Slukové.

Vynechávala důvěrné zprávy, protože Karolina Světlá odsuzovala otiskování intimních dopisů. Sofie Podlipská měla opačný názor.

⁷⁰ Holečková: *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Str. 66.

⁷¹ V osobním fondu Sofie Podlipské je obsažena velmi rozsáhlá korespondence mezi Sofií a Kateřinou Selingerovou z let 1882 – 1897.

⁷² Profesor Zap požádal Sofii (tehdy ještě dceru obchodníka Rotta) o sepsání nekrologu své manželky pro Lumír. Článek otištěný v Lumíru již šest dní po Honoratině smrti 10. ledna 1856, byl první uveřejněnou prací Sofie Podlipské (Grigarová A.: *Sofie Podlipská*, Praha 2000. Str. 45).

⁷³ J. Holečková: *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Str. 25.

⁷⁴ Světlá K.: *Upomínky*, Praha 1931. Str. 167.

nic měnit. Možná byla bázlivá, možná měla strach, ale stále beru v úvahu, že byla dospívající dívkou, která řeší své dospívání a dilema, která naráží na společenské konvence, o kterých tuší, že ji budou svazovat, a že z ní mluvilo pouhé dětinství⁷⁵. „*Ve své marnosti přeceňuji někdy své vlohy a myslím, že bych v jiných poměrech lépe je byla mohla vyvinout*“⁷⁶.

„*První aforismy, myšlenkové improvizace i jiné postřehy si zapisuje do zvláštního sešitu s výstřižky s názvem „Myšlenky, s kterými souhlasím, aneb které se mne zvláště dotkly*“⁷⁷. Kromě francouzských a německých autorů si vypisuje pasáže z dopisů své sestry. Avšak nejvýznamnějšími částmi jsou místa s charakteristikami mládí. Je skeptická ke svému talentu, nevěří si, ale je plná síly a energie, která ji nutí vzít pero opět do rukou a pokračovat. „*Jsem jako lakomec, jenžto sedí nad zakopanými poklady, jemuž síla, čas a poměry jeho nedovolují zmocnit se jich*“⁷⁸. Je patrné, že si stěžuje sama na sebe, že ji v tvorbě omezuje domácí život.

Básní zcela zanechala v době, kdy ji Vítězslav Hálek naznačil, že „*nestojí za nic*“. Do té doby je dávala číst přítelkyním, zvláště Boženě Němcové, Ketince Hemerkové a sestře Johaně.

Na její mládí mělo vliv i cestování do Drážďan, Podještědí či do Obořiště, a právě z těchto zážitků čerpá rovněž inspiraci pro svá díla.

V LA PNP je uloženo několik rukopisných deníkových záznamů Sofie Podlipské. Mezi ně patří *Upomínky na roky 1853 – 1861*, *Ludmilčin denník*, *Prokopův denník* z let 1859 – 1862.

Vedle dívčích zápisů je uchováno ještě několik deníkových úryvků. K literární práci si vedla „*látkový deník*“, kam si zapisovala náhodné nápady a dojmy, které by se jí hodily k práci. *Deník všedního života běhu* obsahoval zápisky nejdůležitějších událostí, myšlenek, skoro denně poznamenaných. Anežku Čermákovou Slukovou její deníky tak uchvátily, že píše: „*Žádné jiné dílo mne nikdy tak nepoutalo jako tento deník... a bude-li jednou tiskem vydán, bude to dílo svého druhu jediné... jaké to studium pro psychologa!*“⁷⁹. Sofiiny deníky jsou plné projevů citů a mají charakter životopisu. Celý deník se rozptýlil mezi dědici, přesto Anežka Čermáková Sluková připravila část *Deníku všedního života běhu z let 1890-1897*⁸⁰ pro tisk. Z přístupných

⁷⁵ Napětí mezi talentem a aspiracemi a možnosti jejich realizace bylo možná důvodem, proč byl hlavní hrdina v románu Peregrinus muž.

⁷⁶ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 26.

⁷⁷ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 111.

⁷⁸ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 27.

⁷⁹ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 103.

⁸⁰ Deník o 200 stranách.

úryvků tvoří mimo to větší skupinu tři zajímavé sešity z roku 1872 s názvem *Cestovatelský deník*.

Cestovatelský deník má ještě jednu variantu, která byla upravena pro přednášku v Americkém klubu dam, a která byla přednesena Sofií Podlipskou v listopadu 1872 jako *Cestovní dojmy z Čech a Moravy*.

V denících formulovala Sofie Podlipská řadu filozofických zamyšlení, aforismů. „*Čím jsem starší, tím kratší zdá se mi ten koloběh jednoho roku. Hned bude život u konce. Moje láska tu zůstane. Moje bytost začne novou úlohu. Věřím, že se najdeme, kteří jsme se milovali, a ti, co tu zůstanou, přitáhnou se za mnou zas. A konec všeho? Začátek? Původ? Účel? Láska. Proč ten zápas, proč utrpení? Vše pro lásku, z lásky vše povstalo. 17.10. 1896*“⁸¹. U této věty bych skončila líčení života i myšlení Sofie Podlipské.

3.4.3. Zájmy

V Sofiiných dopisech se dá několikrát narazit na mnoho stesků či prostých konstatování, jež si vzápětí vyčítala, že je často odvolávána od četby a psaní, že byla nucena jít s rodiči na vycházku nebo se věnovat ne příliš zajímavé návštěvě. Byla, stejně jako její vrstevnice, omezena velkou řadou předsudků, zásad a konvencí, jež byla nucena dodržovat. Přes všechny tyto překážky, i díky toleranci obou rodičů, dokázala číst, psát, učit se jazykům⁸². Knihy ji půjčoval Mužák nebo učitel jazyků Vočadlo, který docházel do rodiny Rottovy, a naopak Sofie docházela k Vočadlovým. Můžeme předpokládat, že měla stejně načteno jako její sestra Johana, které se čtení ze zdravotních důvodů zakazovalo.

Z dopisů s Boženou Němcovou vyplývá, že měla v oblibě zvláště George Sandovou⁸³. V pozdějších letech svého dospívání ji uchvátila Homérova *Illiada*, potěšily ji i *Úvahy o Hattalově gramatice*, které ji zaslal Šumavský nebo Herderovy spisy, Jungmannova *Slovesnost*.

Vedle čtení často navštěvovala, buď s matkou, Hemerkovými nebo s jinými přáteli divadlo i několikrát do týdne. Navštěvovala zřejmě česká i německá představení

⁸¹ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁸² Věnovala se zvláště slovanským jazykům, převážně polštině díky stykům s Honoratou Zapovou. Znovu se začala věnovat francouzštině, v níž dosáhla maximálních výsledků. Dokladem toho je její pozdější překladatelská činnost. Zaměřila se i na méně moderní jazyky, jakými byla angličtina a italština.

⁸³ *Myšlenky, s kterými souhlasím...*, obsahují celou řadu úryvků z děl nejen George Sandové, ale také Jeana Paula.

a veškeré dojmy si zaznamenává do deníků. „Často podává Katince Hemerkové celé rozborý děl a provedení – dokáže napsat více než půlstránkový s úvahou spojený popis dvojího různého pronesení slůvka „ja“ a dokonce celý dopis věnovat popisu recitační akademie svého miláčka Seebachové, mladé herečky, kterou nejvíce obdivovala“⁸⁴.

Kolem roku 1853 začala Sofie Podlipská navštěvovat hodiny zpěvu u paní Mildnerové. K tomu, aby se o to pokusila, ji přiměl Petr Mužák. Spolu s dalšími žačkami zpívala v pražských kostelích, dokonce i opakovaně na Velký pátek v katedrále. Právě u paní Mildnerové se Sofie setkala s Katinkou Hemerkovou, dlouholetou přítelkyní.

Velkou Sofiinou láskou bylo plavání, které v té době u žen nebylo ještě příliš rozšířenou aktivitou a cestování na venkov společně s přítelkyní Katinkou. V Praze navštěvovala Prokopské údolí nebo Jelení příkop. S rodinou či jejími členy chodívala na vycházky po nábřeží, na bašty, do Kinských sadů, Stromovky nebo Nuslí. Naopak neoblíbenou Sofiinou aktivitou byly návštěvy plesů a bálů. Mnohdy se kvůli tomu dostávala do sporu s matkou, když na některém z nich odmítla účast. Vadily jí krinolíny, společenská konverzace a náklady za tak zbytečnou záležitost.

Nejen v období svého pannenství toužila Sofie po tom, být skutečně dokonalou a dobrou. Trápila se absencí těchto vlastností. Z deníků a zápisků je to více než patrné: „Oh, já cítím nedokonalost svou“⁸⁵. Snaha po maximální obětavosti související se sebezapíráním, snaha působit radost, pomáhat a nezarmucovat byly výrazným charakterovým rysem Sofiiny povahy, související s křesťanskými ctnostmi. Přes všechnu lásku k svým rodičům se do role dívky z dobré rodiny vpravovala jen navenek. Ačkoliv se nikdy nestala básnířkou, právě v básních dávala průchod svým momentálním náladám, citům, radostem i žalostem: „...pak je tu poesie, která mne navštěvuje a v níž vyleju-li cit můj, je mi vždy volněji...“⁸⁶.

⁸⁴ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 50.

⁸⁵ Světlá K.: Z literárního soukromí II., Praha 1959. Str. 37.

⁸⁶ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 61.

3.5. Manželství s Dr. Josefem Podlipským

Josef Podlipský, syn císařského sládky, se narodil v roce 1816 v Michli u Prahy. O čtyři roky později se rodina přestěhovala do Hořiněvsi, kde se otec seznámil s místním rodákem Václavem Hankou, díky němuž se malému Josefovi dostávaly do rukou mnohé české knihy. Jako desetiletý odešel studovat na akademické gymnázium do Prahy, zde byl ubytován u univerzitního skriptora Norberta Vaňka, k němuž docházelo mnoho významných vlastenců. V průběhu studia se stal členem vlastenecko-literárního kroužku a v pouhých šestnácti letech se stal jedním z prvních členů Matice české. Začal přispívat, převážně překlady, do Světozoru či Květů.

Na matčino naléhání začal v roce 1836 nejprve studovat medicínu v Praze, později ve Vídni. Pokračoval v přispívání do časopisů, zakládal čtenářské spolky a udržoval styky převážně s Poláky i jinými Slovany. Právě z tohoto důvodu byl pod policejním dohledem.

Po promoci se vrátil do Čech a začal praktikovat v pražské nemocnici. Stal se sekundářem prof. Hamerlíka, u něhož jakožto asistent vnitřních nemocí přiměl své posluchače, vypisovat diagnózy česky. Jako praktický lékař začal pracovat od roku 1852, coby přívrženec moderních metod v medicíně s pověstí vlastenecky zaměřeného lékaře. Právě z tohoto důvodu byl zván do mnohých vlasteneckých rodin. Začal redigovat přílohu Purkyňovy Živy, zvanou *Domácí lékař* a byl také spolupracovníkem Lumíra.

Pro vzdělání, dobročinnost, vlastenectví a pro jeho charakter přímého a přátelského člověka, byl velmi oblíbeným. Zajímal se mimo jiné i o dějepis, zeměpis, byl výborným pianistou a miloval tanec⁸⁷.

V Měšťanské besedě roku 1849 byla jednou z jeho tanečnic patnáctiletá dcerka obchodníka Rotta. Sofie Podlipská o deset let později úsměvně vzpomíná v dopise Marii Gabrielové: *P. dokt. Podlipský se mnou před deseti léty tančil, byv při tom zamilován do slečny Eufrosíny. Kdyby mu to byl tak někdo prorokoval, že ten nepatrný cvrček, s kterým tančil asi jen, když krásná Eufrosína byla jinde zadána, že ten cvrček se stane pokušitelem jeho tj. ženou jeho? A mne kdyby byli řekli. Vidiš, ten vážný doktor, který s Tebou teď ani nemluví a tančí –li s tebou hledí svýma zlatýma brejlema vždy do modra jakoby mu tanuly na mysli důležité otázky člověčenstva a tanou mu na mysli opravdu, vždyť víš, že on je redaktorem Slovanské lípy a ten muž je tobě určený, tak*

⁸⁷ Hylmar R.: Josef Podlipský 1816 – 1867: Soupis osobního fondu. LA PNP Praha. Str. 1.

bych byla jistě omdlela.“⁸⁸

Od roku 1857 začal do domu „U tří králů“ docházet Dr. Podlipský, tehdy ošetřující nemocnou Sofiinu matku Annu. Katince Hemerkové píše Sofie Podlipská: „...s mou sestrou a švagrem spojena dala jsem pozvat doktora Podlipského aby matku navštívil, a měla jsem uspokojení že vskutku přišel dnes odpoledne. Matce se líbí našťástí, jeho se nebojí, což ovšem podivně zní u paní v jejím věku...“⁸⁹.

Při první příležitosti požádal tehdy už stárnoucí doktor dvacetiletou Sofii Rottovou, před časem těžce zklamanou v milostném vztahu, o ruku. Zřetelně o tom ve svých denících nepsala, pravděpodobně Dr. Podlipský nesplňoval její ideál, možná ji nebyl na první pohled příliš sympatický, ale zrušení zasnoubení ji v pražské společnosti stigmatizovalo. Nyní se objevila příležitost, jak se tohoto zatížení zbavit. Podlipský byl solidní, vážený, dával potřebné záruky, proto nakonec se sňatkem souhlasila a 31. července 1858 se za něho provdala. „Vybrala jsem si osobu, o kterou žádný nedbal, která všechny nudila, i mne, a k té jsem úzkostlivě připínala ty myšlenky a city, které by byly musily v povětrí lítat“⁹⁰. O svatbě mnoho informací nemáme, snad jen, že se pořádala v kostele sv. Jiljí, a že družičkou byla Katinka a mládcem Sofiin bratr Jindřich⁹¹. Sofie Podlipská Katince v dopise píše: „...těším se, jak mi povedeš mého doktora. Vám dvěma to bude dobře slušet.“⁹²

Novomanželé se přestěhovali do bytu po tetičce Josefa Podlipského na Ovocném trhu a po téměř devět let zde společně žili. Sofie nadšená z nového, útulného, třípokojového bytečku píše sestře: „Největší práci mne stálo a největší radost až k užasnutí mi působilo mi rovnání Podlipského knihovny. Rovnali jsme spolu vždycky odpoledne až do devíti hodin. Ach, jak mi bylo: Cicero, Horatius, Platon, Molière, Racine, pak slavní Němci, Angličané putovali mýma rukama, byla bych je všechny pohltiti najednou...“⁹³. Sofie Podlipská si do deníku poznamenává, jak těžce si „...na nový vzduch...“⁹⁴ zvykala, ale nakonec se chopila úlohy řádné hospodyně a manželky.

⁸⁸ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, Sofie Podlipská Marii Gabrielové únor 1859.

⁸⁹ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 65.

⁹⁰ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, J. Heidenreichová-Holečková. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Výpisky a komentáře, b.č.

⁹¹ Oddací list není součástí fondu Sofie Podlipské. Pravděpodobně je ztracen.

⁹² LA PNP, Fond Sofie Podlipské, Korespondence odeslaná, Sofie Rottová Kateřině Hemerkové 11. července 1858.

⁹³ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 69.

⁹⁴ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Deníkové záznamy, Upomínka na roky 1858 – 1861, 14. května 1858.

3.5.1. Doba literárního vystoupení

Sofiiino manželství s doktorem Podlipským, a následné mateřství podnítilo její umělecký vzlet. Krom toho, že Podlipský blahodárně působil na svou snoubenku a následně manželku, podařilo se mu „probudit“ k činnosti rovněž Karolinu Světlou, jejíž talent by se později projevil pravděpodobně i bez něj⁹⁵. I Sofie Podlipská dávno věřila v sestřino nadání a stala druhým činitelem na cestě k vytvoření Karoliny Světlé. Ta začala, stejně jako Sofie, psát do almanachu Máj, kde pod pseudonymem uveřejnila v roce 1858 svou první přeloženou novelu *Dvojí probuzení*. Později přispívala do časopisu Lumír nebo Posel z Prahy a započala tak dráhu české spisovatelky.

Sofie měla z úspěchů své sestry nesmírnou radost, sama však nalézala největší štěstí v úloze manželky a matky. Osud ale rozhodl jinak: „*Podlipský patřil mezi zastánce našeho pohlaví a přál si z celé duše, abych nějakou literární činnost rozvinula..... Honil mně takřka do čtení a do studií. Já však nemyslila jsem nikdy předtím na dráhu spisovatelskou. Jestliže jsem nějaký veršík někomu ukázala, mínila jsem vždy, že na takové maličkosti bude dosti a že se zase hned odmlčím, jak mnohým jiným diletantům se děje. Zvláště když mi Hálek upřímně odsoudil mé verše, odhodlala jsem se docela k žití věnovanému milým mně osobám, k jejichžto štěstí alespoň trochu přispívati bylo a jest mým štěstím svrchovaným.*“⁹⁶. Zmiňuje se o něm i v *Listech dvou sester z l. 1855-1858*⁹⁷. „*Podlipský je ten, kterého mi příroda byla dlužna, který paří mé duši jako hlava moje patří k tělu. S ním se mi vždy vyjasní, co bylo pomatené, tmavé....*“⁹⁸.

V roce 1860 vyšly v Lumíru *Nedostizná* a *Temné srdce* a v předchozím roce vyšly v Daliboru Sofii Podlipské dvě básně. Krom toho, že přispívala povídkami do Lumíra, v roce 1860 přispívá pověstí do kalendáře Českomoravská Pokladnice na rok 1861. Počátkem šedesátých let začíná i s překlady děl George Sandové.

Skutečným důvodem, proč začala Sofie Podlipská publikovat, byly zřejmě finanční nesnáze, které se snaží v Několika črtech životopisných zamlčet. Anežka

⁹⁵ Johana Mužáková tehdy prožívala zlé období, související se smrtí malé dcerky, doprovázené schizofrenií a bolestmi hlavy. Doktor Podlipský jí naordinoval duševní zaměstnání studiem jazyků. Johana se zamilovala do francouzštiny a do francouzského filozofa Lammenaise.

⁹⁶ Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, Praha 1886. Str. XIII.

⁹⁷ Neúspěšně jsem se snažila najít tento dokument v inventáři Památníku národního písemnictví. Velmi by mě zajímala otázka vztahu mezi manželky, ale protože jsem se v této práci zaměřila na společenskou činnost, není proto zde bohužel místo.

⁹⁸ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 37.

Čermáková - Sluková klade vinu doktoru Podlipskému, který ve své dobrotě ručoval za jiné. Sami se pak dostali do dluhů. Finanční potíže přináší strastiplné období s pojené i s literárním neúspěchem. V této době, přichází i ochladnutí citů z Podlipského strany. Příčinou může jistě být i fakt, že ačkoliv spisovatelství své ženy podporoval, nemohl snést pomyslení, že jeho žena musí pracovat, aby pomohla rodině ze svízelné situace. V polovině roku 1861 si do deníku zapisuje: „*Kýž se mi podaří, abych nepřispěla k tomu neštěstí, aby se otec mých dětí ode mne odvrátil.*“⁹⁹.

Nejen četbou Sofie Podlipská obohacovala svou osobnost. Byla manželkou známého muže, který se stýkal s lidmi politického, společenského i kulturního významu. Nejblíže měl k lidem okolo Národních listů, tedy k Nerudovi, Sladkovskému. Sblížili se s rodinou Julia Grégra, Fričovými. Znal se samozřejmě s pražskými i mimopražskými lékaři. Spolupracoval s J. E. Purkyně. Manželé se rovněž přátelili s Karlem Jaromírem Erbenem, Bedřichem Smetanou, Rudolfem Taxisem nebo Františkem Palackým. Ale Sofie Podlipská měla i své vlastní přátele jako byl třeba Vítězslav Hálek nebo Josefina Mourková, provdaná Brdlíková¹⁰⁰. Společně se sestrou poznala Alžbětu Pechovou, pozdější Elišku Krásnohorskou nebo Bertu Mühlsteinovou.

V průběhu ne příliš dlouhého manželství si doktor Podlipský přál, aby publikovala své spisy, čímž se přičinil o zabezpečení doby jejího vdovství. Jeho paní přispívala do Lumíra, kalendářů a soustavně pracovala na svém sebevzdělávání. Smrtelné chorobě manžel podlehl roku 1867. Sofie Podlipská nechala postavit manželovi na Olšanském hřbitově pomník za honorář po prvním vydání *Listů staré vychovatelky*¹⁰¹.

3.6. Vdovství (1867 – 1897)

Ve svých pouhých čtyřiatřiceti letech se stala Sofie Podlipská vdovou. Její život by se po smrti manžela mohl zdát, jak píše Jelena Holečková, nezajímavý a stereotypní. Sofie Podlipská však dokázala naplnit svůj život smysluplnými aktivitami. Vlastní píli a rodinnou pomocí dokázala udržet standard rodiny, na který byly děti i ona sama zvyklé.

O tom, že prožívala jednu z nejtěžších etap v životě, svědčí dopis z konce roku

⁹⁹ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, Upomínka na roky 1858 – 1861, 31. prosinec 1858.

¹⁰⁰ Přátelství mělo později nemalou trhlinu způsobenou rozdílnými politickými názory, přesto byly styky takřka po dvaceti letech obnoveny.

¹⁰¹ Kniha vyšla na počátku roku 1868.

1867 zaslaný Marii Gabrielové: „*Naučila jsem se slze milovat, jest mi slastí, když jim mohu povoliti, musím-li se přemáhati a jednat a mluvit jakoby nic připadám si jako zosobněná lež a pamatuji na básníkovo slovo: Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal... Chci-li sama sebe konejšiti těším se že mne můj Podlipský těm dětem a vlasti půjčil. Až vyprší lhůta že si mne vezme a přitiskne k tomu teplému, upřímnému srdci*“¹⁰².

Po smrti svého muže žila Sofie Podlipská po třicet let stále v Praze, ale už několik týdnů po manželově smrti opustila byt na Ovocném trhu a přestěhovala se do Jindřišské ulice č.p. 888¹⁰³, pravděpodobně z finančních důvodů. Tento byt přestal po roce vyhovovat a dalšího podzimu se na osm let stěhují do Opatovické ulice č.p. 13. Vlastním přičiněním přemohla nedostatek, který sužoval její rodinu ještě za manželova života. Stále se však snažila udržovat životní úroveň, na kterou byla v otcovském domě zvyklá. Nepotřebovala blahobyt, ale potřebovala pro svou práci místnost, kde bude mít své knihy a kde bude utvářet své myšlenky. Nutností pro ni byla vlastní pracovna s několika památkami, podobiznami¹⁰⁴, obrazy či květinami. „*A cítím útulek svého pokojíka, s jeho prastarými obrazy a nábytkem zděděným. Přehlížím život svůj, ale spěšně. Žiju intensivně jak za dětství jen sobě v této chvíli. Svítím. Čtu*“¹⁰⁵. O svém „pokojíku“ se zmiňuje ještě několikrát. Je parný silný vztah k němu. Přemýšlela zde o všech ideálech světa, Kristu, o svých spisech. Trávila tam čas nesmírně ráda, což rovněž dokládají její zápisky. Na Sofiiinu pracovnu v domě č.p. 1672 na Palackého nábřeží později vzpomíná i Eva Vrchlická ve svém díle *Dětství a mládí s Vrchlickým*.: „*Obývali jsme celé nejvyšší patro a náš byt se vlastně skládal ze dvou spojených bytů, z nichž jeden patřil tatínkovi a druhý babičce. Babička měla ještě milé podnájemkyně, své neteře, slečny Gabrielovy. Sofie Podlipská obývala dva pokoje: pracovnu, která byla zároveň její ložnicí, a velký přijímací pokoj, kterému jsme říkaly salon a který nám postoupila za dívčí pokoj, jakmile jsme se sestrou jen trochu odrostly.*“¹⁰⁶.

Dráha spisovatelky byla Sofii Podlipské životní potřebou, seberealizací, ale také výtěžnou činností. V denících, zápiscích nebo poznámkách, které doprovázely vlastní práce, se vyskytují myšlenky a polemiky nad svými nedokonalými díly. Nedokáže přijít na příčinu, kvůli které nevyužívá dostatečně svůj talent, ale kdyby toto neprožívala,

¹⁰² LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, Sofie Podlipská Marii Gabrielové st. 30. prosinec 1867.

¹⁰³ Byt byl velmi ponurý s vyhlídkou na pustý dvorek a neobydlený dům, což odpovídalo náladě momentální náladě vdovy.

¹⁰⁴ Údajně měla ve své pracovně miniaturu otce Eustacha Rotta od malíře Navrátila, který vymaloval i vývěsní štíty jejich obchodu.

¹⁰⁵ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 42.

nebyla by umělkyní. Neuskutečnitelný ideál či tvůrčí bolesti jsou součástí pocitů každého umělce. Vyhovět objednávkám do určité lhůty a zároveň plnit básnické kvality nebylo možné. Byla nucena psát, tisknout a vyhovovat obchodním požadavkům nakladatelů. Je možné pochopit a představit si, že spěch nedal Sofii Podlipské možnost vytříbit vždy myšlenky tak, aby dosahovaly umělecké výše. S uznalostí o Sofii Podlipské píše Anežka Čermáková-Sluková. „*Opatřovala si malý příjem tím, že si brala nájemnice na byt i stravu, ostatní si vydělávala perem*“¹⁰⁷. Eliška Krásnohorská v Ženských listech z roku 1897 píše: „*Všechny snaživé dívky se utíkaly za jméno Sofie Podlipské při všech vžitých námitkách proti ženské vdělanosti a samostatnosti, její osobou mohly se bránit proti názvisku modrá punčocha, neboť ona byla spisovatelkou a při tom vzor pravé ženy, měla děti, pohostinnou domácnost, byla hospodárná, pilná, vzorná vychovatelka a manželka*“¹⁰⁸. V témže článku Eliška Krásnohorská popisuje Sofiinu krásu. „*....dvě oči nebesky blankytných, pleť bílá a růžová, obličej sličný s vysokým čelem, vroubeným vlnkami kaštanovými, upomínala na Madonnu starých mistrů*“¹⁰⁹

Dopisy a zápisky Sofie Podlipské jsou plné vypravování o dětech, zvláště o Prokopovi. Později se s láskou zmiňuje i o vnucích. Děti ji inspirovaly a dodávaly potřebnou sílu k tvorbě. S vlastním dětstvím a domovem jsou od počátku hluboce spjaty lyrické dojmy z rodné Prahy. V historických románech můžeme narazit na popisy čtvrtí či některých staveb, ulic nebo zahrad. Dokonce i povídky se odehrávají v pražském prostředí a stávají se tak historickým pramenem, vhodným pro studium Prahy druhé poloviny 19. století. Také v přírodě dychtivě sbírala materiál pro kolorit svých příštích povídek.

V životě Sofie Podlipské bylo mnoho šťastných, ale i nešťastných chvil. V roce 1869 byl její otec stížen mrtvicí. V Sofiině náručí zemřel. „*Ještě jsem milá duše, zúplna nebyla odložila smutek po nezapomenutelném muži, po nejmilejším příteli svém, a již jsem znovu v smutek oblečena. Jest mi, jako bych byla podruhé vdovou, opět mám o podporu méně v životě. Bylo mi dopřáno býti přítomna posledních okamžiků mého dobrého otce zemžeíš v náručí mém. Jest mi hlavní útěchou, že jsem mu mohla dosloužiti do poslední chvíle...*“¹¹⁰.

O necelý rok později zemřela i Sofiina babička, stará paní Vogelová, ta svérázná

¹⁰⁶ Vrchlická E.: Děťství a mládí s Vrchlickým, Praha 1988. Str. 26.

¹⁰⁷ A. Čermáková-Sluková: Vzpomínky na Karolinu Světlou. Str. 25.

¹⁰⁸ J. Holečková: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících. Str. 45.

¹⁰⁹ Tamtéž. Str. 45

¹¹⁰ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy cizí, Marii Gabrielové st. 8. září. 1869.

žena, která svou povahou tolik zarmucovala svého chotě. Krátce po sobě zemřely v roce 1872 i obě bratrovy děti. Sofie skutečně v tomto období neprožívá zrovna radostné chvíle, ale okruh jejích blízkých zdaleka netvořila jen rodina. Ve skutečnosti až jako čtyřiatřicetiletá „stará vychovatelka“¹¹¹ vstupuje do období, kdy se stává učitelkou, vychovatelkou, bytnou, ale převážně přítelkyní a důvěrníci mladých lidí.

Ve svém bytě v Jindřišské ulici měla Sofie Podlipská „žačky a strávnice“ Augustu a Vilemínu Melicharových z Boskovic¹¹². Nikde se konkrétně nezmiňuje o tom, že by u ní bydlely, ale velmi dobře znaly Prokopa i Ludmilu a naopak Sofie byla často zvána do Boskovic. Nakonec k nim přibyla i Anna Gabrielová, druhá dcera manželovy sestry, která u Sofie Podlipské žila po dobu tří let, tedy po dobu, kdy studovala na „vyšší dívčí“. Tato skutečnost přiměla Sofii Podlipskou se v roce 1868 přestěhovat z poněkud stísněných prostor.

Dalším Sofiiným chráněncem byl Prokopův domácí učitel František Šlechta, pravděpodobně stejnojmenný syn manželova spolupracovníka, který „...*snad právě prostřednictvím Podlipské se na počátku sedmdesátých let stal správcem Náprstkovy knihovny...pak tento nadšený rusofil a zastánce slovanské vzájemnosti odjel působit do Petrohradu.*“¹¹³

Ale také Václav Kratochvíl, který přišel do rodiny v roce 1872 a stává se po dobu čtrnácti let jejím plnohodnotným členem, jehož výchovu bere Sofie Podlipská svědomitě¹¹⁴. Snad jen ve školním roce 1871/1872 má „prázdný dům“, alespoň o tom píše Anně Gabrielové: „*Zařídila jsem si letos vše, abych zůstala s dětmi sama, ale osud a p. Tonner tomu nechtěli. Bydlí u mne jedna Polka, spí vlastně a má prádlo u Egemů u mne zdržuje se jen ve dne. Učinila jsem to tak, abych získala pro sebe trochu více místa. Ta Polka měla do dívčí školy chodit. Jí se to tam ale nepodobalo byla tam prý jako na tureckém kazu. Má se teda učit doma, ale posud nezačala. To není ta pilnost, ta vášnivá touha po vzdělání, jížto jsem zvykla při mých mladých českých přítelkyních...*“¹¹⁵. Mladými přítelkyněmi zcela jistě nemyslí jen děvčata Gabrielových a Melicharových, ale také Klementinu Kalašovou, Annu Bayerovou nebo Elišku Krásnohorskou. Jen jedno přátelství navázané se Sofii Podlipskou v této době, ovlivnilo život obou stran - přátelství s Jaroslavem Vrchlickým.

¹¹¹ O Vánocích 1867 vychází kniha Listy staré vychovatelky někdejší schovankám.

¹¹² V pozůstalosti jsou zachovány Vilemíniny dopisy Sofii Podlipské z let 1873 – 1875.

¹¹³ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 108.

¹¹⁴ Jednalo se o syna spřátelené rodiny z Mlčehost. V rodině Sofie Podlipské setrvává po dobu studia reálného gymnázia a následně vysoké školy. Rodinu opouští až v roce 1886.

4. PUBLIKAČNÍ A PŘEKLADATELSKÁ ČINNOST

Sofie Podlipská byla ve své publikační a překladatelské činnosti mimořádně aktivní autorkou. V průběhu svého života vyprodukovala celkem 114 novel a románů. Mimo jiné vytvořila dalších minimálně sto drobnějších literárních prací, věnovala se překladatelské činnosti a pokusila se rovněž o zpracování dramatu¹¹⁶.

V kapitole *Manželství s Dr. Josefem Podlipským* jsem se již zmínila o Podlipského blahodárném působení na snoubenku a poté i manželku Sofii. Už na počátku března 1858 ji přítel Vítězslav Hálek požádal o příspěvek do připravovaného almanachu *Máj*. Věděl, že se tehdy ještě svobodná Sofie Rottová občas pokouší o nějakou povídku či báseň. Ačkoliv ji snoubenec podporoval v literární činnosti i v době před svatbou, Sofii Podlipské se do této práce příliš nechtělo, zdálo se jí to nešetrné vůči budoucímu manželovi, kterému měly patřit veškeré její myšlenky. Nakonec však jako beletristka debutovala verši *Nepoznaná*¹¹⁷ a upravenou verzí básně *Bouře* na stránkách *Máje* v roce 1858. V této souvislosti se zmínila i o sestřině práci¹¹⁸. Byly to jedny z mála Sofiinych uveřejněných básní. Záhy poté ji sám Vítězslav Hálek naznačil, aby se veršům více nevěnovala. V *Několika črtech životopisných* si poznamenává, že ji Hálek „... vyléčil... z dělání veršů, za což jsem mu posud vděčna“¹¹⁹. Obě sestry tedy s účastí v *Máji* souhlasily, ovšem až po dlouhém Hálkově přemlouvání, kdy je musel ubezpečit, že na jejich díla nebudou kladeny vysoké literární nároky, a že půjde o pouhou ukázkou prací mladých literátů.

„Zvláště když mi Hálek upřímně odsoudil mé verše, odhodlala jsem se docela k žití věnovanému milým mně osobám, k jejichžto štěstí aspoň trochu přispívati bylo a jest mým štěstím svrchovaným. Nicméně napsala jsem prodlením zimy r.1859 novelu „Nedostižná“, a držela jsem ji tajně v šuplíku. Tak nemyslela jsem na ni. Můj syn narodil se mi....“

„Bylo mu asi několik neděl, když můj muž mi vyřizoval od Mikovce abych mu napsala novellu....“

„Jen ji napiš, řekl Podlipský s takovým přesvědčením, že jsem ji tedy napsala. Bylo to „Temné srdce“. Mikovec žádal si hned také „Nedostižné“.

¹¹⁵ Grigarová A.: *Sofie Podlipská*, Praha 2000. Str. 109.

¹¹⁶ Některé divadelní hry byly představeny ve smíchovském divadle.

¹¹⁷ V „*Básnických pokusech*“ je tato báseň datována ke dni 19. ledna 1858.

¹¹⁸ V *Máji* se objevil překlad novely „*Dvojí probuzení*“ od tajemné Karoliny Světlé.

¹¹⁹ Podlipská S.: *Několik črtů životopisných*, in: *Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*, Praha 1886. Str. XIII.

„Jakmile se usmívalo na mne mé zlaté dítě, myslela jsem hned na nějaké pohádky pro ně a vydala jsem dosti brzo „Tři povídky“ u pana Farského.....Moje dceruška narodila se mi již za plného proudu práce spisovatelské.“¹²⁰.

Prozaistická díla *Temné srdce* i *Nedostižná*, byly otištěny v Lumíru v roce 1860, ale ještě v roce 1859 vyšly v Daliboru další autorčiny básně. O tom, že pseudonymy¹²¹ sester na literární scéně v této době už něco znamenaly, svědčí označení v Moravských novinách: „...zajímavé je, že už v dubnu 1859 jsou v Moravských novinách „Žofie a Světlá“ mezi novými činnými pěstovateli českého básnictví“¹²².

Od šedesátých let Sofie Podlipská přispívá do kalendáře Českomoravská pokladnice na rok 1860 – 1865, do časopisu Lada od roku 1861 – 1865¹²³, a poté do stejnojmenného časopisu Lada¹²⁴, který byl přílohou Módního světa a vedený Věnceslavou Lužickou Srbovou v letech 1894 – 1897. Rovněž přispívá do almanachu Na památku Karla Havlíčka a slavnosti borovské v roce 1862 a téhož roku do Rodinné kroniky¹²⁵. Jak už bylo zmíněno, své příspěvky zaslala také do časopisu Lumír v letech 1860 – 1863, kde byla otisknuta povídka *Buriánovic děti* v roce 1861 a také novela *Česka a Němec* v roce 1863, v příspěvcích pokračuje v letech 1873 - 1894¹²⁶. Od poloviny šedesátých let do roku 1872 posílá své články do Květů¹²⁷, poté opět až od roku 1886 - 1893¹²⁸. Rovněž také do Literárních listů v roce 1865 a 1883 nebo do Národních listů od roku 1865 - 1882. V roce 1867 se objevují její příspěvky v časopise Svoboda, v nichž pokračuje až do roku 1872 a o dva roky později do časopisu Světozor, do něhož přispívá až do roku 1887¹²⁹. Krom toho další báseň Sofie Podlipské zazněla 25. srpna 1861 při slavnosti pořádané na hradě Kašperk, kterou organizoval její švagr Gabriel Čáp¹³⁰. V roce 1865 obohatila svou povídkou *Růženina matka* časopis Zlatá Praha. V příspěvcích později pokračuje mezi lety 1893 – 1896.

Mezi lety 1860 – 1870 Sofie Podlipská svá díla nepublikovala nebo publikovala,

¹²⁰ Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, Praha 1886. Str. XVIII – XIX.

¹²¹ V Almanachu Máj se v roce 1858 objevuje pseudonym Ž...Dalšími pseudonymy, které Sofie Podlipská používala, byly: S. P., S. P...ská, Ž. P., Ž. P...á. (Vopravil, J. Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře. Praha, 1973.)

¹²² Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 75.

¹²³ V roce 1861 byla v Ladě otisknuta povídka Hynkův ideál.

¹²⁴ Příloha vycházela v Mladé Boleslavi v letech 1879 – 1935.

¹²⁵ V Rodinné kronice vyšla v roce 1864 novela Dvojí vychování.

¹²⁶ V roce 1887 byl v Lumíru otisknut román Iluze, v roce 1878 román Flora a v roce 1880 román Milující neznámí.

¹²⁷ V roce 1866 Květy přinášejí rozsáhlejší novelu Manželé a kratší Tajemství ve staré truhle.

¹²⁸ V roce 1887 je v Květech otištěn román Anna a v roce 1889, posmrtně, román Lidské včely.

¹²⁹ V roce 1872 je ve Světozoru otištěn román Na domácí půdě a v roce 1883 román Dva rodokmeny.

pouze příležitostně. Obrat nastává po roce 1870, kdy se rodí její největší romány. Přesto už v šedesátých letech vznikají její první beletristická díla, ovlivněná změnami, které v jejím životě nastaly. Je možné předpokládat, že se tu odrazily i změny společenské. Politické uvolnění šedesátých let, nadějně očekávání státoprávního vyrovnání, celková aktivizace společnosti, krátká, ale krvavá válka a deziluze z rakousko-uherského vyrovnání, to všechno, vedle mateřství, bylo inspirující i obohacující. V roce 1864 to jsou *Tři povídky pro milou dorůstající mládež*, vydané ve Farského nakladatelství a psané původně jen pro Prokopa, téhož roku vycházejí tentokrát v Grégrově nakladatelství i *Povídky a bájky pro dobré dětičky, které se rády učí čísti*. V oblasti literatury určené dětskému čtenáři a mládeži sklidila Sofie Podlipská největší úspěch. Společně s Věnceslavou Lužickou se stala tvůrkyní povídek pro dívky. V této sféře se těšila největší popularitě a uznání. O tom, jak byly povídky oblíbené, referuje časopis Hlas: „*Kdo zná milý způsob vypravování naší Podlipské, přisvědčí, že pro mládež dovede rovněž zajímavě psáti jak psává pro vzrostlé...*“¹³¹ „*Jakkoliv napínavě dovede vypravovat vzrostlým, dovede i dítkám sbásnit povídku milou, vodící jejich jarou obrazotvornost, nutící jejich rozumek k přemýšlení...*“¹³². Že nebyla vždy úspěšná a že se setkala i s negativním ohlasem, svědčí manželská korespondence, ve které Sofie Podlipská manželovi „vylévá srdce“¹³³. Dokladem může být i to, že spisek *Mému mladému čtenářstvu*, v němž popisuje pobyt ve Veltrusích, výlety na památná místa s geografickými, zeměpisnými i dějepisnými glosy, zůstal pouze v rukopise.

Tvorbě pro děti se Sofie Podlipská věnovala celý život, avšak po nějaké době se zaměřila na poněkud starší obecenstvo. Na počátku roku 1868 proto vznikají „Nezabudky“ *Listy staré vychovatelky k někdejší schovankám*, ovšem toto dílo je v roce 1886 přepracováno na titul *Listy staré vychovatelky*. Jedná se o šest fiktivních dopisů, v nichž stará ředitelka¹³⁴ jakéhosi penzionátu radí dívkám a mladým ženám v nejrůznějších životních situacích. „*Tu vznikl ve mně plán této knihy v létě r. 1867... Tehdy psala jsem „Listy staré vychovatelky“ jako bych byla tušila, že mnohá věta předpovídá osud můj... Netušila jsem však ničeho. Myslela jsem na své sestry, na dívky a ženy, a na to, jak naše pokolení jest hříčkou proměn osudů tisíckrát více než*

¹³⁰ Zprávu o slavnosti i Sofiine básni dokládá dopis sestře Karolině Světlé ze dne 21. srpna 1861. Sofie sestře sděluje, že byla také autorkou přednesené německé anonymní básně, protože narychlo nedokázali nikoho jiného sehnat.

¹³¹ Časopis Hlas 24. prosince 1863.

¹³² Časopis Hlas 17. prosince 1864.

¹³³ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 79.

¹³⁴ Postava představující se v závěrečném sedmém listě a písic „sama sobě“ má jisté autobiografické rysy.

pohlaví mužské... Jim chtěla jsem podati ruky a posilniti je“¹³⁵. K sepsání tohoto díla Sofii Podlipskou jistě inspiroval její manžel, ale i feministické myšlenky, jež se objevovaly kolem dalšího muže, který její smýšlení rovněž ovlivnil, kolem Vojty Náprstka, vracejícího se z amerického exilu¹³⁶.

Po politickém uvolnění na počátku šedesátých let začal vystupovat na veřejnosti. V letech 1862 – 1863 se konala z Náprstkovy iniciativy, na Střeleckém ostrově a na Žofíně, série přednášek o úspoře času a námahy, o užívání kuchyňských a šicích strojů. Při následující ukázce šicích strojů u Náprstků Sofie Podlipská nechyběla.

V šedesátých letech začíná Sofie Podlipská s předkladatelskou činností děl George Sandové. V roce 1860 přeložila její *Malou Fadetku*, o pět let později *Consuelo*, které překládala v letním bytě na Loučové a hru *Markýz de Villemér*, na jehož překladu se podílela s manželem. V roce 1866 překládala „s tiskem v patách“ *Hraběnku z Rudolfstadtu*, která vyšla v roce 1867. O tom, že Sofie Podlipská pracuje na překladech George Sandové, informuje několik novin a časopisů, jakými byla Rodinná kronika, Národní listy nebo časopis Hlas. Národní listy píší, že... *“paní Žofie Podlipská chystá tři z nejnamnitějších románů Sandové v českém rouše k vydání...”*¹³⁷. Většina zmínek o překladech Sofie Podlipské bylo kladných. K překladu hry Markýz de Villemér píše Jan Neruda v Hlasu, že ačkoliv byl dialog postav složitý, překladatelka se do děje vcítla bravurně¹³⁸. K chvále se přidal, možná ne zcela nezaujatý, ale literárně ceněný Josef Podlipský, který v dopise manželce na letní byt píše: *„...jsou některé obraty v překladu, na které by nikdo nepřipadl. Sláva paní Sofii!”*¹³⁹.

Převážně korespondence s manželem a sestrou nám podává svědectví o tom, jak se Sofie Podlipská se svou spisovatelskou rolí sžívala: *„Kdybych se někdy dočkala, že by nějaká prostá dušinka v kterémkoliv koutě mé vlasti totéž zvolala, dosáhla jsem spisovatelského účele svého! Nechci více!”*¹⁴⁰.

Je patrné, že si už v prvním desetiletí svého veřejného působení získala značnou pověst. Kromě společenské poptávky k tomu přispělo mnoho faktorů, o kterých se zmiňuje Eliška Krásnohorská: *„...na každého působila individualita Podlipské*

¹³⁵ Podlipská S.: Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, Praha 1886. Str. XIX – XX.

¹³⁶ Vojta Náprstek se z Ameriky vrátil v roce 1858.

¹³⁷ Národní listy 11. dubna 1862.

¹³⁸ Národní listy 24. února 1865.

¹³⁹ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Korespondence přijatá, Josef Podlipský Sofii Podlipské 9. srpna 1864.

¹⁴⁰ Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 78.

přitažlivěji¹⁴¹ a že zejména paními a matkami starojočestného rázu domácího pokládána byla za jedinou skvělou výjimku mezi spisovatelkami... Němcová rozháranými svými poměry nemohla jim imponovati, vedle ní stála Dobromila Rettigová vysoko na základě své kuchařské knihy. Světlé však u nich nestačila bezúhonná pověst řádné hospodyně, neboť nemajíc dětí, nemohla je přesvědčiti, že žena může se věnovati spisovatelství při dokonalém plnění všech povinností ženských, tudíž i mateřských. Avšak i mužům, jak starým tak mladým, zamlouvala se v zálibu mnohem více než Světlá. Líbeznost její krásy, její řeči i všeho jejího chování okouzlovala mimoděk. Podlipská nedovedla nikomu říci nepříjemnou pravdu, odmítavé slovo do očí, nedovedla odepřít žádné prosbě... raději však snášela všechno z toho vyplývající zklamání vlastní a všechny výčitky jiných vůbec každou pozdější nepříjemnost... avšak i tato slabost ji obestírala andělským jakýmsi jasem v očích velké většiny těch, kdož se s ní setkávali...¹⁴².

Obdivovala ji i sestra Karolina Světlá, jak to dokládá dochovaná korespondence: „Žofko, já se ti v ničem nevyrovnám, pra v ničem, ale nic si z toho nedělám, víš, že Bohu děkuji, setkám-li se v životě s tvory, které stojí nade mnou... Tys ta starší mezi námi, Ty máš více rozumu, více vytrvalosti, více trpělivosti, více vznešenosti, vždyť Tě již bez toho více co matku než co sestru miluji...“¹⁴³.

Na počátku sedmdesátých let, v roce 1871, přispívá Sofie Podlipská rovněž do časopisu Beseda učitelská, Osvěta, kde byl v roce 1873 otištěn román Přechody. Rovněž také do kalendáře Posel z Prahy mezi lety 1870 – 1878 a od roku 1871 do roku 1895 do Ženských listů, příležitostně do almanachu Souzvuk.¹⁴⁴ V sedmdesátých letech svými příspěvky obohacuje i časopis Obrazy života (1874), příležitostně také časopis Ozvěna, kde byl v roce 1878 otištěn román Nalžovský, do časopisu Česká včela v roce 1876, do almanachu Kytice mezi lety 1878 – 1893.

Z beletristických děl v sedmdesátých letech knižně vydává *Sbírku povídek pro mládež československou* (1871), román *Osud a nadání* (1872), *Malou tulačku* (1874), *Popelku*, *Sosnu*, *Chaloupku pod mořem*, *Divou ženu*, *Dětskou svornost* v roce 1875. V roce 1876 knižně publikuje *Nedostihná*, *Temné srdce*, *Burianovic děti*, *Češka a Němec*, *Zříceniny* a o dva roky později, v roce 1878, román *Nalžovský a Příbuzní*. V roce 1879 pak první díl trilogie *Anežka Přemyslovna*.

¹⁴¹ Pravděpodobně oproti své sestře Karolině Světlé.

¹⁴² Krásnohorská E.: Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sofii Podlipskou: Osvěta 1919. Str. 357.

¹⁴³ Světlá K.: Z literárního soukromí II: Praha 1959. Str. 122.

¹⁴⁴ V almanachu Souzvuk byla otištěna stať Anna Náprstková v roce 1874.

V polovině sedmdesátých let vydává překlad *Sklenice vody* E. Scribeho¹⁴⁵.

V osmdesátých letech Sofie Podlipská přispívá do sborníku Biblí k svobodě mezi lety 1882 – 1883. Ve stejné době rovněž do Domácího krbu, do sborníku Čechy a Vítězslav a do Vesny. Do almanachu Blahé zlaté mládí přispívá v roce 1884, vycházející v Pardubicích. Mezi lety 1887 – 1899 jsou otiskovány její příspěvky v časopise Jitřenka, vycházející v Poličce¹⁴⁶. V polovině osmdesátých let pak přispívá do časopisu Pokrok, o rok později do Kalendáře Ústřední matice školské a do Slovanského sborníku.

Z beletristických děl vychází v osmdesátých letech Sofii Podlipské román *Jaroslav Šternberk* (1881)¹⁴⁷, *Peregrinus 1,2* v roce 1881 a 1882, *Vrtochy pana Pětihorského*, *Dvojí vychování*, *Růženčina matka*, *Žitický farář*, *Tajnosti ve staré truhle*, vše v roce 1881. V roce 1882 autorka vydává povídku *Ztracené dítě*, *Povídku o mně*. O dva roky později, v roce 1883, *Manželé*, *Čtyři dcery*, *Cizinku a Ninu*. V roce 1886 povídky *Láska a nenávisť*, *Ráj starého Jachyma*. O rok později *Popelka* či *Svatební den*. V roce 1888 povídku pro mládež *Legenda o praotci Čechu*, *Na prahu života*, *Perníková chaloupka* a v roce 1889 *Bílou paní*, *Zakletou princeznu*, *Ženskou pýchu* a povídku *Přemysl a Libuše*.

Mezi ostatní práce bych zařadila *Myšlenky o molitbě* z roku 1889 nebo přednášku *Studie o práci* z téhož roku.

V devadesátých letech, po dobu jednoho roku, přispívá Sofie Podlipská do sborníku O bídě lidské, který vycházel v Brně. V roce 1891 do Památníku Sokola žižkovského nebo do Památníku Sokola lomnického na Jičínsku. V polovině devadesátých let zasílá své příspěvky do Památníku českých žen a v roce 1897 do kalendáře Národ.

Knižně vychází v devadesátých letech kupříkladu povídka pro mládež *Dívčí boj v Čechách*, povídka *Pozemský prach*, román *Břeh*, *Životopis Boženy Němcové*, *Báchorky a pověsti*, třetí díl trilogie *Přemysla Otakara II. 1,2* v roce 1893, povídka pro mládež *Divá žena*, román *Mraveniště* či *Iluze*. Rovněž vzniká četba pro mládež *Vojta Náprstek* nebo úvaha *Opuštěné dítě*.

Posmrtně byly některé příspěvky otištěny v Národních listech, Ruchu, Venkově, Zvonu¹⁴⁸, Ženských listech, Ženském světě¹⁴⁹. Knižně vyšel po smrti Sofie Podlipské

¹⁴⁵ Překlad vznikl již v roce 1862, avšak vydán byl až v roce 1875.

¹⁴⁶ V roce 1887 zde byl uveřejněn *Svatební den*.

¹⁴⁷ Vychází druhý díl z trilogie.

¹⁴⁸ V roce 1919 zde byly otisknuty Úryvky z deníku všedního života běhu.

¹⁴⁹ V roce 1914 otištěn *Můj životopis*, v roce 1920 *Z deníku*.

román *Mír 1,2* (1898), *O Palečkovi* (1901), román *Lidské včely* (1902), román *Anna* (1902), *Přechody* (1903) a povídka pro mládež *Oldřich a Božena* (1905).

Ve své prozaické tvorbě se Sofie Podlipská inspirovala osudem žen, českou historií, dobovou sociální a národnostní problematikou, věnovala se i literatuře pro děti. Tak vznikaly její psychologické romány, sociálně laděné romány, romány historické a tzv. fantaskní novely. Povídky a romány o ženách vznikaly pod vlivem George Sandové, jejíž díla překládala, a která se soustřeďuje na zobrazení osudů výjimečných žen, na jejich hledání smyslu života včetně práva na lásku. Pokoušejí se proniknout do ženské psychologie, jak se zračí v jejich rodinném životě¹⁵⁰. Sofie Podlipská psala s jediným cílem: osvobodit ženu od dobových společenských předsudků, obdobně jako prózy s výchovnou tendencí¹⁵¹ a práce čerpající námět z českých dějin¹⁵², v nichž převážně zdůrazňuje ideální vztahy a osobní etiku proti egoismu. Patetický sloh prostoupený úvahami s lehce nastíněným prostředím, málo propracované vlastnosti postav, vykonstruované zápletky končící smírným závěrem jsou hlavními charakteristikami obsahu jejích děl.

Trochu živějšími díly jsou romány a povídky z prostředí měšťanské společnosti pražských zbohatlíků¹⁵³, kde Sofie Podlipská čerpá ze sobě známého prostředí, a kde zobrazuje národní uvědomění měšťanské společnosti předbřeznové Prahy¹⁵⁴, případně podává sociálně laděné příběhy¹⁵⁵.

Svůj čas Sofie Podlipská věnovala i odborné literatuře. Je autorkou takřka dvaceti esejí, v kterých se vyjadřovala nejen k výchovným otázkám, ale také k úloze ženy ve společnosti, významu rodiny i ke kulturní a umělecké problematice.

Dodatek ke svému jménu „mladší sestra Karoliny Světlé“ získala až v několika posledních desítkách let, a to převážně proto, že její literární práci chybí to, co je potřeba pro udržení čtenářského povědomí. Ve své době bylo její literární dílo čteno, bylo mu věnováno nemalé pozornosti tehdejších odborných literárních kruhů, podléhalo kritice¹⁵⁶. Sofie Podlipská byla a stále je součástí české literatury, ale běžného soudobého čtenáře osloví jen zřídka.

¹⁵⁰ Přechody, Iluze, Právo lásky, Žítí neb nežítí.

¹⁵¹ Láska budoucnosti, Mír.

¹⁵² Anežka Přemyslovna, Přemysl Otakar II., Jaroslav Šternberk.

¹⁵³ Nalžovský.

¹⁵⁴ Peregrisnus, Osud a nadání.

¹⁵⁵ Anna, Lidské včely.

5. VEŘEJNÁ ČINNOST SOFIE PODLIPSKÉ

Vedle publikační a překladatelské činnosti, se Sofie Podlipská věnovala činnosti osvětové, formou přednášek i časopisecky tištěných statí, činnosti veřejné, ale také lidumilné práci, zejména v ženských organizacích jako byla Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek (1886 – 1897), v Americkém klubu dam (1865 – 1897), v Ženském výrobním spolku (od 1871 náměstkyně), Dámském kruhu, Besedě učitelské, Jednotě pražských učitelek (od 1874 její starostka), ve Spolku pro ženská studia Minerva, v Ústřední matici školské, v karlínské Dělnické besedě, Tělocvičném spolku paní a dívek pražských (od 1869 starostka), v roce 1850 se také stala členkou Klácelova Českomoravského bratrstva.

Už v květnu roku 1867 uspořádaly pražské dámy, nikoliv však pod hlavičkou Amerického klubu dam¹⁵⁷, na Žofíně bazar ve prospěch Národního divadla. Krátký projev místoprezidentky komitétu dam Sofie Podlipské byl zahájen citací z Rukopisů. *V Řeči, kterou měla paní Ž. P. při slavnostním zahájení Bazaru ve prospěch důstojného národního divadla dne 12. května 1867 se Sofie Podlipská pokusila obhájit důležitost národní budovy, kterou nazývala chrámem,; „Nuže, spějme k dílu svému, blízkoť jsme již cíle. Dílo toto vzniklo v středu vašem, české ženy, pokračujme v něm, pomáhejme dále horlivým přičiněním budovati nový chrám nesmrtelným bohům otcův svých a tímto společným skutkem vlasteneckým zasvěťme se vroucím srdcem k budoucnosti lepší, k budoucnosti vypěstované v naší vzájemnosti, v naší neúnavné ochotě a v nehasnoucím nadšení pro velkou ideu vlasti české.“¹⁵⁸.*

Své veřejné aktivity Sofie Podlipská ještě zintenzivnila po smrti svého manžela¹⁵⁹. Již 8. listopadu 1867 oděná do smutku, nejen z historických a vlasteneckých důvodů, se pouze s několika odvážnými dámami z Amerického klubu dam i ostatními Pražany přes nevlídnost počasí, zúčastnila pochodu na Bílou horu „...a zavěsily v blízké oboře Hvězdě věnec krásný se skvostnou trikolorou, na níž četlo se stříbrem vyšito: „Vlasti, nedáme ti zahynouti.“ Věnovavše se chvíli upomínkám na těchto místech historických shromáždění, rozešli se tiše...“¹⁶⁰. Že se pátrá po oněch „vlasteneckých dámách“ a dalších účastnících shromáždění z 8. a 10. listopadu, svědomitě informují

¹⁵⁶ Např. kritika románu Nalžovský Otakara Mokrého. (Mokřý, O. Nalžovský, Lumír 1879. Str. 253.) nebo kritika románu Osud a nadání F. Zákrejse (Zákrejs, F. Osud a nadání, Osvěta, 1873. Str. 633.)

¹⁵⁷ Americký klub dam s podobnou akcí vystoupil až o dva roky později.

¹⁵⁸ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, *Řeč, kterou měla paní Ž.P. při slavnostním zahájení Bazaru ve prospěch důstojného národního divadla dne 12.května 1867.* Str. 2.

¹⁵⁹ V roce 1889 obdržela stipendium Svatoboru ke studiu filantropických ústavů ve Vídni.

nejen četníci, ale i novináři. Mezi oněmi vlasteneckými dámami byly Sofie Podlipská, Berta Mühlsteinová, Matilda Pešková, ředitelka dívčího ústavu, její sestra Berta, učitelka Emilie Macháčková a vychovatelka Velebína Stezková. Za svou účast, položení věnce na bělohorském bojišti, byly dámy odsouzeny na dvanáct a osmačtyřicet hodin vězení¹⁶¹. Za tento čin se dámy staly národními mučednicemi. Ne všichni však s tímto souhlasili. Samotný Americký klub dam je vinil z toho, že spíše uškodily, než prospěly. Podobný postoj zastávala i Karolina Světlá. Akce na Bílé hoře zapříčinila roztržku i mezi sestrami: „...*musila jsem jako obyčejně velmi poslušně hlavou přikyvovat, abych na sebe neuvalila bůhvíjaké podezření, bez toho mi od těch dám, velmi za zlé přikládáno, že odvolávajíc se k postavení mého muže s nimi jsem nejela...sestra se leká, že se musí od dětí svých odloučiti...Nabídla jsem se ihned, že děti vezmu k sobě...*“¹⁶². Sofie Podlipská se však se svou sestrou i Americkým klubem dam brzy usmířila. Dosvědčují to hned čtyři její přednášky, které se zde v roce 1868 konaly. První z nich už 19. dubna.

Po manželově smrti, takřka po tři desetiletí, rozhojnila počet přednášek zaměřených k výchově dětí, k životnímu řádu domova a rodiny i k úloze ženy ve společnosti. Přednášela též o dobové umělecké a kulturní problematice¹⁶³. V roce 1882 se Sofie Podlipská stala členkou výboru pro uspořádání pouti do Kostnice. Jako redaktorka Ženské bibliotéky se zasloužila o šíření vzdělanosti mezi ženami. Většina přednášek, nábožensko – filozofických esejí, některé povídky pro děti, poznámky o Jaroslavu Vrchlickém, autobiografie a sbírka aforismů zůstaly v rukopise.

5. 1. Spolková činnost

Sofie Podlipská nebyla jen úspěšnou spisovatelkou, byla rovněž aktivní členkou či přímo dokonce předsedkyní rady spolků, vynikající přednášečkou a řečnicí. Všechny tyto role dodávaly váhu jejímu hlavnímu povolání, povolání ženy – spisovatelky.

V Ottově slovníku naučném je pojem spolek definován jako „*v mluvě obecné výraz povšechný, kterým se rozumějí rozličné formy sdružení. V technickém (právním)*

¹⁶⁰ Národní listy 9. listopad 1867.

¹⁶¹ Sofie Podlipská a Matilda Pešková byly odsouzeny na 48 hodin vězení, zbylé tři dámy na 12 hodin vězení. Celý incident nakonec skončil pouhou pokutou. (Národní listy 30. listopad 1867).

¹⁶² Světlá, K. Z literárního soukromí II., Praha 1959. Str. 283.

¹⁶³ V Umělecké besedě např. o literatuře psané ženami, o významu Amerického klubu dam, o J. E. Purkyněm, o divadle.

slova smyslu rozumí se však spolkem (...)jen taková forma sdružení, kde soubor jednotlivců tvoří nový subjekt právní, t.zv. právní osobu“¹⁶⁴. Na našem území začaly ženské spolky vznikat již v první polovině 19. století, avšak z politických důvodů byl tento proces mírně přerušen. K znovuoživení politického a společenského života dochází v průběhu šedesátých let¹⁶⁵. Už v roce 1867 vzniká nový spolkový zákon, na jehož základě vznikají poměrně rozmanité spolky. Se zákonem přichází i nová vlna spolkové aktivity, která má na co navazovat a která je protkána vlastenectvím. Mezi takové patří i spolky ženské.

Během druhé poloviny 19. století začínají vznikat ženské pěvecké spolky, dobročinné spolky, spolky paní a dívek a od šedesátých let, s počínajícím emancipačním hnutím bojujícím za možnost vzdělání, také spolky vzdělávací. Úspěch ženské spolkové činnosti kvetl zřejmě proto, že se vybrané ženy toužily oprostit se od dobových předsudků a aktivně se účastnit veřejného dění. Ženská touha po emancipaci ale nebyla obecně až tak intenzivní. Spolek zpravidla založila žena se silnou osobností, která byla relativně vzdělaná a měla zájem o veřejné dění. Spolek se jí podařilo založit v momentě, kdy na svou stranu získala manželky významných místních osobností a v momentě, kdy se jí podařilo přesvědčit, že zakládání spolku je věcí moderní. Za vzor byl dáván Americký klub dam. V případě, že taková silná osobnost chyběla, spolek nevznikl. Pokud ale spolek svou ženskou osobnost měl a dobře fungoval, právě až tam se většina žen dozvěděla něco o emancipaci. Nutno podotknout, že ženám byly spolčovací aktivity spíše tolerovány, než že byly mužskými protějšky podporovány¹⁶⁶. Cesta vzdělávání žen byla v našem prostředí naprosto jedinečnou.

5.1.1. Tělocvičný spolek paní a dívek pražských

Nové ženské sportovní sdružení Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, bylo na svou dobu velmi neobvyklou záležitostí. Díky svým odlišným prioritám se vymykal ostatním ženským spolkům. Ačkoliv spolek pražskou společnost překvapil, mnohdy i pohoršil, jeho specifika se řadí mezi projevy moderních emancipačních snah.

¹⁶⁴ Ottův slovník naučný. Praha, 1905. Str. 893.

¹⁶⁵ Řada významných spolků vzniká ještě před vydáním zákonné normy. Společenská potřeba takových institucí byla tak intenzivní, že se na zákony nečekalo. Do roku 1865 vznikl Hlahol, Sokol, Svatobor, ale i Americký klub dam.

¹⁶⁶ Důvodem tolerance byl aspekt služby českému národu. Někteří čeští vlastenci ženské aktivity podporovali. Vždyť ženy vlastenky vychovávaly další generaci, proto musely být vzdělané. Národní emancipace byla povýšena na emancipaci ženskou.

Z iniciativy Miroslava Tyrše se v červenci roku 1869 se sešlo několik slečen a dam, mezi nimiž byly i dvě hlavní iniciátorky – Sofie Podlipská a Kateřina Fügnerová, aby se dohodly na vzniku nového typu spolku. Spolek byl na konci září povolen.

Starostkou spolku byla ustanovena Sofie Podlipská, která na první valné hromadě 27. listopadu byla zvolena a rovněž pronesla řeč směřující k českým ženám, vytyčujíc hlavní cíle spolku – tedy bojovat za „...*ideu volnějšiho vychování mládeže ženské...*“ a docílit tak, aby ženy ze spolku vycházely „...*zdravé a přirozené, nepřemrštěné, s rozumem a myslí vyjasněnou...*“¹⁶⁷. V tomto spolku měla Sofie Podlipská spíše roli „gardedámy“, která svou silnou osobností zajišťovala, že spolek je solidním a hodnověrným. Ve výboru spolku stály od jeho vzniku známé osobnosti, které spolku dodávaly jistou autoritu¹⁶⁸. Tyto necvičící členky výboru byly při konstituování spolku důležitější než samy sportující ženy¹⁶⁹. Sofie Podlipská se ujala důležité role mluvčí spolku a obhájkyně jeho účelu. Byla první autorkou informativních letáků a článků¹⁷⁰.

V době konání valného shromáždění v tělocvičně Sokola měl spolek již sto dvanáct členek a dvaadvacet žaček, které mělo na starosti několik cvičitelek v čele s náčelnicí a pedagožkou Klemeňou Hanušovou¹⁷¹, která spolupracovala s hluchoněmými dívkami a vychovávala další generaci cvičitelek. Právě pod jejím vedením byla po přijetí stanov spolku zahájena pravidelná cvičení.

V sedmdesátých letech 19. století se činnost spolku rozvíjela. Díky Sofii Podlipské se spolek zapojil do dalších aktivit. Spolupracoval s Ženským výrobním spolkem českým i s Americkým klubem dam. První veřejné cvičení členek spolku konané v červnu 1870 se setkalo s příznivou odezvou. *Jednatelská zpráva na rok 1871* poznamenává, že „(...) *skvělý jeho výsledek úplně všech přítomných uspokojil*“¹⁷². V podobně nadšeném duchu líčí tuto akci i Národní listy.

Doplněním tělocvičných aktivit mělo být i pěstování zpěvu a vzdělávací činnosti. Protože byla majetková situace spolku nevalná, problém byl zčásti vyřešen

¹⁶⁷ Národní listy 22. listopad 1869.

¹⁶⁸ Kromě Sofie Podlipské, Kateřiny Fügnerové a Klemeně Hanušové byly významnými členkami i Věnceslava Lužická – Srbová, Terezie Nebeská, Emilie Priknerová či Karolina Světlá.

¹⁶⁹ Samotnému cvičení se věnovaly převážně děti, svobodné dívky či bezdětné paní.

¹⁷⁰ Např. Leták Paním a dívkám českým z roku 1869, uložený v Archivu Tyršova muzea tělesné výchovy a sportu v Praze, kde mj. zdůvodňuje potřebu tělocviku jako nového vyučovacího předmětu.

¹⁷¹ Klemeňa Hanušová (1845 – 1918) byla Tyršovou spolupracovnicí, spoluzakladatelkou a od 1869 cvičitelkou Tělovýchovného spolku paní a dívek pražských. Při cvičení prosazovala estetická hlediska, vychovávala další generaci cvičitelek a psala metodické spisy.

¹⁷² Jednatelská zpráva tělocvičného spolku paní a dívek pražských na rok 1871. Praha 1872, str. 17.

právě díky Sofii Podlipské a sestřám Hanušovým, které „*uvolily se propůjčiti (...) svého bytu a piana k hodinám cvičebním*“, komentoval Pokrok v říjnu 1870¹⁷³.

V polovině sedmdesátých let se Sofie Podlipská vzdala funkce starostky spolku a nahradila ji Karla Marešová, přesto to činnost spolku nijak nenarušilo. Už tehdy měl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských své pevné místo mezi ženskými institucemi. Sesterský vztah si spolek podržel k Ženskému výrobnímu spolku i k mužskému Sokolu, na němž byl závislý. Tělocvičný spolek nikdy neměl vlastní tělocvičnu, proto využíval prostor Sokola k cvičení i veřejným vystoupením. Sokol vztah naopak pojímal ryze obchodně¹⁷⁴. Od roku 1877 Tělocvičný spolek přispíval ještě na úklid místnosti, topivo a světlo. Do té doby byly provozní náklady hrazeny Sokolem.

Sokol k ženským sportovním snahám přistupoval protektorsky a to převážně díky jeho materiální převaze, pravděpodobně i díky obecně platnému mužskému despektu k ženským spolkům.

V Tělocvičném spolku paní a dívek cvičily dívky z předních pražských rodin a škol, ale také dívky z nově se rodícího Ženského výrobního spolku, který s sebou přinášel jistý pokrok ve vzdělání žen. Novým cílem ženského hnutí se od sedmdesátých let 19. století stává založení školy, která povede ženu k zaměstnání.

5.1.2. Ženský výrobní spolek český

Ačkoliv je Ženský výrobní spolek spojován spíše se jmény Karoliny Světlé a Elišky Krásnohorské, která mu věnovala jako funkcionářka a redaktora Ženských listů bezmála třicet let života, na počátku existence pro něj mnohé vykonala i sama Sofie Podlipská. To dokazují podpisy obou sester ještě společně s dalšími několika dámami pod *Provoláním k paním a dívkám českomoravským* na počátku roku 1871, vyzývající k založení spolku, zaměřeného na obchodnicko-průmyslové vzdělání žen s následnou pomocí hledání zaměstnání a uplatnění. Obě byly v polovině února zvoleny do užšího výboru spolku – Karolina Světlá jako starostka, Sofie Podlipská coby náměstkyně spolku¹⁷⁵.

Myšlenka návaznosti na průmyslovou školu Spolku sv. Ludmily zazněla v domě

¹⁷³ Bahenská, M. Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005, str. 99.

¹⁷⁴ Tělocvičný spolek platil cca za nájemné 20. zl. měsíčně (Bahenská, M. Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005, str. 100).

¹⁷⁵ Bez Karoliny Světlé a Sofie Podlipské se od šedesátých let 19. století prakticky žádný významnější ženský spolek neobešel.

U Halánků, kde se projednávalo vydávání nového ženského časopisu a jeho obsahu. Vznik Ženského výrobního spolku je spjat i s nevraživostí mezi čelními představitelkami ženského hnutí. Převážně šlo o konflikt mezi Věnceslavou Lužickou – Srbovou a Karolinou Světlou ohledně obsahu Ženských listů¹⁷⁶.

Škola Ženského výrobního spolku směřovala k tzv. průmyslovému vychování, které nijak nemělo narušovat tradiční představu o úloze ženy ve společnosti i rodině. Založená škola nesla název obchodnicko-průmyslová a její součástí byla i poptávka po ženském zaměstnání.

Od roku 1879 přestala ve spolku Karolina Světlá pracovat, a ačkoliv ji byl formální titul starostky ponechán, její funkci zastoupila náměstkyně Sofie Podlipská a Emilie Bártová, která byla v roce 1880 zvolena novou starostkou. Po celá sedmdesátá a osmdesátá léta Ženský výrobní spolek i jeho škola fungovaly bezkonfliktně. Vydávaly vlastní časopis Ženské listy, které zaznamenaly vzestup úrovně, a okruh podporovatelů a členů se rozšiřoval.

Devadesátá léta 19. století přinášejí spolku řadu událostí a změn. V roce 1892 se starostkou spolu stává Eliška Krásnohorská, která jej vedla až do roku 1911. Po odchodu zakládajících členek na počátku 20. století spolek ztrácel na významu.

S činností Sofie Podlipské v těchto institucích vyvstává hned několik otázek. Dostí typickou záležitostí, která se dotýkala i její sestry Karoliny Světlé, je převážně fakt, že tyto ženy zakladatelky spolek vůbec nevedly, ale pouze ho zaštiťovaly. Pravděpodobně se mi nepodaří odpovědět na otázku, proč tuto činnost nejen v Tělovýchovném spolku Sofie Podlipská vykonávala. Jednou z variant zodpovězení otázky je, že zkrátka nedokázala tuto funkci odmítnout, proto ji přijala a časem abdikovala. Jinou možnost nabízí i fakt, že do této role šla s nadšením. Vždyť se jednalo o unikátní projekt, v němž nechtěla chybět, jen to nadšení později vyprchalo. Další motivací mohlo být jen zaštitění vlastním jménem, které vznikajícímu projektu pomůže. Její pasivní role může mít mnoho důvodů jako je třeba nedostatek času, neshody uvnitř spolku, ale i jiné.

Na počátku sedmdesátých let, v roce 1871 byla Sofie Podlipská rovněž členkou Besedy učitelské a v roce 1874 stála u zrodu Jednoty pražských učitelek, jíž se stala starostkou. V kruzích učitelek měl mimo jiné zárodek také spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.

¹⁷⁶ Podle M. Bahenské byla problematickou osobností sama Karolina Světlá, která byla k ostatním velmi nedůvěřivá a kritická. Údajně nabádala svou sestru Sofii Podlipskou, aby řídící učitelce Emilii Priknerové „koukala na prsty“ a tvrdě prosazovala své názory.

5.1.3. Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek

„Idea zříditi ochranovnu opuštěných dívek vznikla v hlavách několika osvědčených lidumilů a nalezla prvý radostný ohlas v šlechetném srdci učitelek českých. Jest faktum nezvratné, že mezi nejprvnějšími a nejhorlivějšími bojovnicemi za ideu Ochrany dívčí na prvním, čestném místě stály naše české učitelky. Avšak ony byly také a jsou dosud mezi nejprvnějšími a největšími její dobroditelkami. Tak vznikly oba asily Ochrany: Lobeč a Černovice“¹⁷⁷.

Podnět k založení dívčí ochranovny vznikl, jak je z citátu zjevné, v kruzích českých učitelek v Praze. Inspirací pro tyto ženy pravděpodobně bylo otevření vychovatelný pro chlapce v Libni¹⁷⁸, pro tento účel byl už v roce 1884 založen přípravný komitét spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, který si kladl za cíl shromažďovat prostředky k založení ochranovny pro dívky. S tímto spolkem spojila Sofie Podlipská posledních deset let svého života¹⁷⁹. Marie Srbová v Kalendáři paní a dívek z roku 1898 píše, poněkud pateticky, co Sofie znamenala pro spolek: „*..byla hvězdou, jež leskem svým stejně jasným ozařuje cestu jeho trnitou za cílem velikým...*“¹⁸⁰.

Ochrana byla založena industriální učitelkou Marií Pattovou¹⁸¹, která tehdy působila v Černovicích. Vyznačovala se převážně silným sociálním cítěním a k naplnění svých plánů často volila svérázné prostředky. Počáteční úmysl zříditi v Černovicích sirotčinec byl neúspěšný z důvodu neochoty obce financovat ústav, proto hlavní náklady zůstaly na ní. Přípravný komitét se brzy po svém založení roku 1884 s Marií Pattovou spojil¹⁸².

Spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek byl oficiálně ustanoven na valné hromadě v listopadu 1885, kde mimo jiné zazněly stanovy a vymezené cíle spolku:

„a) šířiti idee pro zachránění opuštěné a zanedbané dívčí mládeže

¹⁷⁷ Přednáška Sofie Podlipské 29. dubna 1891 *O ideji spolku „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“*. Otiskly Ženské listy 1891, č. 7., str. 25. (Autor označen pseudonymem R.). V Časopisu učitelek vyšel článek o přednášce Jaroslava Vrchlického *Ve prospěch spolku Ochrana opuštěných dívek*. (1. července 1891, roč. VII., č. 7., str. 54.)

¹⁷⁸ Vychovatelná pro zanedbané chlapce v Libni vznikla z podnětu filantropa Vojtěcha Náprstka a někdejšího učitele Josefa Šautera z Augenburgu v roce 1883.

¹⁷⁹ V letech 1886 – 1897 ve spolku působila jako ředitelka.

¹⁸⁰ Srbová, M. *Ku desetiletému působení paní Sofie Podlipské jakožto předsedkyně spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek*. Kalendář paní a dívek, 1898. Str. 95.

¹⁸¹ Marie Pattová (1849 - ?) byla zakladatelkou ochranovny a první industriální učitelkou s příslušným vzděláním. Ve výročních zprávách spolku z devadesátých let se již neobjevuje její jméno, ačkoliv jsou její zásluhy o vznik ochranovny nepopiratelné. Není uvedena ani mezi zakládajícími či přispívajícími členy spolku. Podle R. Melichara, který mapoval historii Černovic, se Marie Pattová pravděpodobně v roce 1891 nepohodla s učitelkami. Téhož roku odešla do penze. Je pohřbena na Olšanském hřbitově.

b) pátrati po opuštěných a zanedbaných dívkách v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a jinde, a pečovati o jejich řádné vychování

c) zříditi „ochranovnu dívcí“ a v ní vychovávat dívky opuštěné a zanedbané, pro které jiného vhodného místa, kde by se mohly řádně vychovati, nebylo lze naléztí“¹⁸³

Od počátku existence se spolek snažil financovat provoz černovické ochranovny především osvětovou činností svých členek. Jednalo se o prodej různých náboženských a výchovných spisků, ale i cykly veřejných přednášek, o které se starala převážně starostka spolku Sofie Podlipská. Marie Srbová píše: „*Obstarává mnohdy i korespondenci soukromou, jevíc se neúnavnou v získání nových příznivců.*“¹⁸⁴. Finance z těchto aktivit nebyly dostačující, proto slečna Pattová financovala ochranovnu z vlastních zdrojů. Černovická obec pravděpodobně nikdy nezačala přispívat.

Marie Srbová v Kalendáři paní a dívek z roku 1898 poznamenává:

„...rok 1888 zlatým písmem zvěčněn být musí v dějinách spolku Ochrana, neboť toho roku, ač už dvě léta působil – s pravým, nadšeným porozuměním rozvinul svoji činnost záchrannou. Šťastný spolek, v jehož čele žena pravá, žena ideální, srdce zlatého, myslí něžné, ušlechtilé přísná a důsledná. – A takovou ženou jest Sofie Podlipská, a spolek náš, ač hmotně jeden z nejchudších, přece je bohatým, protože šťastným.... ani v posledních letech její úporná vada srdeční, nepohoda, aniž obraz nejhrůznější bídy nejsou jí překážkou.

Jaký div, že každý, i těch nejmenších, nejpovrženějších s úctou a vděčností mluví o paní předsedkyni Podlipské.

Možno tvrditi, že právě mocí svého láskyplného oka a teplem své obětavé lásky, usnadnila práci výboru spolku a činnost spolku povznesla k té výši, na které nalézají se mnohé cizozemské ústavy.

*Napsala vzletné provolání veřejnosti české, aby se rozhojnila pramen příjmů spolku. Obstarává mnohdy i korespondenci soukromou, jevíc se neúnavnou v získání nových příznivců...nevzdává se žádného výkonu, kde lze sloužiti účelům spolku.“*¹⁸⁵.

Vedle novinových a časopiseckých zpráv je dalším dokladem o působení Sofie Podlipské v Ochrane korespondence s Marií Červinkovou – Riegrovou¹⁸⁶ z let 1888 –

¹⁸² Lze předpokládat, že se s některými členkami komitétu znala z dob svých pražských studií.

¹⁸³ Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha 1891.

¹⁸⁴ Srbová, M. *desetiletému působení paní Sofie Podlipské jakožto předsedkyně spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.* Kalendář paní a dívek, 1898. Str. 98.

¹⁸⁵ Srbová, M. *Ku desetiletému působení paní Sofie Podlipské jakožto předsedkyně spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.* Kalendář paní a dívek, 1898. Str. 96 – 98.

¹⁸⁶ Marie Červinková – Riegrová (1854 – 1895) byla nejstarší dcerou Františka Ladislava Riegra a Marie Palacké. Od mládí byla literárně činnou. Pokoušela se o překlady, napsala libreto k opeře Karla Šebora Zmařená svatba a k operám Antonína Dvořáka Dimitrij a Jakobínovi. Její přednášková a

1894, v níž ji Sofie Podlipská převážně žádá o přednášky pro dívky, děkuje za darované knihy Ochrane, jejichž prodejem Ochrana získala finanční prostředky, zve ji na schůze¹⁸⁷.

O tom, co vše zahrnovala funkce starostky Ochrany, rovněž svědčí dochované dopisy mezi Sofií Podlipskou a nejbližšími spolupracovnicemi spolku. Jednou z nich byla účetní Karla Krostová, s níž vedla Sofie Podlipská korespondenci mezi lety 1888 - 1897¹⁸⁸. Druhou byla inspektorka Anna Cardová¹⁸⁹, sestra již zmíněného Viléma Dušana Lambla, s níž si Sofie Podlipská dopisovala v letech 1890 – 1896. Obě zmiňované ženy ve svých dopisech převážně referují Sofii Podlipské o chovankách, návštěvách ochranoven, o plánech jejich úprav, o dívkách žádající o přijetí. Prostřednictvím dopisů žádaly Sofii Podlipskou o různá povolení či schválení návrhů. Jisté svědectví práce starostky spolku Sofie Podlipské dokládají zachované dopisy dívek z ochranoven v Černovicích a Lobči z let 1888 – 1894¹⁹⁰.

Že práce starostky spolku nebyla jednoduchá, dokládají stesky nejen v korespondenci rodinným příslušníkům, ale i v proslovu *Objasnění účelu Ochrany*¹⁹¹.

V osobním fondu Sofie Podlipské je také uložen dopis od Jana Prouška zasláný Spolku Ochrana v roce 1893. Pisatel se viditelně zříká další spolupráce i finančního přispívání do spolku: „...oznamuji, že učinil jsem dle své možnosti nejmenovaně vůči Vaší bývalé chovance dle sdělené mi adresy. Nejsou prostředky mé ani příjmy takové, abych mohl v podobných pádech činiti více...Maje pak starosti vlastních, a jsa odborně i patristicky dokud možno bylo obětavým, přesahovalo by mé síly, kdybych tak všestranně působiti měl, a ještě více činnost rozptylovati. Poznámka je, že rozsáhlé známosti mám, není důvodná. Zním sice mnoho vlastenecky působících jednotlivců, ale rodin

publikační činnost byla nejrozsáhlejší v oblasti filantropické. Sama založila spolek Záštitu na ochranu dívek, které přicházely do Prahy z venkova a hledaly si službu. V Osobním fondu Sofie Podlipské v sekci korespondence – přijatá je obsaženo pouhých pět dopisů. V sekci korespondence – odeslaná dopisy chybí. V osobním fondu Marie Červinkové – Riegrové jsou uloženy pouhé tři dopisy Sofii Podlipské z roku 1888.

¹⁸⁷ Informace o financování spolku podávají dopisy Marie Červinkové – Riegrové Sofii Podlipské. Např. v dopise z Malče Červinková – Riegrová žádá Podlipskou, aby dámy ze spolku zašly k referentovi sněmu a požádaly o vyplacení roční podpory pro spolek. (LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Korespondence přijatá, Marie Červinková – Riegrová Sofii Podlipské 25. srpna 1888).

¹⁸⁸ V LA PNP v Osobním fondu Sofie Podlipské je od Karly Krostové přijato celkem jednačtyřicet dopisů b. d. Odeslaná korespondence však chybí.

¹⁸⁹ Anna Cardová – Lamblová (1836 – 1919) byla známou organizátorkou tehdejšího ženského emancipačního hnutí. Předsedkyně spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, spoluzakladatelka Ženského výrobního spolku. V LA PNP v Osobním fondu Sofie Podlipské je uloženo celkem osmnáct přijatých dopisů od Anny Cardové. Odeslaná korespondence opět chybí.

¹⁹⁰ Pouhým třem zachovaným dopisům chybí přesná data. Obsah dopisů je vesměs plný „díků“ za pomoc.

¹⁹¹ LA PNP Praha, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, Objasnění účelu Ochrany. B.č. Z rukopisu se nedá vyčíst ani adresát ani datum vzniku proslovu.

zámožných a obětavých poměrně velmi málo a tu jsem si pro místní snahy svoje, spíše zatarasil další cestu. Vyhýbám se dalšímu veřejnému působení mimo obor svůj, i píši Vám tuto pravdu z přesvědčení i z nutnosti... V ženské záležitosti učinil jsem, zde pokus a založil na vlastní náklad ženskou knihovnu - (vydal jsem na ní víc jak 100 zl.)leč pomalu účinkuje na působení zdejších kruhů paní a dívek. Neutvořili dosud pevný svazek.“¹⁹².

Součástí fondu jsou opravdu v malém množství uloženy dopisy mezi Sofií Podlipskou a dalšími spolupracovníky, jako byl Karel Palliardi¹⁹³ nebo Anna Koubová¹⁹⁴ v podstatě neříkají nic, co by osvětlilo činnost Sofie Podlipské v této instituci.

V ochranovně se nalézaly dívky, u nichž byly hlavním problémem sociální podmínky, jako chudoba, opuštěnost, zanedbanost, ale i dívky se „společenskými potížemi“. Mezi takové potíže patřila ku příkladu dětská prostituce, krádeže či jiné delikty. Ochránovna byla určena dívkám, které „...byly vyhoštěny z štěstí rodinného, opuštěny celým světem, jejichžto srdce a mravy byly zanedbány...“¹⁹⁵. Hlavním cílem vedení ochranovny a spolku bylo pozvednutí dětí a mladistvých ze sociálního marasmu, ale rovněž rozšíření pole působnosti zřízením další instituce. Projekt stále narážel na finanční stránku, nicméně se ukázal jako realizovatelný poté, kdy jedna z členek darovala spolku svůj rodný domek v Lobči u Kralup nad Vltavou. V roce 1887 zemský sněm udělil spolku příspěvek tisíc zlatých. Ještě téhož roku byla otevřena další dívčí ochranovna v Lobči.

V devadesátých letech se spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek stále více dostával do společenského povědomí. Rozšiřoval se počet jeho členů a příznivců, kteří mohli přispět finanční pomocí. Spolek krom toho dostával od zemského sněmu i tzv. zemské subvence, finanční příspěvky na provoz. Výroční zpráva z roku 1891 udává jako nejpodstatnější zdroje příjmů členské příspěvky a dary, plat na chovanky, zemskou subvenci. Zbytek činily dary od soukromých dárců, výtěžky z přednášek, prodeje knih vydaných ve prospěch spolku¹⁹⁶. Sociální skladba členstva byla různorodá. Objevují se zde jména profesorů, farářů, lékařů, velkostatkářů. Mezi přispěvateli je uveden i

¹⁹² LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Korespondence cizí, Jan Prousek spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. 18. březen 1893.

¹⁹³ Životopisná data se nepodařila dohledat. V Osobním fondu Sofie Podlipské je pouhý jeden dopis z roku 1890 v sekci korespondence – odeslaná.

¹⁹⁴ Životopisná data se nepodařila vyhledat. V Osobním fondu Sofie Podlipské jsou uchovány tři dopisy z let 1888-1897 v sekci korespondence – přijatá a jeden dopis z roku 1889 v sekci korespondence – odeslaná.

¹⁹⁵ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, Objasnění účelu Ochrany.

¹⁹⁶ Např. Anna Cardová – Lamblová spolku darovala: 1 klobouk, 1 šaty, 2 jupky, 1 šátek, věšák, 15 párů nátepiček, 10 nových zástěr, 2 živůtky, 1 sukni, 1 kabát, 1 knihu, 2 koše ovoce. Pan Čermák z Prahy daroval spolku uzený jazyk, slečna Baboráková 6 panenek, pan Dr. Borový 12 cenných knih.

Jaroslav Vrchlický nebo Marie Červinková – Riegrová, stojící u zrodu spolku.

Jak už bylo výše zmíněno, Sofie Podlipská ve spolku působila zhruba deset let. Dovolila bych si tvrdit, že se právě v této instituci „našla“, kde zakotvila, a který jí svým způsobem vyhovoval, i když se nesmí opomenout fakt, že působení v Ochráně bylo velmi náročné. Vyzvedává se otázka, proč ji právě tato práce vyhovovala, proč ji dělala ráda. Pravděpodobně zde sehrály roli výchovné tendence, které Sofie Podlipská měla, snahy vychovat novou vlasteneckou generaci, ale svůj podíl zde jistě má i její schopnost empatie k ostatním a chuť pomáhat těm, kteří „*toliko štěstí nesměli*“.

5.2. Přednášková činnost

5.2.1. Americký klub dam

Vlivem Londýnské světové výstavy, pořádané v roce 1862, se z části daly do pohybu nově se rodící snahy, jichž se v Čechách jako první ujal Vojtěch Náprstek¹⁹⁷. Tyto snahy by se těžko prosazovaly, kdyby k tomu chyběly příhodné situace. Takovou příhodnou situací byla skupina intelektuálek, která byla připravena veřejně vystupovat a pracovat, ale také kdyby chybělo zázemí v Náprstkově domě. V takovém případě by světová výstava, potažmo výstava pařížská, ženské hnutí v Čechách těžko ovlivnila.

V zimě na přelomu roku 1862/1863 se na Střeleckém ostrově a na Žofíně konaly série přednášek nejen o úspoře námahy a času, o zavádění kuchyňských a šicích strojů do domácnosti¹⁹⁸, ale rovněž zaznívaly „bludařské“ myšlenky, tedy že žena, je stejně schopná jako muž a je způsobilá ke všem činnostem lidské práce. Přednášky pobouřily, ale zároveň i nadchly pražskou společnost. Na první z nich, pořádané 22. prosince 1862 zazněla slova z úst samotného Vojtěcha Náprstka o přístrojích, které jsou používány v zahraničních domácnostech a pomáhají ušetřit čas, peníze i práci. Sofie Podlipská ve svém rukopisném proslovu k oslavě třicetileté činnosti Amerického klubu českých dam podotýká: „*Přes počasí velice nepříznivé sešlo se k této přednášce četné*

¹⁹⁷ Vojtěch Náprstek (1826 – 1894) vlastním jménem Adalbert Fingerhut, byl český vlastenec a filantrop, zakladatel Českého průmyslového muzea a podporovatel vzniku Amerického klubu dam. V roce 1848 byl nucený k emigraci do Spojených států, kde strávil deset let a prošel zde mnoha zaměstnáními. Po návratu využil bohatých zkušeností a financí matky Anny Fingerhutové k tomu, aby se dům „U Halánků“ stal centrem české vlastenecké inteligence. (Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě*. Str. 239 – 244).

¹⁹⁸ Žena bez nich údajně ztrácí čtyři hodiny času denně, tedy 8 let života. Vojtěch Náprstek tyto stroje přivezl z Londýna.

obecenstvo“¹⁹⁹.

V lednové přednášce roku 1863 doplnil Vojtu Náprstka Antonín Frič, který hovořil o průmyslové výstavě v Londýně, kterou oba muži navštívili. Zároveň zval na druhé Náprstkovo vystoupení o kuchyňském nářadí²⁰⁰. Třetí Náprstkova přednáška O duševním pokroku žen, jejich práci a postavení proběhla 11. ledna 1863 na Žofíně. Komentovaly to Národní listy slovy, že „(...)býval Žofínský sál při mnohých znamenitých koncertech s dobré polovice prázden, kdežto byl včera v pravém smyslu přeplněn tak, že i na galeriích muselo hledat posluchačstvo místa. Radostné při tom jest zvláště, že při tak přívětivé pohodě jako včera byla, že v masopustě sestávalo posluchačstvo z největší části z dám.“²⁰¹. Čtvrtá přednáška se týkala tématu ženského vzdělávání a konala se 18. ledna 1863 rovněž na Žofíně. Poslední Náprstkovo vystoupení 25. ledna 1863 se zaměřilo na dobročinné a vzdělávací ústavy v zahraničí.

Za tyto přednášky se dámy Náprstkovi odvděčily sepsáním děkovné „Adresy českých paní“ a Provoláním, ve kterém vyzývají české ženy, aby se v nadcházející plesové sezóně zřekly nových večerních toalet a finanční částku na ně určenou věnovaly na založení Českého průmyslového muzea. „Adresa“ vzešla z iniciativy Karoliny Světlé a kněžny Taxisové, a která mu byla se třemi stovkami dalších podpisů zaslána dne 3. února 1863.

„Pane!

...takovou tichou, nadějnou myšlenkou byly přednášky Vaše. Mnohý z jich nepovšiml, mnohý se pousmál, že věnujete čas svůj předmětům tak malicherným, pouze ženského života se týkajícím: ale zrnka, která jste rozsíl, již klíčí v půdě kypré a za krátký čas překvapí Vás osením, bohatou žeň slibujícím.“

„My Vám ale porozuměly a pochopily jsme, že nám ukazujete, jak se jedinečně jimi otevře ona tuhá brána stoletých předsudků, která před námi uzavírá duševní svět...“.

„Vám, pane, náleží čest, že jste měl v národě našem první cit pro bídu naši, neboť bídou jest, umírá-li švadlena při vši své pilnosti hlady.“

„Vy, pane, první jste k nám volal: Buďte činní, rozdělíme se s vámi o poklady vědy, umění a průmyslu, závodte s námi, a těšiti se budeme, dostihnete-li nás pracemi svými.“²⁰²

Z nejasných a neznámých důvodů chybí podpis Sofie Podlipské na děkovném

¹⁹⁹ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, *Proslov k oslavě třicetileté činnosti Amerického klubu českých dam v Praze*, b.d.

²⁰⁰ Informují o tom i Národní listy 4. ledna 1863.

²⁰¹ Národní listy 12. ledna 1863.

²⁰² *Památník třicetileté činnosti bývalého Amerického klubu dam v Praze (1865-1895)*, Praha, 1896, b.č.

listu²⁰³, avšak o tom, že by o tyto pro ženské aktivity neměla zájem, nemůže být řeči. Vždyť v září roku 1864 píše sestře o návštěvě, kterou měla u sebe v domácnosti: „*Rüffer velmi ohnivě se o to zasahuje, aby byly přednášky. Já jsem mu přislíbila, že budou u mne. On začal mluvit o nějakém sboru paní. Ten jsem já odmítla. Já myslím, že není třeba dělat komedie při jednoduché věci. A co jest jednoduššího, než poslat pozvání tam a jinam, které zní: Sofie Podlipská zve na každý, třeba čtvrtek ku přednáškám a.t.d. Uvidíme, co z toho bude, a bude-li, budou-li dámy přicházet.*“²⁰⁴. Dá se jednoduše vyčíst, že svými aktivitami Náprstka předběhla. Jistá forma spolku by pravděpodobně vznikla i bez podpory Vojty Náprstka. Dámy by se scházely jinde, spolek by měl horší podmínky pro svou činnost, více potíží, ale existoval by. To je důkaz společenské připravenosti.

Nejen u Sofie Podlipské, ale i u Karoliny Světlé či kněžny Taxisové se dámy scházely. Až na počátku ledna vyzval Vojta Náprstek Karolinu Světlou, aby do domu „U Halánků“ přivedla některé dámy poslechnout si přednášku prof. Studničky o astronomii, která byla odpřednášena 15. ledna roku 1865. S tímto datem se pojí počátky nové ženské instituce, zaměřující se primárně na sebevzdělávání, počátky Amerického klubu dam.

Klub se kromě jiného zaměřoval i na charitu, péči o děti a mládež, ale převážně, jak už bylo naznačeno, na vzdělávání žen a jejich zdokonalování. I z toho důvodu měl klub k dispozici imponující a stále doplňovanou Náprstkovu a klubovou knihovnu a vynikající lektory pro přednášky z nejrůznějších oborů. V klubu byly občas předváděny nové stroje, včetně jejich zavádění do domácnosti, ale také prezentovány nové, „americké“, feministické myšlenky²⁰⁵.

Mezi členkami Amerického klubu dam nechyběly dcery, manželky nebo jednoduše příbuzné vědců, politiků nebo umělců. Mezi „klubíčka“, jak se členkám v klubu hanlivě přezdívalo, patřily i učitelky, později i členky nově vzniklých spolků, jako byl Ženský výrobní spolek český nebo Spolek českých učitelek. Členkami byly tedy výhradně jen ženy, jimž byly veškeré akce klubu určeny, opomineme-li protektora a spoluzakladatele spolku Vojtu Náprstka, neboť muži byli ve spolku tolerováni pouze jako přednášející.

²⁰³ Její jméno chybí mezi hlavními iniciátorkami, jakými byly: Jenny kněžna Taxisová, Karolina Světlá, Anna Uhlířová, Bohumila Macháčková, Fána Zapová, Anna Holinová, Juliana Pechová, Ludmila Schmidtová, Baruška Křížková. Přesto v knize Mileny Lenderové K hříchu i k motlitbě stojí, že Sofie Podlipská byla přítomna. Podpis Sofie Podlipské chyběl i pod slavnou výzvu „Češkám“.

²⁰⁴ Sofie Podlipská Johaně Mužákové 5. září 1864. (Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 81.)

Podmínkou ke členství v Americkém klubu dam byl věk nad šestnáct let. Každá nová adeptka, která chtěla být členkou klubu, musela být někým doporučena. Ať samotným Vojtěchem Náprstkem nebo jinými členkami klubu. Společenství těchto dam nemělo žádnou hierarchii a ženy za své členství neplatily. „*Americký klub dam byl z hlediska svých členek dosti uzavřenou společností žen a dívek ze středních a vyšších společenských vrstev, kterých se také nejpálčivěji dotýkal problém nevyužitého volného času; právě ony se také – díky služebným, které za ně doma uvařily oběd – mohly účastnit přednášek v nedělních dopoledních. Jinou motivaci k členství můžeme hledat u dcer z úřednických či obecně středostavovských rodin – těm nešlo jen o vyplnění volných chvil, ale o nabytí vědomostí a schopností nutných k získání kvalifikované práce*“²⁰⁶.

Z jednoho z cílů spolku vyplývá, že přítomnost vzdělávacích aktivit hrála v Americkém klubu dam více než podstatnou roli. Dokazuje to mimo jiné Náprstkova knihovna či čítárna. V klubu se odehrávaly přednášky, sloužící k obohacení ženského ducha a vědění v oblastech a oborech, s nimiž se neměly možnost dříve setkat. O tom, že přednášky měly vysokou úroveň, nemůže být pochyb. Vždyť tam o rozličných problémech hovořily tehdejší špičky oborů. Mezi přednášejícími nechyběl Jaroslav Vrchlický, Tomáš Garrigue Masaryk nebo Jan Evangelista Purkyně. Velmi záhy po založení klubu, dostaly samy ženy možnost připravit si vlastní přednášku. Jednou z těchto žen byla i Sofie Podlipská.

Z kontextu výše uvedených slov jasně vyplývá, že Sofie Podlipská stála na počátku formování spolku a jeho věrnou členkou, později i s dcerou Ludmilou, zůstala až do své smrti. Zdá se však, že nejvíce pro spolkově aktivní byla v jeho zakladatelské etapě, což je pro ni doslova typické. Pravděpodobně se členkou stala opět z toho důvodu, aby nově vznikajícímu spolku dodala vážnost, aby ho svým jménem zaštitila.

Později se spíše začala soustředit, ne však výhradně, na přednášky v Klubu²⁰⁷, jichž bylo celkem dvaatřicet. Tímto počtem se zařadila hned za profesora Josefa Durdíka, který odpřednášel úctyhodných dvaapadesát přednášek²⁰⁸, ale i samotného Vojtu Náprstka.

Sofie Podlipská však nebyla první a jedinou ženou, která v Klubu „dostala

²⁰⁵ V průběhu přednášek Vojta Náprstek informoval o novinkách v ženském hnutí ve Spojených státech.

²⁰⁶ Bahenská, M. *Počátky ženské emancipace v Čechách*. Praha, 2005. Str. 86.

²⁰⁷ Pravděpodobně se účastnila nejrůznějších exkurzí či výletů pořádaných Klubem. Mnohdy byl přítomen i Jaroslav Vrchlický.

²⁰⁸ Přednášky se týkaly převážně filozofie, psychologie. Zazněla zde slova o idealismu, astronomii, české literatuře atd. (*Památník třicetileté činnosti bývalého Amerického klubu dam v Praze (1865-1895)*), Praha 1896. Str. 67.

slovo“. Už 3. prosince roku 1865 zde promluvila Klemeňa Hanušová s tématem *Konference dam v Lipsku*, 22. dubna 1866 Berta Mühlsteinová s tématem *Postavení žen v různých dobách* a 2. března 1869 s tématem *Duševní znovuzrození ženy*. Mimo tyto dámy v Klubu promluvily i jiné, např. Miroslava Kavanová referující 22. ledna 1892 o Antonínu Dvořákovi, Julie Kominíková o výstavě v Paříži, Marie Kalašová odpřednášela své *Vzpomínky z cest: Španělsko a jeho lid*, Karolina Světlá *O venkovském životě*, dále Věnceslava Lužická – Srbová nebo Ludmila Šimáčková o *Florance Nightingale*. Přednášky výše uvedených dam byly spíše ojedinělé nebo držící se podobného, ne- li stejného tématu. Oproti tomu byl záběr Sofie Podlipské viditelně širšího spektra²⁰⁹. Nejlépe o tom svědčí výčet jejích přednášek v Památníku třicetileté činnosti Amerického klubu dam v Praze.

Už 18. ledna roku 1866 Sofie Podlipská v Americkém klubu dam odpřednášela svou první přednášku s názvem, *Co jest blaženost?*²¹⁰. Poznámky byly obsahově velmi široké, hůře čitelné, ale o to zajímavější. Na začátku nechybělo věnování: „*Nejmilejší přítelkyni mé dcery Kláře Spencingerové podávám na památku rukopis první přednášky své. Buďte šťastná drahé dítě. Sofie Podlipská 24. VI. 1879*“²¹¹. V dalších částech zápisků se Sofie Podlipská zaobírá definicí blaženosti, opírajíc se o Salzmannovo dílo *Nebe na zemi*. „*Blaženost- toť cíl, po němž tak velice toužíme. To však jest blaženost. Nic jiného asi, než duševní stav, v němž to býváme spojeni sami sebou a svým okolím*“²¹². V dalších řádkách autorka rozděluje blaženost do několika bodů, jehož prvním stupněm bývá zachování sama sebe. Příkladem uvádí člověka, který stejně jako živočich, uspokojuje své přírodní potřeby, které jsou cílem vlastního blahobytu, s tím rozdílem, že člověk po ukojení těchto potřeb není spokojen, protože mu chybí něco neukojeného v duši, tedy blaženost, kterou si každý z nás představuje jinak. „*Věčně nevyhovovanými ba i nezdrábnými dětmi civilizace*“ nazvala Sofie Podlipská ty, jež prahnou po lahůdkách, špercích, přepychu nebo pohodlí, a právě tito jedinci nejsou blažení, i když mají vše, protože stále prahnou po větším a větším blahobytu. V dalších řádkách přichází řeč i na skromnější blaženost, jež je podle spisovatelky rovněž sobecká, protože lidé s touto vlastností myslí především na své blízké a na vlastní blaženost nikoliv. Za příklad uvádí divocha, pro kterého jsou důležité přírodní

²⁰⁹ Sofie Podlipská přednášela o vychovatelství, ženské otázce, věnovala se životopisům, vlastní činnosti spolku atp.

²¹⁰ Několikastránkové rukopisné poznámky k přednášce s názvem *O blaženosti* jsou uloženy v Náprstkově muzeu na Betlémské náměstí, kde mi byly ředitelkou M. Seckou ochotně zapůjčeny k nahlédnutí.

²¹¹ Archiv Náprstkova muzea, Sofie Podlipská, *O blaženosti*, b.č.

²¹² Tamtéž.

pudy, ale nikoliv duševní. Jeho blažeností je přijít do domova za ženou, dětmi a vidět je, i když nic neuložil. A i tato blaženost je sobecká, ale má právo sobeckou být. Blažeností ženy divošky je kupříkladu vetknutí kůstky do vlasů pro ozdobu. „...*tak vychází z každého výrobku lidské píce paprsek blaženosti*“²¹³. Je zjevné, že ji v těchto názorech Salzmann inspiroval a že od něj určité pasáže převzala. Na konci svého rukopisu zmiňuje blaženost, kterou sama pociťuje při konání národních aktivit pro vlast. Tady už se pravděpodobně objevují její vlastní názory, které znázorňují velmi vypjatý nacionalismus a které jsou viditelně mravokárné: „*Nyní právě dostoupila jsem tam, kde skrývá se blaženost největší, třeba mnohým nepochopitelná, a sice blaženost citů národních, blaženost obětavosti na svou vlast*“²¹⁴.

Další přednáškou byla přednáška *O povinnosti ženy*²¹⁵, jež byla referována dne 27. ledna a 21. února 1867. Autorka zde líčí, že jakékoliv povinnosti, které máme, by nám měly být zároveň blahem. Poznává: „*Záleží-li blaho v plnění svých povinností, jak v minulé rozmluvě své jsem vyslovila, toť měla by tato věta dáti obrátiti se a sice ve smysl, že naším blahem jsou povinnosti*“²¹⁶. Za příklad uvádí rolníka sužovaného válkou a neúrodou nebo vojína, který je nucen plnit vlastní zemi. Ti by ji jistě nedali za pravdu, že jsou blaženi svými povinnostmi, ale dodává, že součástí povinností je i trpělivost, kterou by měla mít každá žena v sobě. „*Každé potlačení bytosti, v potlačeném pokolení, národu káže se trpělivost co hlavní ctnost, co povinnost*“²¹⁷. Nejtěžší povinností ženy je podle Sofie Podlipské vytrvalost, jíž by měla žena oplývat a neopouštět své cíle. „*Když poprvé lidé, byť snad jen dva, se spojili, aby společně žili, společně vydobývali od přírody potřeby svoje zrodila se v první této vzájemnosti povinnost a stala se duší vzájemnosti lidské*“²¹⁸.

Dalšími přednáškami byly *O přátelství*, *Zpráva o sbírce pro český bazar v Chicagu* 1868. Téhož roku, 8. listopadu *O společnosti*²¹⁹, píše: „*Proto musíme vzdělávati se horlivě, musíme účinkovati vydatněji a obětavěji než kterýkoliv šťastnější národ jiný, neboť nad každou myšlenkou, každým pokrokem naším vznáší se naše první velká povinnost náročná. Proto vidíme sami, proto vidí Evropa přiznávající se k tomu*

²¹³ Archiv Náprstkova muzea, Sofie Podlipská, *O blaženosti*, b.č.

²¹⁴ Archiv Náprstkova muzea, Sofie Podlipská, *O blaženosti*, b.č.

²¹⁵ Rukopisné poznámky k přednášce s názvem *O povinnostech* jsou rovněž uloženy v Náprstkově muzeu, a stejně tak mi byly propůjčeny k nahlédnutí.

²¹⁶ Archiv Náprstkova muzea, Sofie Podlipská, *O povinnostech*, b.č.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Archiv Náprstkova muzea, Sofie Podlipská, *O povinnostech*, b.č.

²¹⁹ Poznámky s přesným názvem *O společnosti a spolcích* jsou umístěny v LA PNP v Osobním fondu Sofie Podlipské.

*pozvolna skvělý zázrak národního našeho probuzení, našich pokroků, našich snah...*²²⁰

Téhož roku přednáška *Slupka a jádro* a *O přátelství*. Roku 1869 *O románech, Otázka ženská, Vystoupení dívky ze školy*. Následovaly přednášky *Válka o ženy* 1870, *Povolání žen v dějinách* 1871, *Dojmy výletní* 1872, *Několik okamžiků v Krkonoších* a *Anna Náprstková* 1874. *O nadání* roku 1876²²¹ a *Úryvky z románu Anežka Přemyslovna* 1876. Roku 1877 opět *Anežka Přemyslovna, Oblomov a Don Quichote*, 1878 *Myšlenky veltruské*. Trochu zlomkovitého rozjímání a opět *Anežka Přemyslovna*. 1880 *Studie o dojmech náboženských v prvním věku dětském*, 1881 *Myšlenky o modlitbě*, 1882 vychovatelská studie *Shakespearův Jindřich V.*, 1883 dvě přednášky o *George Sand*, 1884 *Ženy z Tisíc a jedna noc*, 1885 *Po dvaceti letech*, 1888 *Co chceme*²²². Mezi lety 1886 – 1887 se přednášky nekonaly.

Sofie Podlipská jako jediná při svých přednáškách dokázala hovořit o obecných a odborných otázkách, oproti ostatním, jejichž výstupy měly spíše cestopisný charakter, se vymykala. Nepochybně jí šlo o národní zušlechtnění a povznesení vážnosti českého národa jako symbolu. Byla intelektuálkou se silnými didaktickými sklony, ale je patrné, že od konvencí se oprošťuje velmi sporadicky, což se v přednáškách odráží a ne vždy je to ku prospěchu. V přednáškách je patrný i jistý rozpor. Prezentuje, že žena má být submisivní, trpělivá, spokojená s málem, ale zároveň má mít potřebu dosahovat intelektuálních a uměleckých výšin. Je tradicionalistkou - upřednostňuje *biedermeierovský* přístup, životní styl a v případě, je-li čas, věnovat se vlastnímu rozvoji, sebevzdělání. Tento jistý rozpor v sobě nosila celý život.

Další otázkou, která vyvstává, je, do jaké míry mohly přednášky Sofie Podlipské na ženy působit. Chodily dámy do Amerického klubu opravdu za vzděláním a ponaučením? Rozuměly přednášenému tématu? Poslouchaly vůbec? Souhlasily? Do jaké míry by se dalo říct, že se spíše chodily dívat na „celebrity“ a přednášené téma je svým způsobem až tak nezajímalo nebo mu dokonce neporozuměly. Ovšem aplikovat tuto teorii na všechny dámy by bylo jistě nesprávné.

Americký klub dam můžeme považovat za nejvýznamnější český ženský spolek této doby. V uvědomění ženské populace sehrál obrovskou roli, byť to byla role omezená jen na určitou jasně definovanou sociální vrstvu. Ukázal, že žena má právo na

²²⁰ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, *O společnosti a spolcích*, 1868, b.č.

²²¹ Přednáška vyšla i tiskem v *Ženských listech*, č. 1, str. 1-3, č. 2, str. 18 – 20, č. 3, str. 33 – 36, č. 4, str. 52 – 54, č. 5, str. 68 -70, č. 6, str. 84 – 86.

²²² Rukopisné poznámky k přednášce jsou uloženy v LA PNP v osobním fondu Sofie Podlipské. Jednalo se o poslední přednášku Sofie Podlipské v Americkém klubu dam. V roce 1889 klub svou přednáškovou činnost ukončil.

vzdělání, rozhled, veřejnou činnost. Tím, že ženy v tomto klubu o vzdělávání a poznávání projevíly takový zájem, narušil dosavadní stereotypy panující o ženách i mezi ženami.

5.2.2. Ostatní přednášková činnost

O dobové kulturní a umělecké problematice přednášela Sofie Podlipská rovněž v Umělecké besedě. Její první přednáška s názvem *Čtení a život* zde zazněla už v roce 1868. O pouhý půl rok později na toto téma znovu navázala. V Umělecké besedě se její přednášky těšily oblibě, což dokazuje i skutečnost, že mezi dámským posluchačstvem byla více než stovka žen²²³. V roce 1874 v Besedě hovořila rovněž o Zuzaně Černínové a madame de Sevigne, nevyhnula se ani aforismům²²⁴. Přednášek bylo bez pochyb daleko více. Některé z nich dokonce vyšly tiskem.

Sofie Podlipská měla své přednášky i v Tělocvičném spolku paní a dívek pražských, v Ženském výrobním spolku i v Ochrane opuštěných a zanedbaných dívek, kde 29. dubna roku 1891 přednesla *O idei spolku „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“ a o jejím dosavadním praktickém provedení*. O tom, jak přednáška probíhala a o jakých tématech Sofie Podlipská hovořila, referují Ženské listy: „V závěru velezdařilé a citem ryzí humanity provanuté přednášky, v níž něha šlechetného srdce ženy-spisovatelky v ladný celek pojila se s bystrým rozumem a velice vzácnými zkušenostmi výtečné předsedkyně dívčí ochrannovny, vyjádřila pí.přednášející vřelý dík všem těm duším dobrým, již jakýmkoliv způsobem přispěly k rozkvětu Ochrannovny tak, že tato hostiti může 42 dívky...“²²⁵.

Sofie Podlipská věnovala své přednášky mnohdy i spolkům či institucím, jejichž přední členkou nebyla. Takovou institucí byla například karlínská Dělnická beseda, kde v roce 1880 hovořila o otázkách vychovávacích²²⁶.

Roku 1889 věnovala své dvě přednášky i spolku Domácnost. První už 1. ledna 1889 s názvem Studie o práci, zdůrazňujíc význam hospodyně: „*Býti dobrou hospodyní, rozuměti kuchyni a celé domácnosti, tomu měla by se učiti každá dívka i ta, která sobě obírá se jinak dráhu docela rozdílnou oddávajíc se studiím, umění, obchodu,*

²²³ Národní listy 3. březen 1868.

²²⁴ Některé aforismy Sofie Podlipské byly otisknuty v Doubravově Sokolském kalendáři rodinném z roku 1897. Dále také v časopise Lada z let 1893 – 1896. „*Jsou lidé tak dětinští, že nemohou odolat, aby neodmlouvali i těžce nemocnému, o kterém přece vědí, že blábolí*“ . (LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, Lada 1893, č. 10, str. 157.)

²²⁵ Ženské listy 1891, č. 7, str. 26.

*průmyslu.... Bude jí to státi snad nějaký vzdech, když odloží své knihy, kresby, uzavře-li své piano a změní-li to vše za vařečku...*²²⁷. Druhá přednáška byla na podzim roku 1889 s názvem *Několik jisker z krbu dobročinnosti* a obsahovala převážně poznatky z Vídně, kterou to léto navštívila, z oblasti ženské otázky.

Ještě v první polovině devadesátých let je z korespondence patrné, jak píše Holečková – Heidenreichová, že se Sofie Podlipská přednáškám stále věnuje a to nejen v Lobči a Černovicích, ale také v Plzni, Chocni či ve Vysokém Mýtě. Přednáškami si pravděpodobně udržovala styk s veřejností. Uznání, které při nich sklízela, pak bylo náhradou za neúspěch na literárním poli.

5.3. Ženská bibliotéka

Přibližně ve stejné době, kdy je Sofie Podlipská členkou Tělocvičného spolku paní a dívek pražských a Ženského výrobního spolku českého, se stává důležitou silou další významné instituce zabývající se „otázkou ženskou“ – Ženské bibliotéky (1872 – 1878). Ženské listy o ní v roce 1871 referují: „*K povzbuzení necht' sloužit práce belletristické, k sesílení, poučení a orientování díla populární z oboru vědy, umění, průmyslu... Jednostraná tendence nebudíž pěstována, naopak přejeme si, aby okřál ženský duch u všestranné všeobecnosti, z nížto jednotlivec svou socialitu zdravěji čerpá...*“²²⁸.

Prvním vydaným dílem Ženské bibliotéky bylo dílo autora Karla Jonáše *Žena ve společnosti lidské, zvláště v Anglii a Americe*, které vyšlo v roce 1871, k níž napsala Sofie Podlipská předmluvu. Druhým dílem byl pak soubor dopisů Bohuslavy Rajske nazvaný *Z let probuzení*, jehož byla editorkou.

Že měla s bibliotékou velké plány, ale zároveň i velké starosti, dokládají stesky v dopisech Elišce Krásnohorské: „*(...) že udělám encyklopedii z tohoto podniku (...)ano, to je můj ideál. Ale skutečnost! Čekají na mne zápasy, prozatím jeví se mi první hrozící mračno v podobě přednášky paní L...cké o Johanně choti Poděbradově. Nemohu Vám říci, jak jsem byla rozezlena na přednášející dámu, že tak hanebně....nemohu ani dál(...)*“²²⁹. V lednu následujícího roku opět Krásnohorské píše:

²²⁶ Národní listy 4. leden 1881.

²²⁷ LA PNP, Osobní fond Sofie Podlipské, Rukopisy vlastní, *Studie o práci*, 1889, b.č.

²²⁸ Ženské listy, 1871, č. 5, str. 20.

²²⁹). Jednalo se o jednu přednášku Věnceslavy Lužické v Americkém klubu dam s plným názvem Královna Jonanna, žena Jiřího, která v Klubu zazněla 19. března 1871.

„(...) spiknutí proti mně, to jest proti Ženské bibliotéce. Lužická bude vydávati s Urbánkem „Ženský svět“ po způsobu Ženské bibliotéky. Americký klub dam za vůdcovství Šimáčkové a Šimáčka budou vydávati „Matici ženskou“ na způsob „Matic lidu“. Obojí tajilo se přede mnou....“²³⁰.

K prvnímu střetu Sofie Podlipské s Věnceslavou Lužickou, která měla mimo jiné velmi podobný osud, došlo v podstatě ihned po příjezdu Lužické do Prahy²³¹. Lužická se stala redaktorkou nově vznikajících Ženských listů. To se Sofie Podlipské velmi dotklo, ovšem o čtyři roky později, kdy časopis přešel do vlastnictví Ženského výrobního spolku, funkci redaktorky odmítla. Důvodem mohlo být to, že v té době už tři roky redigovala Ženskou bibliotéku.

V Ženské bibliotéce vydala Sofie Podlipská i svůj román *Osud a nadání*, který původně ani uveřejnit neměla v úmyslu, což mimo jiné dosvědčuje úryvek z korespondence Elišce Krásnohorské z roku 1871, který ač výslovně nejmenuje, z kontextu dopisu je patrné, že jde o *Osud a nadání*: „*Mou nejpřednější, nejmilovanější práci je nyní povídka, pro nížto nikde nebude místa...*“²³². Román byl přesto vydán a sklidil nemalý úspěch, což dosvědčuje i kritika druhého vydání *Osudu a nadání* vyšlá v Ženském světě, podle níž čtenář „...pozná z tohoto díla nejlépe Podlipskou celou“²³³. Pavla Maternová román hodnotí více než pozitivně. Dokonce ho nazývá nejlepší autorčinou prací.

Stejného úspěchu se dočkal také almanach *Souzvuk*, který poprvé vyšel v Ženské bibliotéce v roce 1874 ve prospěch česko - amerického ženského sirotčince v Praze, který měl být založený Americkým klukem dam²³⁴. Příspěvky v almanachu *Souzvuk* rovněž podléhaly kritice. Mezi příspěvovateli nechyběla Karolína Světlá, Jaroslav Vrchlický, Alois Jirásek, Eliška Krásnohorská, Otakar Jedlička nebo Albína Dvořáková. Od roku 1874 Sofie Podlipská rovněž redigovala, společně s Karolínou Světlou a Eliškou Krásnohorskou, *Ženské listy*.

Sofie Podlipská, přední česká spisovatelka, nevystupovala na veřejnost pouze prostřednictvím svých literárních děl. Stála u zrodu *Jednoty českých spisovatelův*, která podporovala rozvoj české literatury. Byla mezi osobnostmi české literatury, které v 90.

²³⁰ Sofie Podlipská Elišce Krásnohorské 14. ledna 1872. (Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 151). Lužickou redigovaná knižnice *Ženský svět* v Urbánkově nakladatelství opravdu vznikla.

²³¹ Lužická, V. Z mých pamětí. Mladá Boleslav, 1928.

²³² Sofie Podlipská Elišce Krásnohorské 8. duben 1871 (Grigarová A.: Sofie Podlipská, Praha 2000. Str. 247).

²³³ Maternová, P. *Osud a nadání*. *Ženský svět*, 1897/8, roč. 2. Str. 84.

letech 19. století protestovali proti napadení Jana Nerudy v časopise Vlast. Její podpis hrál důležitou roli pod mnoha svoláními. Byla jednou z těch, kteří vyzývali národ k uspořádání národní výstavy, pravděpodobně pod dojmem Jubilejní výstavy, ale převážně „České chalupy“. Její podpis figuroval i na petici Minervy, bojující za možnost vysokoškolského studia pro ženy.

²³⁴ Americký klub dam o vzniku takové instituce uvažoval, ale mezitím vznikl dívčí sirotčinec arcivévodkyně Gisely jako státní instituce. Spolkový ústav už proto nebyl tolik třeba.

6. ZÁVĚR

„Dlouhé“ 19. století bylo ohraničeno významnými mezníky, jakými byla Velká francouzská revoluce vypuknuvší roku 1789 uvádějící do pohybu celou Evropu, až po atentát na následníka trůnu v Sarajevu, přinesly kromě ekonomických, politických a sociálně kulturních změn také změny v mentalitě. Napoleonské války, které na nějaký čas rozvracejí Evropu, střídá biedermeierovský styl přinášející krátké vydechnutí. Nejen pro české země je přelomovým rokem rok revoluční 1848/9, který s sebou přináší pokroky v mnoha oblastech lidského života a který u nás vyúsťuje v panslavismus a nacionalismus. Výrazný pohyb obyvatelstva, mezinárodní obchod, nástup urbanizace a industrializace, jsou neúplným výčtem novinek, které zasáhly do života lidí, jež doposud svazovala tradice.

Bakalářská práce popisuje skutečnosti a zpracovává takové dokumenty, které prokazují, že v 19. století, ve světle výše uvedených událostí, dochází k jistému obratu, který způsobí vstup neurozených měšťanských žen na scénu, i když zprvu dcer bohatých měšťanů, podnikatelů a inteligence. Tyto ženy zakládají spolky a časopisy, zapojují se do aktivit souvisejících s vlastenectvím, účastní se salonních zábav, navštěvují vzdělávací kurzy, pořádají dobročinné akce a sbírky.

Na samém počátku stála žena - členka náboženského bratrstva s charitativním zaměřením, na konci pak žena prošlá dramatickými a dosud neukončenými boji o volební právo, žena, která už může získat maturitu i vysokoškolský diplom a která usiluje o stejný plat jako její profesní kolega. Sofie Podlipská stála někde uprostřed. To byl její úděl, možná i osobní tragédie. Byla si vědoma toho, jak by to mělo být, ale zároveň se lekala, proto zůstávala někde uprostřed a pomáhala si sentimentálními klišé a v podstatě prázdnými apely. Byla „plachou holubicí“, v jejímž nitru sice hřměla revolta, ale navenek zůstávala nekonfliktní ženou, usilující o změny, které byly v rámci ženské emancipace přijatelné. Byla také vzorným příkladem toho, že žena může zvládnout péči o domácnost, výchovu dětí a zároveň přispívat do rodinného rozpočtu. Výše stavěla ovšem roli matky a manželky, protože žena zodpovídala za vychování nového pokolení, v němž byla spatřována naděje pro český národ.

Cílem této práce bylo na základě dobového tisku, ale převážně archivního materiálu doložit, jak aktivní osobností ve společenském životě Sofie Podlipská byla. Ve svém bádání jsem se zaměřila na prameny osobní povahy, zvláště na dochované

deníkové záznamy, autobiografie, v menší míře i na korespondenci, které pomáhají odhalit dobové stereotypy a nahlédnout tak do všedního života člověka.

Současně s tím jsem pracovala s dochovanými rukopisy studií, přednášek či proslovů nebo dobovým tiskem.

Pro přehlednost jsem se snažila strukturu jednotlivých kapitol práce členit jednak v logické posloupnosti a jednak v rovině časového rozlišení. V maximálním možné míře jsem využila zdrojů, které jsem svým bádáním a studiem získala. Jsem přesvědčena, že práce by zasluhovala z mé strany více pozornosti, jsem však ke své lítosti limitována jejím rozsahem. Materiál získaný v rámci mého zkoumání a zde nevyužitý, ponechávám pro zpracování rozsáhlejšího textu, jakým bude diplomová práce.

BIBLIOGRAFIE

I. LITERATURA

- ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: 2005, 1. vydání, ISBN 80-7325-060-8.
- BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, 1. Vydání, ISBN 80-7277-241-4; 80-86429-48-2.
- HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999, ISBN 80-7106-380-0.
- JONÁŠ, K. *Žena ve společnosti lidské*. Praha: 1872.
- LENDEROVÁ, M. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, 1. vydání, ISBN 978-80-246-1683-4.
- LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999, 1. vydání, ISBN 80-204-0737-5.
- LENDEROVÁ, M. *A ptáš se, knížko má...: ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008, 1. vydání, ISBN 978-80-7254-956-6.
- LENDEROVÁ, M. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2009, 1. vydání, ISBN 978-80-7106-988-1.
- Lexikon české literatury: osobnosti, díla a instituce (svazek 3)*. Praha: Academia, 2000, 1. vydání, ISBN 80-200-0708-3.
- MACURA, V. *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*. Jinočany: HH, 1995, 2. vydání, ISBN 80-85787-74-1.
- MACURA, V. *Český sen*. Praha: Lidové noviny, 1998, ISBN 80-7106-270-7.
- MAUROIS, A. *Lélia neboli Život George Sandové*. Praha: 1996.
- MÁCHAL, J. *O českém románu novodobém*. Praha: 1930.
- MIŠKOVSKÝ, J.: *Rodinná kronika Rottovská*. Praha a Bratislava: Otto, 1930.
- MELNIKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, N. *Praha před sto lety*. Praha: Orbis, 1935.
- NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999, 1. Vydání, ISBN 80-902622-2-8.
- NOVÁK, A. *Krajané a sousedé: kniha studií a podobizen*. Praha: Aventinum, 1922.
- Ottův slovník naučný nové doby XXVII*. Praha: Paseka/Argo, 2002, ISBN 80-7185-057-8.

- Ottův slovník naučný*. Praha: Otto, 1905.
- PRAŽÁK, A. *Jaroslav Vrchlický*. Praha: 1946, 2.vyd.
- RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, M. *Ozářené krby: vlastenecké rodiny české*. Praha: Dělnické nakladatelství, 1945.
- Riegrův slovník naučný X*. Praha: I.L. Kober, 1873.
- ŠPIČÁK, J. *Karolina Světlá*. Praha: Melantrich, 1980, 3. vydání.
- VLČEK, J. *Dějiny české literatury III*. Praha: 1931.
- VOPRAVIL, J. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha: SPN, 1973.
- VOŠAHLÍKOVÁ, P. *Jak se žilo za časů Františka Josefa I*. Praha: Svoboda, 1996, 1. vydání, ISBN 80-205-0088-X.
- VRCHLICKÁ, E. *Dětství a mládí s Vrchlickým*. Praha: Československý spisovatel, 1988, 2. vydání.
- Žena v dějinách Prahy*, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996.

1/ Spisy

- PODLIPSKÁ, S. *Peregrinus*. Praha: 1881.
- PODLIPSKÁ, S. *Osud a nadání*. Praha: Otto, 1898.
- PODLIPSKÁ, S.: *Anna Náprstková*. Praha: 1876.
- PODLIPSKÁ, S. *Nalžovský*. Praha: Otto, 1878.

2/ Diplomové práce

- GRIGAROVÁ, A. *Sofie Podlipská*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2000.
- ŠVECOVÁ, M. *Ženská témata v korespondenci Sofie Podlipské*. Pardubice: Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2010.

3/ Články

- BAHENSKÁ, M. *Ženy ve veřejném životě v druhé polovině 19. století*. Český časopis historický, č. 5, 3/2005, str. 549 – 570.
- BAHENSKÁ, M. *Ženský výrobní spolek český*. Český lid, č. 3, 2004, str. 253 – 271.
- BAHENSKÁ, M. *Spolupráce, nebo rivalita? Vztahy mezi ženskými spolky a jejich představitelkami ve 40. – 70. letech 19. století*. In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*, Milan Vojáček (ed.), Praha 2007, s. 29–

49.

HORSKÁ, P. *Tři století evropského feminismu*. Historický obzor, č. 2, 2/1995, str. 36 – 40.

SECKÁ, M. *Americký klub dam*. Český lid, č. 1, 1995, str. 55 -66.

SOCHOROVÁ, L. *Ze světa holubice*. In: Literární archiv. 35. vyd. 2004. Praha: Památník národního písemnictví; s. 35-36. ISBN 80-85085-68-2.

ŠTĚPÁNOVÁ, I. *Formování a funkce sokolského kroje v české společnosti 60. a 70. let 19. století*. Český lid, č. 2, 1997, str. 137 – 148.

4/ Internetové stránky

www.kramerius.cz

II. PRAMENY

1/ Archivní materiály

Literární archiv Památníku národního písemnictví

Osobní fond Sofie Podlipské (1833 – 1897)

Osobní fond Josefiny Brdlíkové (1843 – 1910)

Osobní fond Marie Kalašové (1852 – 1937)

Osobní fond Josefa Podlipského (1816 – 1867)

Osobní fond Gabriela Imanuela Čápa – Horčápského (1873 – 1954)

Osobní fond Viléma Dušana Lambly (1824 – 1895)

Osobní fond Anny Cardové – Lamblové (1836 – 1919)

Osobní fond Marie Červinkové – Riegrové (1854 – 1895)

Osobní fond Karoliny Světlé (1830 – 1899)

Osobní fond Jaroslava Vrchlického (1853 – 1912)

Archiv Náprstkova muzea

Archiv Americký klub dam /Rukopis *O blaženosti* Sofie Podlipské/

Archiv Americký klub dam/Rukopis *O povinnostech* Sofie Podlipské/

2/ Vydané prameny osobní povahy (korespondence, memoáry)

- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, A. *Vzpomínky na Karolinu Světlou*. Praha: 1909.
- HEIDENREICHOVÁ – HOLEČKOVÁ, J. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Praha: Topičova edice, 1940.
- KODYM, S. *Dům U Halánků: vzpomínky na Vojtu Náprstka*. Praha: Československý spisovatel, 1955, 1. vydání.
- KRÁSNOHORSKÁ, E. *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sofii Podlipskou*. Osvěta 1909, str. 22 a pokrač.
- LAUERMANNOVÁ – MIKSCHOVÁ, A. *Lidé minulých dob: kniha lidských a básnických osudů*. Praha: Evropský literární klub, 1940.
- LUŽICKÁ - SRBOVÁ, V. *Z mých pamětí*. Souborné vydání spisů, svazek 50, Mladá Boleslav 1928.
- PODLIPSKÁ S.: *Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*, Praha 1886.
- PODLIPSKÁ, S. *Povídka o mně*: Praha 1898.
- PODLIPSKÁ, S. *Můj životopis*. Ženský svět, 1914.
- SVĚTLÁ, K. *Z literárního soukromí I., II*. Praha: 1959, ed. Josef Špičák.
- SVĚTLÁ, K. *Upomínky*. Praha: L. Mazáč, 1931.
- SVĚTLÁ, K. *Spisy Karoliny Světlé*. Praha: I. L. Kober, 1878.
- ŠALDA, F. X. *Dopisy Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou*. Praha: 1907.
- ZAPLETAL, T. *Vzpomínky na hudební skladatelky Josefínu Brdlíkovou a Zdeňku Havlíčkovou*. Pelhřimov: 1870.

3/ Periodika

- Časopis učitelek. Měsíčník pro učitelky všech kategorií a vychovatelky vůbec*, 1891.
- Hlas*, 1863, 1864.
- Kalendář paní a dívek českých* 1898.
- Květy. Týdenník beletristický a lehce poučný*, 1866, 1868, 1887, 1889.
- Lada. Belletristický a módní časopis*, 1861.
- Literární listy*, 1884 – 1891.
- Lumír*, 1878, 1879, 1887, 1880
- Moravská Orlice*, 1869.

Národní listy 1862 - 1898.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice, 1873, 1919.

Rodinná kronika, 1864.

Světozor, 1868, 1870, 1872, 1883.

Ženské listy. Časopis pro záležitosti žen a dívek československých, 1871, 1873, 1891, 1898.

Ženský svět. List věnovaný zájmům českých paní a dívek, 1897/1898.

Zlatá Praha, 1897, 1898, 1915.

Zvon, 1918.

4/ Výroční a jubilejní zprávy spolků

Deset roků činnosti spolku Domácnost v Praze, Praha 1896.

Jednatelská zpráva Tělocvičného spolku paní a dívek pražských na rok 1871, Praha 1872.

Památník třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam, Praha 1896.

Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha 1891.

JMENNÝ REJSTŘÍK

Bačkora Josef Množislav (1803 – 1876), pedagog, vyučující v první české hlavní škole

Bártová Emilie, předsedkyně Ženského výrobního spolku českého

Bayerová Anna (1852 – 1924), první česká lékařka

Bolzano Bernard (1781 – 1848), filozof, profesor Univerzity Karlovy

Brdlíková Josefina (1843 – 1910), hudební skladatelka, básnířka, překladatelka

Cardová - Lamblová Anna (1836 – 1919), učitelka ve Vyšší dívčí škole,

spoluzakladatelka Ženského výrobního spolku českého, starostka spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek

Čáp – Horčápský Gabriel Imanuel, vl. jménem Gabriel Čáp (1873 – 1954),

hospodářský úředník, spisovatel

Čermáková – Sluková Anežka (1864 – 1947), spisovatelka, neteř a sekretářka

Karoliny Světlé

Červinková – Riegrová Marie (1854 – 1894), dcera F. L. Riegra, filantropka,

libretistka, spisovatelka

Durdík Josef (1837 – 1902), profesor filozofie na Filozofické fakultě Univerzity

Karlovy

Frič Antonín (1832 – 1913), přírodovědec, geolog, paleontolog, profesor Univerzity

Karlovy, ředitel Národního muzea

Fügner Jindřich (1822 – 1865), spoluzakladatel Sokola, otec R. Tyršové

Fügnerová Kateřina (1834 – 1906), manželka J. Fügnera, matka R. Tyršové, členka a

spoluzakladatelka Tělocvičného spolku paní a dívek pražských

Grégr Eduard (1827 – 1907), politik, vydavatel

Grégr Julius (1831- 1896), Mladočech, vydavatel

Hanušová Klemeňa (1845 – 1918), učitelka tělocviku na pražských dívčích školách

Hemerka Augustin (1842 – 1911), kulturní a osvětový pracovník na Slánsku

Holečková – Heidenreichová Jelena (1899 – 1980), profesorka zpěvu, odborná

asistentka na fakultě Akademie múzických umění v Praze

Holinová Anna, členka ženských spolků, tzv. „věčná Nerudova nevěsta“

Jonáš Karel (1840 – 1896), česko-americký politik, novinář, lingvista

Kalašová Klementína (1851 – 1889), zpěvačka

Kalašová Marie (1852 – 1937), překladatelka, spisovatelka

Kavanová Miroslava, členka Amerického klubu dam

Kominíková Julie (1858 – 1908), mecenáška, členka Amerického klubu dam

Koubová Anna, filantropka, místopředsedkyně spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek

Körschnerová – Melišová Antonie (1823 – 1894), spisovatelka, redaktorka ženského časopisu Lada

Krásnohorská Eliška, vl. jménem Alžběta Pechová (1847 – 1926), spisovatelka, redaktorka Ženských listů, překladatelka, libretistka, zakladatelka prvního dívčího gymnázia v Rakousku – Uhersku

Krostová Karla, filantropka

Lambl Vilém Dušan (1824 – 1895), docent patologické anatomie Univerzity Karlovy v Praze, odborný spisovatel, národopisec

Lauermannová – Mikschová Anna (1852 – 1932), spisovatelka – pseudonym Felix Téver, organizátorka literárního salonu

Lužická Věnceslava, vl. jménem Anna Srbová (1835 – 1920), spisovatelka, publicistka, členka mnoha ženských spolků

Marešová Karla, starostka Tělocvičného spolku paní a dívek pražských

Mokřý Otakar (1854 – 1899), notář, redaktor, spisovatel

Mühlsteinová Berta (1847 – 1887), básnířka, publicistka, spisovatelka

Mužák Petr (1821 – 1892), profesor, učitel Vyšší dívčí školy, manžel Karoliny Světlé

Náprstek Vojta (1826 – 1894), filantrop, mecenáš, obchodník, zakladatel průmyslového muzea

Náprstková Josefa (1838 – 1907), manželka V. Náprstka, filantropka, spoluzakladatelka spolku Domácnost

Němcová Božena, vl. jménem Barbora Panklová (1820 – 1862), spisovatelka, publicistka, sběratelka lidové slovesnosti

Novák Arne (1880 – 1939), literární kritik a historik, profesor české literatury na

Masarykově univerzitě v Brně, syn T. Novákové

Nováková Teréza (1853 – 1912), spisovatelka, publicistka, redaktorka časopisu *Ženský svět*

Palliardi Karel, potomek architekta italského původu I. J. Palliardiho

Pattová Marie (1849 - ?), první industriální učitelka, zakladatelka ochrannovny pro dívky

Pechová Juliana (1842 – 1882), sestra E. Krásnohorské, veřejně činná v plzeňském kulturním životě, emancipistka

Podlipský Josef (1816 – 1867), lékař, spisovatel, organizátor vlasteneckého hnutí, redaktor *Slovanské lípy*

Podlipská Sofie (1833 – 1897), spisovatelka, publicistka, členka mnoha ženských spolků, sestra K. Světlé

Priknerová Emilie, řídící učitelka školy při *Ženském výrobním spolku českém*

Prousek Jan, akademický malíř z Turnova, dokumentátor lidové architektury, spolupracoval s „českou chalupou“

Rott Jakub Eustach, obchodník, otec S. Podlipské a K. Světlé

Rüffer Eduard, německý literát píšící i česky

Světlá Karolina, vl. jménem Johanna Rottová (1830 – 1899), spisovatelka, publicistka, zakladatelka *Ženského výrobního spolku českého*

Selingerová Kateřina, filantropka

Srbová Marie (1858 – 1932), mezzosopranistka, účinkovala v Národním divadle, pedagogožka

Šauer z Augenburku Josef (1845 – 1919), pedagog, působil na Vyšší dívčí škole

Špecingerová Klára (1860 – 1918), první česká knihovnice, schovanka Vojty Náprstka

Thurn – Taxisová Jenny, kněžna, spoluzakladatelka Amerického klubu dam

Tyrš Miroslav (1832 – 1884), filozof, zakladatel Sokola

Tyršová Renáta (1854 – 1937), publicistka, inspektorka pro výuku ručních prací v dívčích školách

Vrchlický Jaroslav, vl. jménem Emil Frída (1853 – 1912), básník, dramatik, překladatel, profesor dějin moderní literatury na Univerzitě Karlově v Praze,

redaktor

Vrchlická Eva (1888 - 1969), herečka, překladatelka, publicistka, dramatička,
spisovatelka, dcera J. Vrchlického

Zapová Honorata (1825 – 1856), spisovatelka, publicistka, majitelka dívčího ústavu

Zeman A. František, (1838 – 1916), spisovatel, redigoval Budečskou zahradu

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – A/ Dobová fotografie „Rottova domu“ na Malém náměstí

– B/ „Rottův dům“ dnes

Příloha č. 2 – Portrét Sofie Podlipské od Františka Huňáčka

Příloha č. 3 – Portrét Dr. Josefa Podlipského z roku 1863

Příloha č. 4 – Sofie Podlipská s dětmi Prokopem a Ludmilou

Příloha č. 5 – Pracovna Sofie Podlipské

Příloha č. 6 – „Co jest emancipace ženská?“ Ukázka rukopisné studie Sofie Podlipské

Příloha č. 7 – Přání k šedesátým narozeninám Sofie Podlipské od spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek z roku 1893

Příloha č. 8 – Ukázka z deníku Upomínka na roky 1853 – 1856

Příloha č. 9 – Svatební oznámení Ludmily Podlipské a Emila Frídy z roku 1879

Příloha č. 10 – Úmrtní oznámení Sofie Podlipské z roku 1897

Příloha č. 1

A/ Dobová fotografie „Rottova domu“ na Malém náměstí

B/ „Rottův dům“ dnes

Příloha č. 2

Portrét Sofie Podlipské od Františka Huňáčka

Příloha č. 3

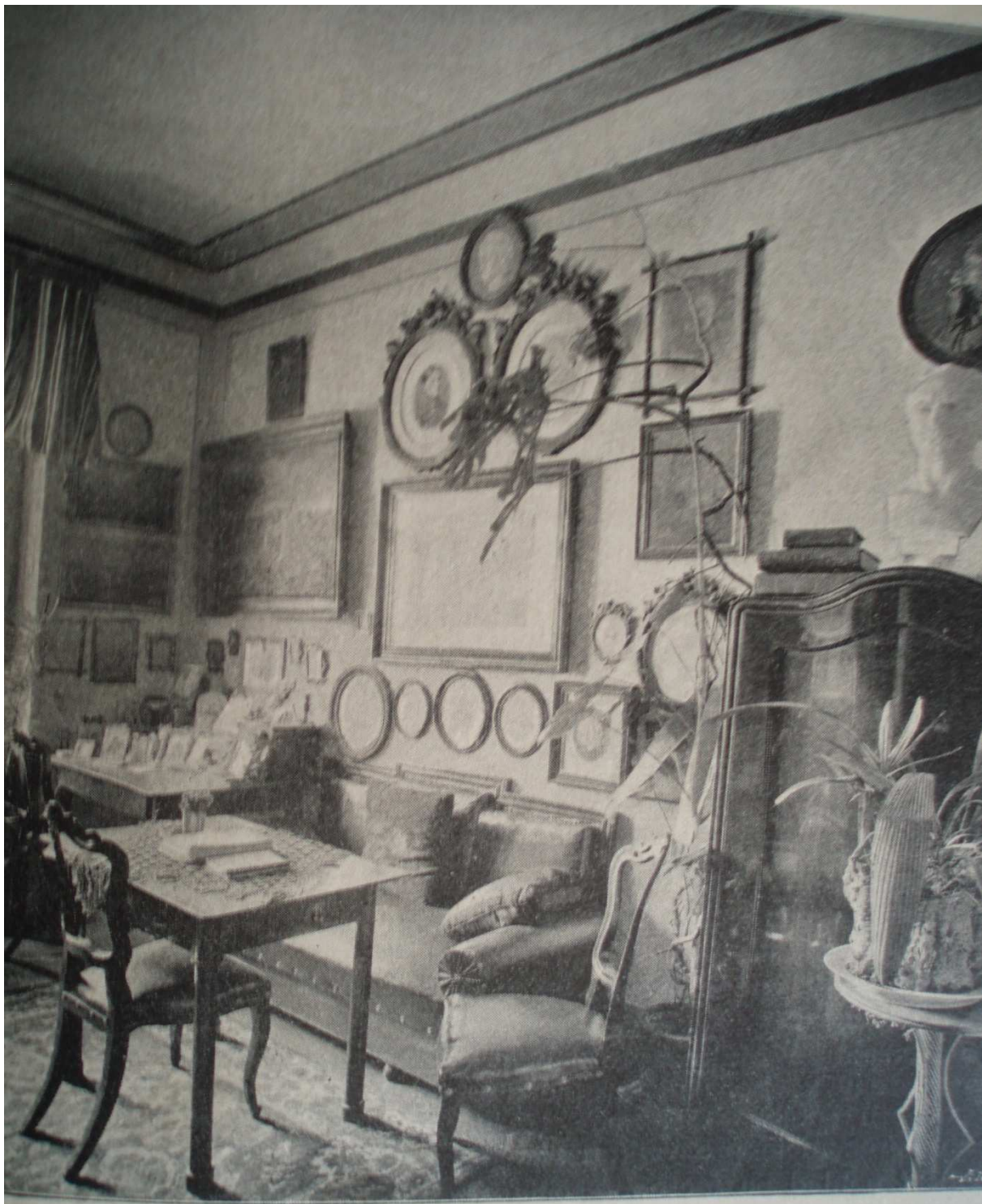
Portrét Dr. Josefa Podlipského z roku 1863

Příloha č. 4

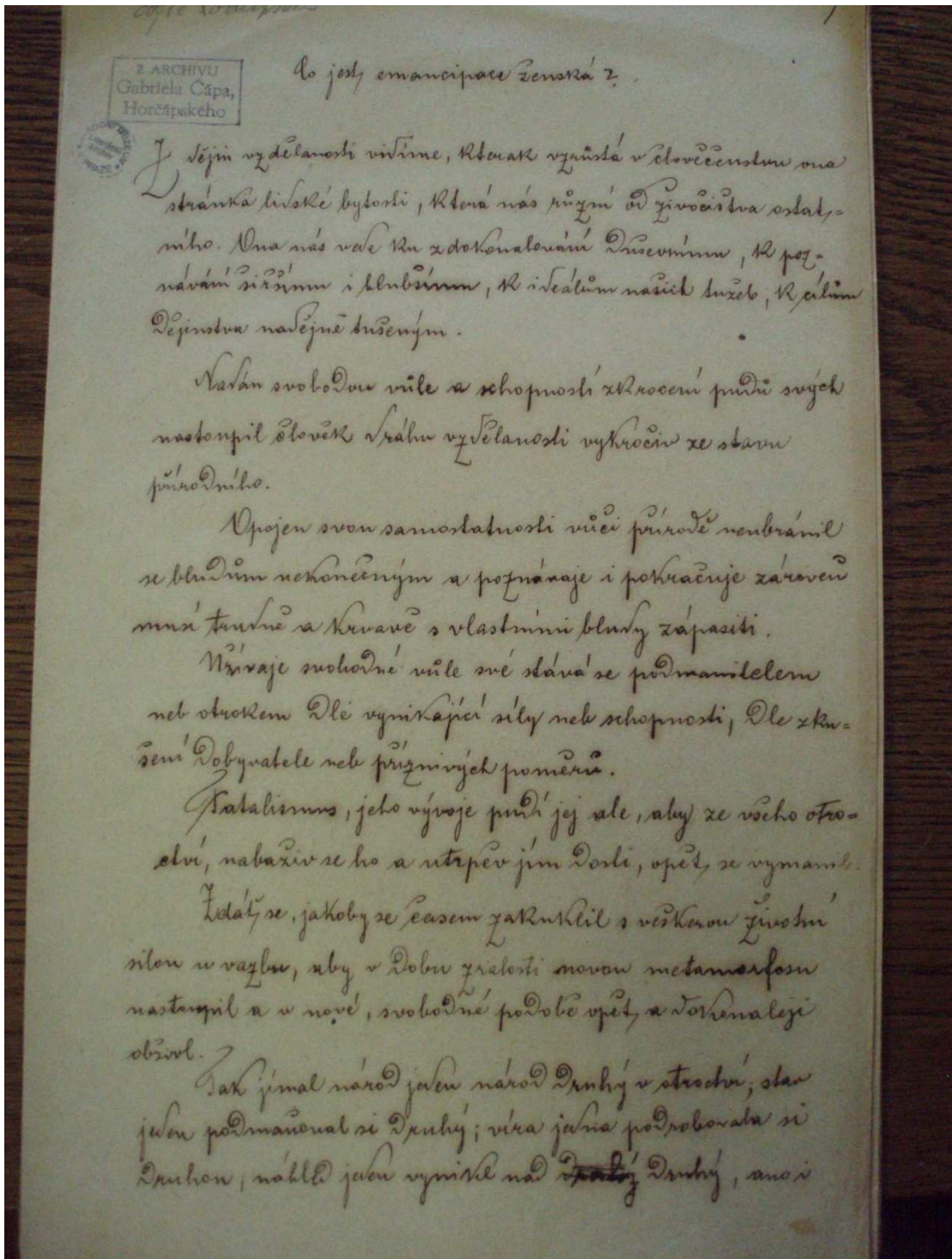

Sofie Podlipská s dětmi Prokopem a Ludmilou

Příloha č. 5

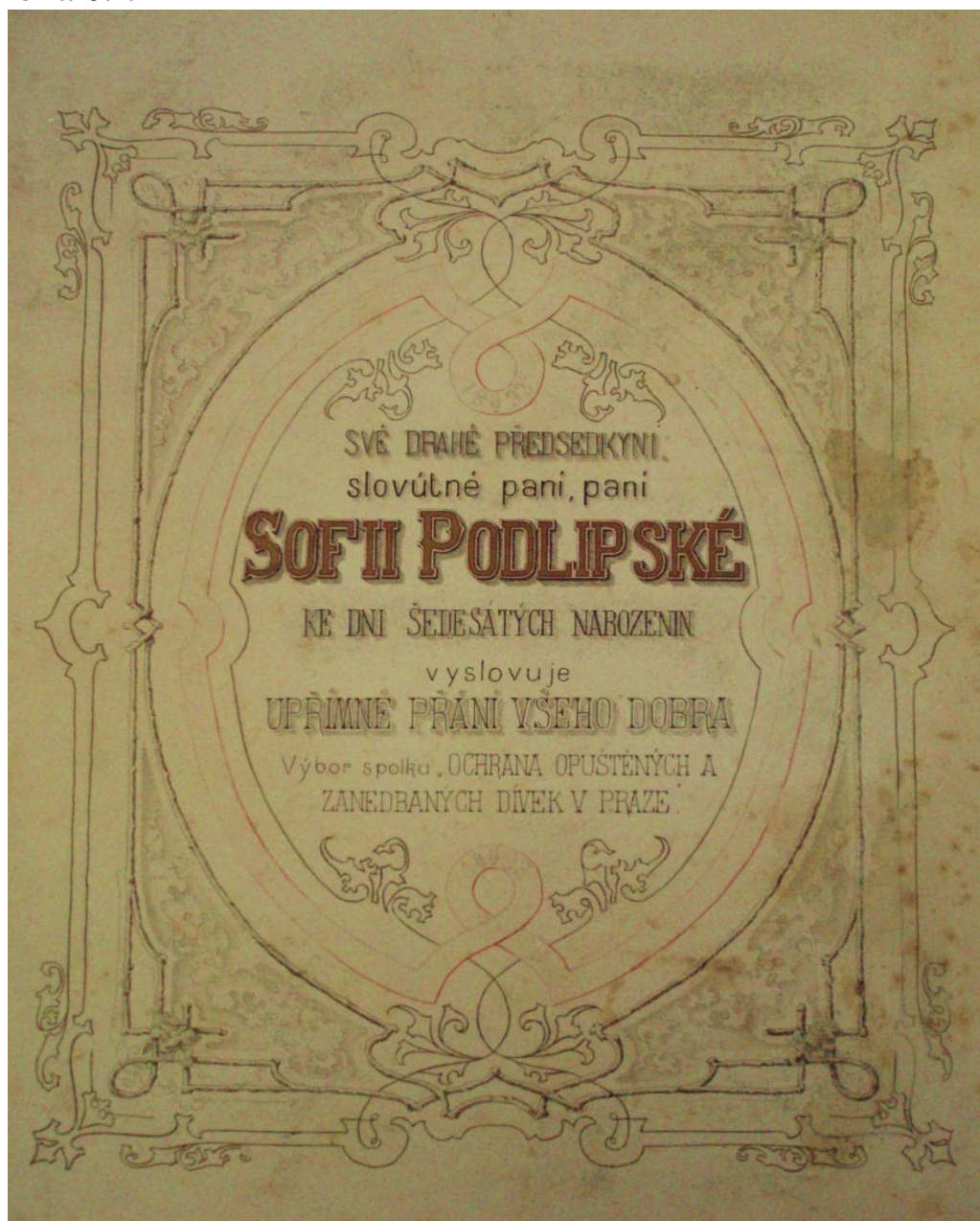

Pracovna Sofie Podlipské

„Co jest emancipace ženská?“ Ukázka rukopisné studie Sofie Podlipské

Příloha č. 7

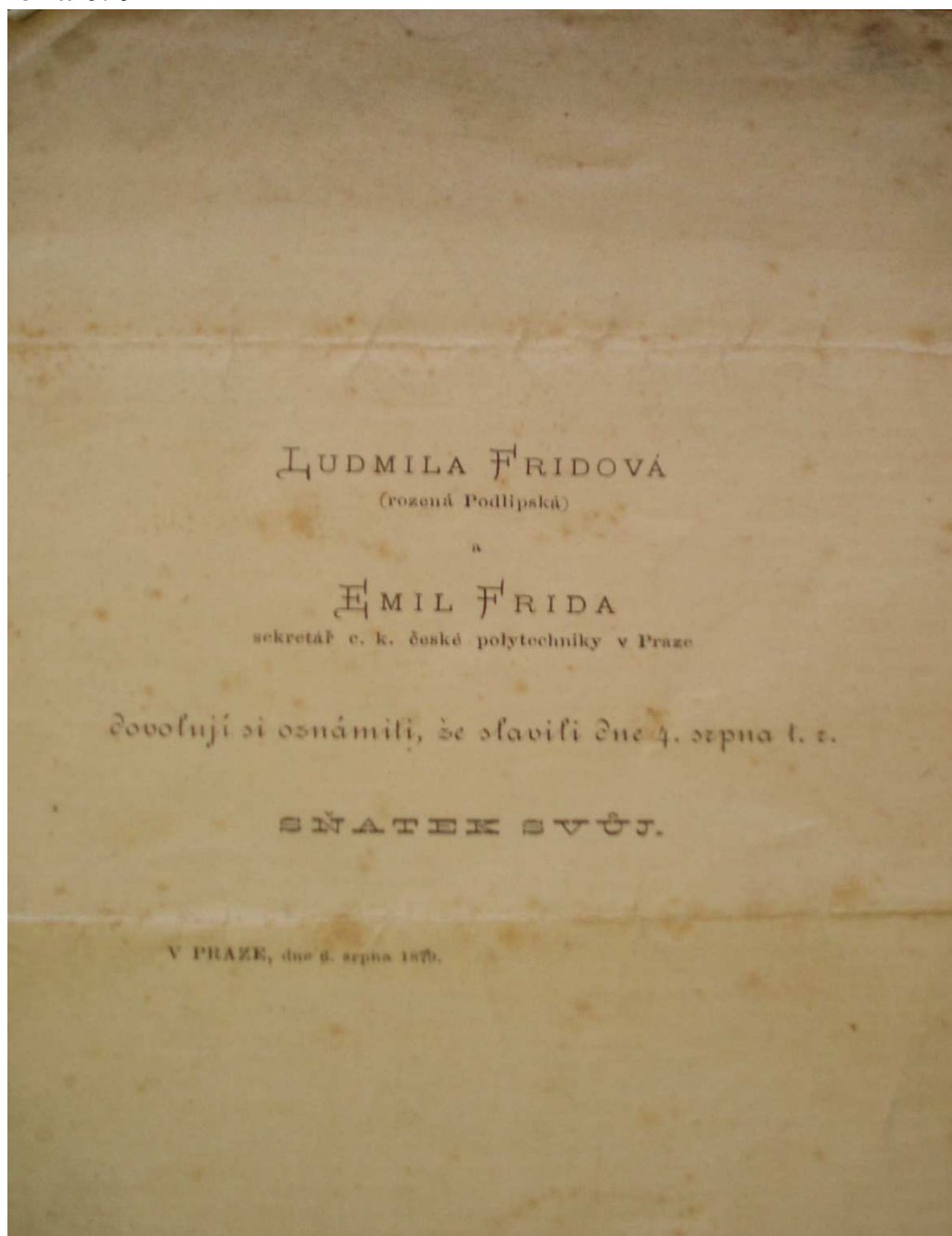

Přání k šedesátým narozeninám Sofie Podlipské od spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek z roku 1893

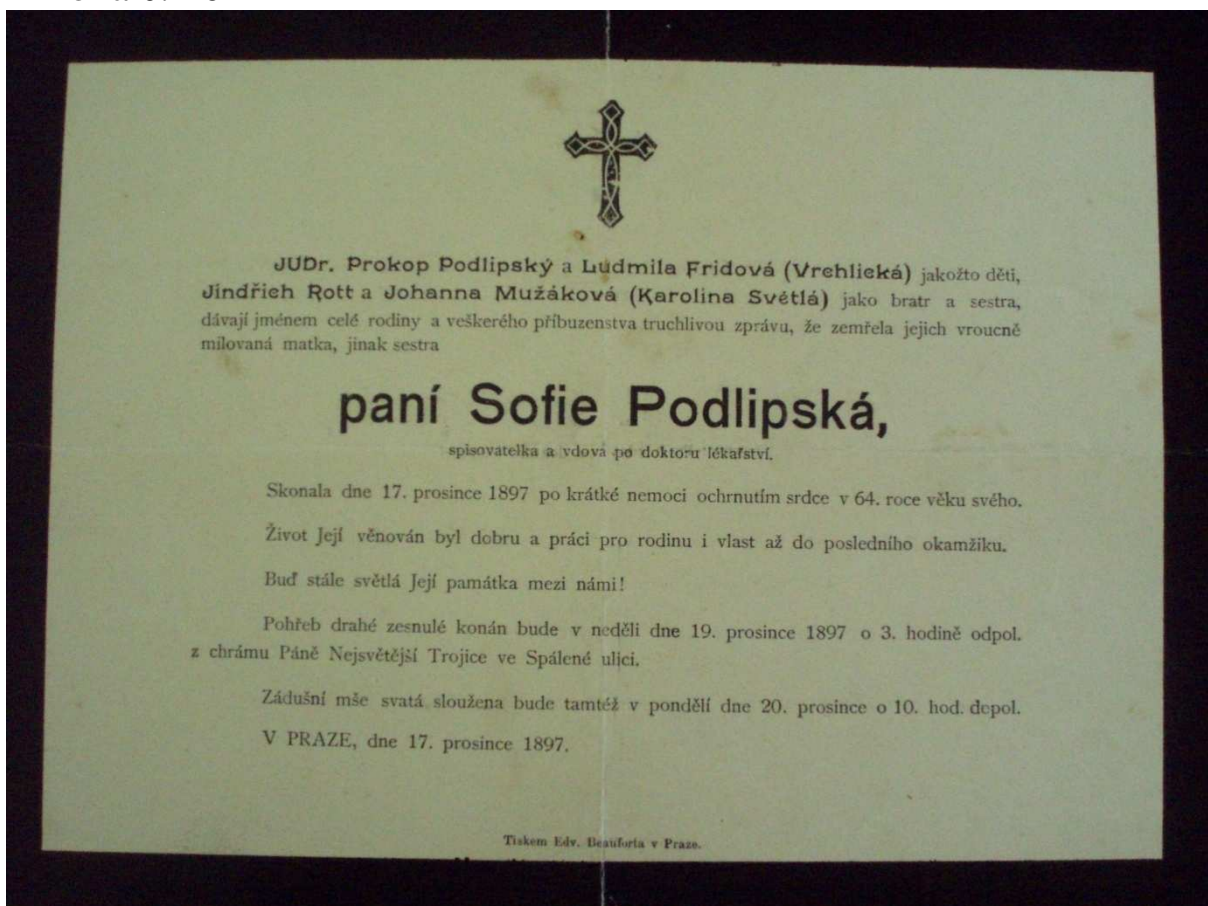
Yviera jsem snad koketovala; jak jsem obyčejně
 dala násto. Oh ne, ty úloho na místo bych
 tak ráda pracovala, a k něčto čili ouny
 chály; já svou přítomnost, ^{bych} nepřispěla, z mar-
 nosti bych bez toho jen šla.
 29. prosince ráno.

Poslední den roku 1856!
 Za čtvrt hodiny máme nový rok! Budiz
 vřtan! hudez řáhaný, rok minulý.
 Žádná nemoc poněkud vážná nás nezastá-
 la, žádná událost nerušila mír a tichý
 chod našeho života! Uživala jsem lás-
 ky, důvěry a vlivnosti mé rodiny, svých
 přátel! Vždy mne bylo dobře. Jen jejich
 bolesti a starosti někdy mi poudly na srdce.
 Když se jim trpícím klevi! Pro tebe sestro,
 túsám a řádám lepší budoucnost.
 Aby druží, zachovej vás všechny bůh!
 Tisť, odhodlaně vstupuju o krok dále na život
 mého dráze, s touhou vřelou lepší
 a moudřejší se státi.

Příloha č. 9

Svatební oznámení Ludmily Podlipské a Emila Frídy z roku 1879

Úmrtní oznámení Sofie Podlipské z roku 1897